ARCHIVÁŘ NA KOLE

ŽIDOVSKÉ MUZEUM V PRAZE

JIŘÍ FIEDLER

ARCHIVÁŘ NA KOLE

JIŘÍ FIEDLER

ŽIDOVSKÉ MUZEUM V PRAZE

2020

Archivář na kole: Jiří Fiedler
Připravily Helen Epsteinová a Wilma Iggersová
Vydal Plunkett Lake Press, 2015
www.plunkettlakepress.com
© 2015 Plunkett Lake Press

Z anglického originálu *Archivist on a Bicycle: Jiří Fiedler* přeložila Alice Marxová.
Grafický návrh, sazba a technická redakce Vladimír Vašek

Vydalo Židovské muzeum v Praze
U staré školy 141/1, Josefov, 110 00 Praha 1

První české vydání, Praha 2020
ISBN 978-80-87366-60-8

ARCHIVÁŘ NA KOLE

JIŘÍ FIEDLER

Obsah

Úvod 7

1 Nevyžádaný dopis 9
2 Skvělý kolega, skvělý člověk 23
3 Bájný fabulátor 29
4 Můj životní kamarád Jirka 31
5 Opravdu svatý muž 37
6 Statečný člověk 49
7 Člověk z dřívější generace 51
8 Kolega vědec a vzácný člověk 58
9 Cyklista 62
10 Ten, který věděl všechno 65
11 Řekl mi, kam mám jít 67
12 Přes nemocniční okno 70
13 Výzkumníkův výzkumník 72
14 Muž s mapami 76
15 Ze Společnosti pro dějiny československých Židů 78
16 Nezaplnitelná trhlina 80
17 Vybrané pohlednice od J. Fiedlera 82
18 Poslední Fiedlerův e-mail starému příteli Jiřímu Drbálkovi 98

Přispěvatelé a překladatelé 101
Poděkování 108

Úvod

V lednu 2014 byli Jiří Fiedler a jeho žena Dagmar nalezeni ubodáni ve svém pražském bytě. Po pachateli této výjimečné dvojité vraždy, jedné z mála tohoto druhu, jež se v Praze staly, se pátralo přes rok. V únoru 2015 policie oznámila, že Jiřího (78) a manželku Dagmar (74) zavraždil devětadvacetiletý Čech Dalibor C., který se s Fiedlerem několikrát setkal a žádal ho o odbornou radu. Vrah byl dopaden poté, co se v zastavárně snažil prodat šperky, knihy a další ukradené předměty.

Jiří byl profesí jazykovědec, spisovatel, překladatel a redaktor, ale jeho koníčkem bylo jezdit na kole po českých zemích, sbírat staré pohlednice a mapy a dokumentovat staré kostely, tvrze a vyhynulé československé židovské obce. Od šedesátých let minulého století mapoval bývalé židovské komunity, fotografoval zaniklé synagogy, židovské domy a hřbitovy a ve svém nevelkém pražském bytě, který sdílel s manželkou a dětmi, vybudoval rozsáhlý archiv. Pracoval sám, bezplatně a sebe i svou rodinu tím vystavoval určitému nebezpečí.

Své dílo *Židovské památky v Čechách a na Moravě* mohl publikovat až po sametové revoluci, vyšlo roku 1991.

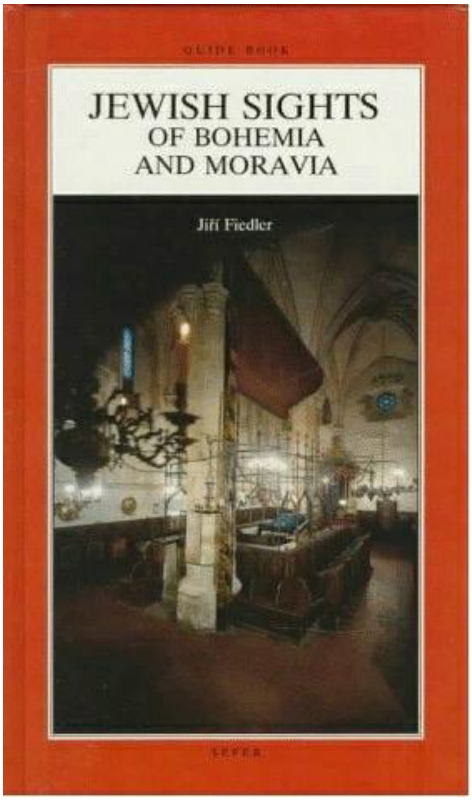

Poté, co česká vláda v říjnu 1994 navrátila Židovské muzeum židovskému společenství, začal Jiří Fiedler v muzeu pracovat a působil v něm do 31. prosince 2012. V době smrti se zabýval digitalizací svého archivu a vytvářením elektronické *Encyklopedie židovských obcí a památných míst na území České republiky*. Obsahuje 1670 hesel.

Tato pamětní kniha vznikla na jeho počest.

Původní anglický text vznikl z iniciativy paní Heleny Epsteinové pod názvem *Archivist on a Bicycle: Jiří Fiedler*.

1 Nevyžádaný dopis

Helen Epsteinová

V prosinci 1990 jsem se svým mužem a dvěma malými syny žila v Cambridgi ve státě Massachusetts a shromažďovala jsem podklady pro knihu, která posléze vyšla pod názvem *Where She Came From: A Daughter's Search for her Mother*'s *History* (v češtině jako *Nalezená minulost*).

Na jaře 1989, šest měsíců před sametovou revolucí, mi zemřela matka, Franci Epsteinová, a já se rozhodla, že za ni budu držet smutek tím, že napíšu knihu o její rodině. Když jí bylo 22, deportovali ji s rodiči do Terezína. Matku a otce poslali transportem na východ a zavraždili. O svých předcích toho pak to (pokřtěné) pražské děvče nikdy moc nevědělo.

Při svém pátrání po osudu rodin Rabinků a Sachselů jsem hledala hlavně v knihovnách Harvardovy univerzity a – v oněch dobách před internetem – jsem rozeslala desítky dopisů do institucí, jako bylo Židovské muzeum v Praze, Muzeum diaspory v Tel Avivu a Archiv židovského národa v Jeruzalémě. Podala jsem inzeráty s výzvami do *New York Times*, zpravodaje Československé společnosti pro umění a vědu a do věstníku Mezinárodní společnosti pro československé Židy. Neozval se nikdo.

Až jednoho dne mi pošťák doručil nevyžádaný dopis z Prahy.

„Vážená paní Epsteinová,“ začínal, *„před několika dny se mi dostalo do ruky několik stránek z N.Y. Times Magazine /4. listopadu/ s Vaší zajímavou reportáží z Roudnice... Při čtení jsem si uvědomil jisté souvislosti a proto si dovoluji obtěžovat Vás tímto dopisem.*

Pan Jiří Tichý se před delším časem /snad to souviselo s Vaší společnou cestou do Roudnice/ na mě obrátil se žádostí o nějaké informace o ghettu, synagoze a hřbitovech v Roudnici [...] *Před několika měsíci jste žádala o nějaké informace Národní knihovnu v Praze /šlo o předky z Jihlavy, Kolína a Roudnice/. Protože se zabývám historií zaniklých žid. obcí, dozvěděl jsem se o tomto Vašem dopise – a oceňoval jsem, jak dobře píšete česky.* Vím *také, že jste žádala o nějaké informace dr. Jelínka (bývalého pracovníka muzea v Kolíně) a okresní archiv v Jihlavě.“*

Pomyslela jsem si, že mě ten dopis trochu děsí. Je možné, že všichni Češi, kteří bádají o Židech, se znají?

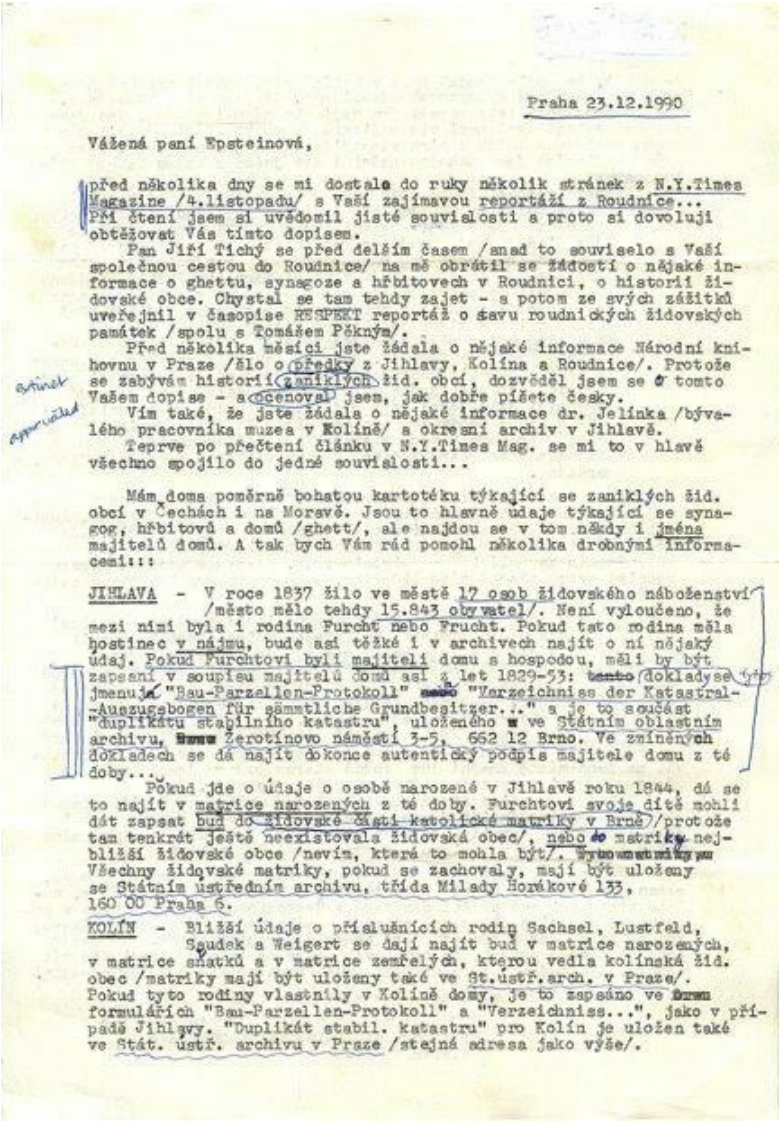

Praha 23.12.1990

Vážená paní Epsteinová,

před několika dny se mi dostala do ruky několik stránek z N.Y.Times Magazine /4.listopadu/ s Vaší zajímavou reportáží z Roudnice... Při čtení jsem si uvědomil jisté souvislosti a proto si dovoluji obtěžovat Vás tímto dopisem.

Pan Jiří Tichý se před delším časem /snad to souviselo s Vaší společnou cestou do Roudnice/ na mě obrátil se žádostí o nějaké informace o ghettu, synagoze a hřbitovech v Roudnici, o historii židovské obce. Chystal se tam tehdy zajet - a potom ze svých zážitků uveřejnil v časopise RESPEKT reportáž o stavu roudnických židovských památek /spolu s Tomášem Pěkným/.

Před několika měsíci jste žádala o nějaké informace Národní knihovnu v Praze /šlo o předky z Jihlavy, Kolína a Roudnice/. Protože se zabývám historií zaniklých žid. obcí, dozvěděl jsem se o tomto Vašem dopise - a ocenoval jsem, jak dobře píšete česky.

Vím také, že jste žádala o nějaké informace dr. Jelínka /bývalého pracovníka muzea v Kolíně/ a okresní archiv v Jihlavě.

Teprve po přečtení článku v N.Y.Times Mag. se mi to v hlavě všechno spojilo do jedné souvislosti...

Mám doma poměrně bohatou kartotéku týkající se zaniklých žid. obcí v Čechách i na Moravě. Jsou to hlavně údaje týkající se synagog, hřbitovů a domů /ghett/, ale najdou se v tom někdy i jména majitelů domů. A tak bych Vám rád pomohl několika drobnými informacemi:::

JIHLAVA - V roce 1837 žilo ve městě 17 osob židovského náboženství /město mělo tehdy 15.843 obyvatel/. Není vyloučeno, že mezi nimi byla i rodina Furcht nebo Frucht. Pokud tato rodina měla hostinec v nájmu, bude asi těžké i v archivech najít o ní nějaký údaj. Pokud Furchtovi byli majiteli domu s hospodou, měli by být zapsaní v soupisu majitelů domů asi z let 1829-53: tento dokladyse jmenuje "Bau-Parzellen-Protokoll" "Verzeichniss der Katastral--Auszugsbogen für sämmtliche Grundbesitzer..." a je to součást "duplikátu stabilního katastru", uloženého ve Státním oblastním archivu, Žerotínovo náměstí 3-5, 662 12 Brno. Ve zmíněných dokladech se dá najít dokonce autentický podpis majitele domu z té doby...

Pokud jde o údaje o osobě narozené v Jihlavě roku 1844, dá se to najít v matrice narozených z té doby. Furchtovi svoje dítě mohli dát zapsat buď do židovské části katolické matriky v Brně /protože tam tenkrát ještě neexistovala židovská obec/, nebo do matriky nejbližší židovské obce /nevím, které to mohla být/. Všechny židovské matriky, pokud se zachovaly, mají být uloženy se Státním ústředním archivu, třída Milady Horákové 133, 160 00 Praha 6.

KOLÍN - Bližší údaje o příslušnících rodin Sachsel, Lustfeld, Saudek a Weigert se dají najít buď v matrice narozených, v matrice sňatků a v matrice zemřelých, kterou vedla kolínská žid. obec /matriky mají být uloženy také ve St.ústř.arch. v Praze/. Pokud tyto rodiny vlastnily v Kolíně domy, je to zapsáno ve formulářích "Bau-Parzellen-Protokoll" a "Verzeichniss...", jako v případě Jihlavy. "Duplikát stabil. katastru" pro Kolín je uložen také ve Stát. ústř. archivu v Praze /stejná adresa jako výše/.

Nevyžádaný dopis od pana Fiedlera, 23. prosince 1990

„Mám doma poměrně bohatou kartotéku týkající se zaniklých žid. obcí v Čechách i na Moravě. Jsou to hlavně údaje týkající se synagog, hřbitovů a domů /ghett/, ale najdou se v tom někdy i jména majitelů domů. A tak bych Vám rád pomohl několika drobnými informacemi:::“

Následovaly neuvěřitelně podrobné údaje o Židech a jejich majetku v Jihlavě, Kolíně a v Roudnici.

Přiznávám, že jsem se nesnažila pochopit, kdo je můj korespondent a proč si dal tolik práce s tím, aby mi tento nevyžádaný dopis napsal. Měli jsme s manželem dvě děti,

kterým ještě nebylo pět. Manželova práce vyžadovala časté služební cesty. Před rokem mi zemřela máma a v Cambridgi jsme neměli žádné příbuzné, kteří by nám pomáhali.

Napsala jsem panu Fiedlerovi děkovný dopis a sdělila mu, že až příště přijedu do Prahy, navštívím ho, ale že to možná nějakou dobu potrvá.

Ale už příští rok v létě jsme odjeli do Prahy. Syny a muže jsem vyslala do Technického muzea a já jsem se vydala do nakladatelství Albatros na schůzku se svým záhadným dopisovatelem.

Pan Fiedler seděl v jedné z kanceláří nakladatelství, které vydávalo literaturu pro děti. Bylo mu 56, měl útlou postavu a znatelně zadrhával. Připadal mi skromný jako vázička s pampeliškami, kterou měl na stole.

Zeptal se mě, zda můžeme mluvit česky.

Odpověděla jsem, že samozřejmě. Se svým otcem, českým vlastencem, který reprezentoval Československo na dvou olympiádách, jsem vždycky mluvila česky.

Pan Fiedler mi řekl, že jeho koníčkem je sbírání judaik. Mnohokrát prozkoumal svůj rodokmen a pátral po nějakém židovském předkovi, jímž by toto hobby mohl vysvětlit, ale nikoho nenašel. „Někteří lidé kouří," pravil. „Někteří rdousí děvčátka v parku. Já objíždím na kole republiku a dělám si záznamy o mrtvých Židech."

Nebyla jsem si jista, že jsem mu správně rozuměla. I když mi bylo řečeno, že mám z 99 % české židovské geny, gen s výbavou pro černý humor mi schází. Napadlo mě, že vzhledem k tomu, že se tak dlouho a osaměle zabývá mrtvými Židy, ho možná potěšilo, že se setkává s živou Židovkou.

Sdělila jsem mu, že se snažím napsat knihu o předcích z matčiny strany, založenou na dvanáctistránkové rodinné historii, již mi matka zanechala, než zemřela. Začíná její babičkou a čte se jako operní libreto z 19. století.

Podle mámy se Terezie Fruchtová narodila někdy v padesátých letech 19. století v Iglau v rodině hostinského. Po nešťastném románku s českým mladíkem Terezii oženili s židovským podomním prodavačem. Usadili se ve Vídni a narodily se jim tam čtyři děti. Když bylo nejstaršímu synovi sedmnáct, zemřel. Za devět měsíců se Terezie vrhla z okna jejich bytu ve čtvrtém poschodí…

Máma zemřela na mozkovou výduť na jaře 1989. Stala jsem se tak nejstarší osobou v rodině a jedinou dcerou, vysvětlila jsem panu Fiedlerovi. Chtěla jsem zdokumentovat matčiných dvanáct stran a už jsem začala tím, že jsem zkoumala dějiny žen a Židů v českých zemích, přičemž jsem zvláštní pozornost věnovala hostinským a podomním obchodníkům. Skoro okamžitě jsem měla štěstí. Jeden student z Harvardu navštívil vídeňský Ústřední hřbitov, našel Tereziin hrob a udělal kopii nápisu. Dozvěděla jsem se, že zemřela 5. května 1890 ve věku 46 let.

Pan Fiedler pozorně poslouchal a nakonec se usmál, jako by ho můj příběh nesmírně potěšil. Netušila jsem, že strávil stovky hodin dokumentací náhrobních kamenů na židovských hřbitovech. Opravdu jsem nevěděla, co si o něm mám myslet. Člověk,

jehož koníčkem jsou Židé? Skutečně? Ale měla jsem málo času a vypadalo to, že se v tematice vyzná.

Poradil mi, aby zašla do Státního ústředního archivu a hledala příjmení Frucht v (neúplných) matrikách židovských obcí a objednala matriky (záznamy narození a úmrtí) pro Jihlavu, dříve Iglau.

Matriky byly sto let staré, půl metru dlouhé bichle, popsané údaji vyvedenými husím brkem a inkoustem. Matriky Židovské obce v Jihlavě začínaly rokem 1867, a jak jsem pročítala jména, všimla jsem si, jak do nich proniká sekularizace – ze Samuelů se stávali Sigmundi, z Mojžíšů Maxmiliánové; z Rachel a Ester se staly Terezie, Josefiny a Františky, stejně jako se jmenovaly moje prababička, babička a matka. Zaznamenala jsem příjmení Hoffman, Heller, Steiner, Weissenstein… ale nic, co by se podobalo Fruchtovi. Pak jsem si všimla zápisu Maxmilián Furcht, syn Samuela a Marie, oddaných v roce 1872.

V osmdesátých a devadesátých letech 19. století se objevili další Furchtové: Alois, Elsa, Olga, Adolf, dva Josefové a dva další Maxmiliáni. Přehodila moje máma nebo její matka písmena *u* a *r*? Opsala jsem všechna jména a spěchala zpátky do Albatrosu.

Když jsem panu Fiedlerovi oznámila, že jsem v matrikách nenašla jediného Fruchta, ale záplavu Furchtů, pravil, že taková záměna písmen byla častá. Kdo by nedal přednost jménu *Frucht*, které znamená „ovoce“, před *Furcht*, znamenajícímu „strach“? Studoval jazykovědu, vysvětlil mi. Byl také historik, takže věděl, že v českých zemích se příjmení Furcht příliš nevyskytovalo. Nedokázal si vybavit, že by na ně někdy narazil.

Navrhl mi, abych si půjčila auto a vydala se na Českomoravskou vysočinu, podívala se do Jihlavy, ale nic zvláštního tam nemám čekat. Židé byli z královských měst vyhnáni v 15. století a do Jihlavy se vrátili až roku 1848. Byl si jistý, že Terezie byla česky mluvící vesnická Židovka, z nějakého městečka na Vysočině, kde Židé žili pod ochranou šlechty. Neříkala jsem, že měla českého milého? Když vyjedu brzy, stačím se do soumraku vrátit do Prahy.

„Oukej,“ souhlasila jsem.

Na list papíru nakreslil kroužek jako Jihlavu, kolem něj sedm teček a vysvětlil mi, o která městečka se jedná.

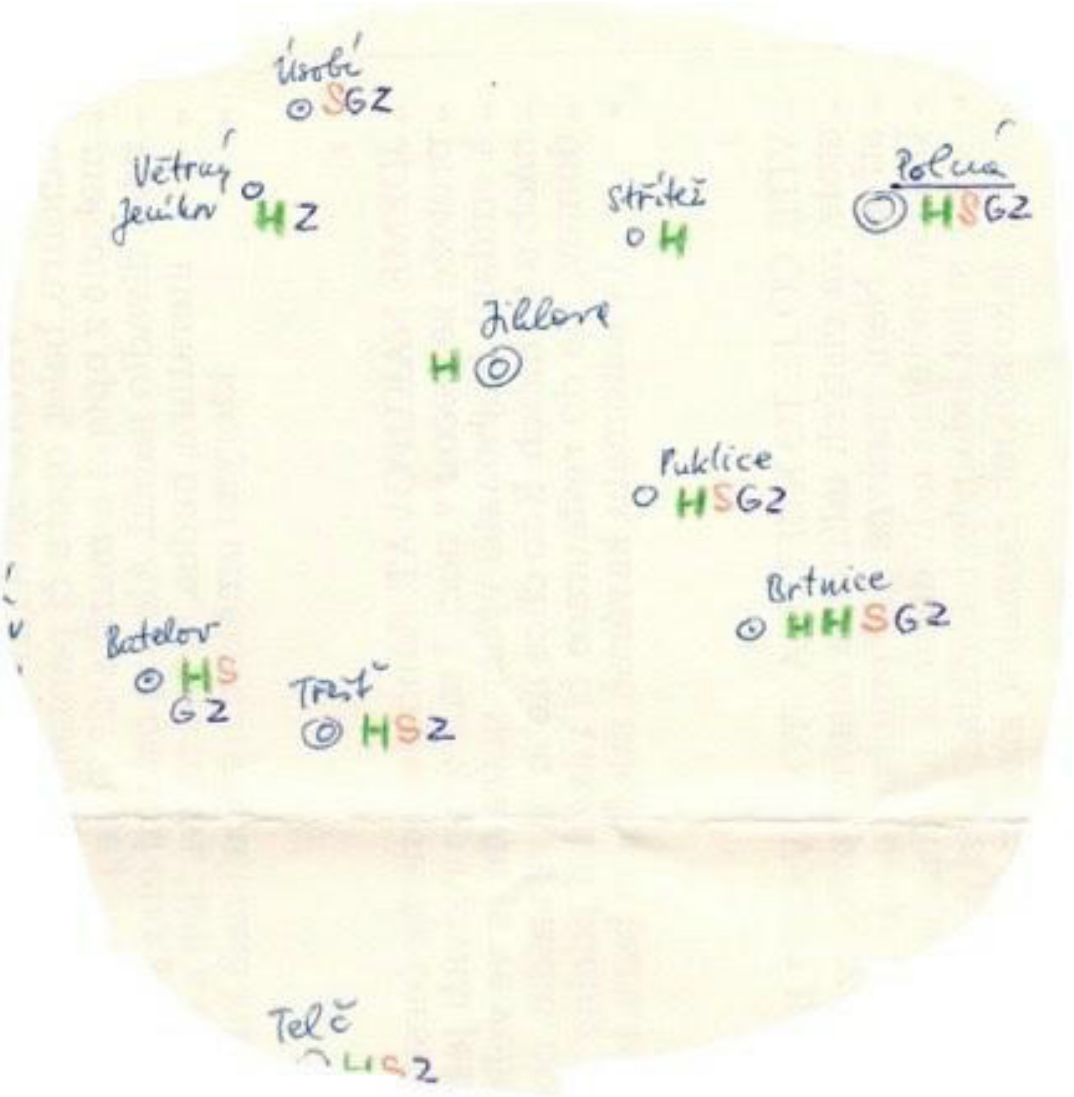

Legenda k Fiedlerově mapě Českomoravské vysočiny:
H — hřbitov, je zeleně kvůli trávě
S — synagoga
M — modlitebna
G — ghetto (nebo židovská ulice)
Z — zámek, pro orientaci a kontext
K — klášter
Dva kroužky značí město, menší kroužek malé město, nejmenší kroužek vesnici

Zaprvé Puklice: pět nebo šest kilometrů od Jihlavy, tři sta let starý hřbitov. Zadruhé Brtnice: sedmnáct kilometrů jihovýchodně. Velice stará komunita založená v první polovině 15. století. Několik pozoruhodných náhrobků. Synagogu nedávno zbourali, aby získali místo pro obchodní dům. Zatřetí Polná, spjatá s procesem s Leopoldem Hilsnerem, roku 1899 obviněným z rituální vraždy. Pěkné muzeum. Měla bych zkusit také Větrný Jeníkov, Třešť, Batelov a Úsobí. Žádní Židé tam ale samozřejmě nezůstali.

Do Jihlavy jsem jela se svým českým kamarádem Jiřím Tichým, který je napůl Žid. Moje historie byla i jeho historií.

Zaparkovali jsme na náměstí, zohyzděném obchodním střediskem. Navštívili jsme dům, v němž vyrůstal Gustav Mahler, všimli jsme si, že pamětní deska je špinavá a zdi páchnou močí.

Mahlerova pamětní deska v Jihlavě, 1991

Brtnická ulice byla poblíž, a tak jsme vyrazili do Brtnice, druhého města, které pan Fiedler navrhl, a jak jsme ho ze silnice zahlédli, zmocnil se mě klid a důvěrný pocit, že to místo znám.

Sešli jsme se s paní Matlovou. Bylo jí osmdesát pět, a obklopena svými slepicemi vypadala stejně, jako by žila v 18. století. Vysvětlila jsem jí, že jsem Američanka a snažím se něco zjistit o své prababičce Tereze Furchtové, která se tu asi před 150 lety možná narodila.

Paní Matlová si mě prohlédla a začala vyprávět. V roce 1921, to jí bylo patnáct, začala u Furchtů pracovat. Byli to staří lidé, kteří prodávali obnošené šaty. Lidé jejich krámku říkali U Šmulíka.

Vydali jsme se na hřbitov. Kolem něj stála vysoká zeď, dřevěná vrata byla zamčená visacím zámkem. Jiří s ním prudce trhl a pak, přímo před námi, se objevilo několik náhrobků s nápisem FURCHT.

Druhý den jsem pozvala pana Fiedlera na čaj. Měl radost, že se nám výlet vydařil, a slíbil, že mi pošle podrobný plánek Brtnice a jejích židovských domků. Zeptala jsem se ho, jak se stalo, že ho tak zaujalo dokumentování Židů.

Helen a Jiří Fiedler v Praze v polovině 90. let

Řekl mi, že když skončila nacistická okupace Československa, bylo mu deset let. Viděl, jak se stahují němečtí vojáci a jak přicházejí přeživší z koncentračních táborů. Dočasně je ubytovali v jeho škole.

Když mu bylo patnáct, narazil na staré noviny psané v jidiš. Luštil hebrejská písmena, jako by to byly hieroglyfy, a sám se tak naučil číst jidiš. Zhruba tehdy se také začal zajímat o místní historii. Místopis byla jedna z mála intelektuálních činností, které mohl člověk za komunismu nerušeně provozovat. Fiedler jezdil na kole po vedlejších silničkách, fotografoval a kreslil ruiny starých budov.

Když ukončil studium lingvistiky na Karlově univerzitě, stal se redaktorem a překladatelem dětské literatury. To bylo jeho živobytí. Skutečný zápal ale vkládal do fotografování a kreslení starých kostelů, synagog a židovských hřbitovů. „Ty hřbitovy," vysvětlil mi, „úplně volaly po tom, aby je někdo vyfotografoval." Náhrobky byly tak zarostlé, že s sebou na kole začal vozit zahradnické náčiní. V Židovském muzeu pracoval jeho bývalý spolužák a pana Fiedlera napadlo, že by mu mohl pomoci s výzkumem.

Roku 2015 jsem se dozvěděla, že tento bývalý spolužák byl dr. Jan Heřman, kterého z Židovského muzea vyhodili roku 1971 za „normalizace". Heřman si pak našel práci jako fotograf v nemocnici a dokázal připravit knihu o židovských hřbitovech, aniž by použil muzejní archiv. Jeho kniha vyšla roku 1980 a na pana Fiedlera měla velký vliv. Napsal o ní obdivnou recenzi. Jan Heřman roku 1986 tragicky a za nevyjasněných okolností zemřel, utopil se v jednom pražském rybníku.

O tomhle mi pan Fiedler roku 1991 neřekl nic, jen to, že i on se do muzejních archivů dostal až po roce 1989. Své mapy, pohlednice, kartotéční lístky s údaji o zemřelých a fotografie shromáždil sám, s pomocí spřátelených archivářů a místních historiků.

Měli jsme na sebe tak málo času, že jsem se ho na nic nezeptala. Ale věděla jsem, že jsem našla přítele a spojence.

Vrátila jsem se do Massachusetts a začala psát svou knihu. S panem Fiedlerem jsme navázali korespondenční přátelství, vyměňovali jsme si přání k svátkům, pohlednice a vtipy. Během následujících dvaceti let jsem několikrát jela do České republiky a dozvěděla jsem se, že Jirka, jak mě požádal, abych mu říkala, se podílel na několika muzejních výstavách včetně výstavy Smithsonova institutu nazvané The Precious Legacy, a že byl významným mezinárodním poradcem pro každého, kdo se zabýval výzkumem českého židovstva. Řekl mi, že jeho sbírka judaik zaplnila police a skříně celé jedné místnosti rodinného čtyřpokojového bytu a obsahovala asi 70 000 fotografií.

Zajímalo mě, jak jeho žena a děti vnímají to, že věnuje tolik času, peněz a prostoru svému koníčku, ale nezeptala jsem se. Místo toho jsem se v roce 1994 otázala, zda bych ho mohla vyfotografovat v jeho pracovně. Zatvářil se vyděšeně a změnil téma hovoru, ale nakonec mi dovolil, abych udělala pár snímků.

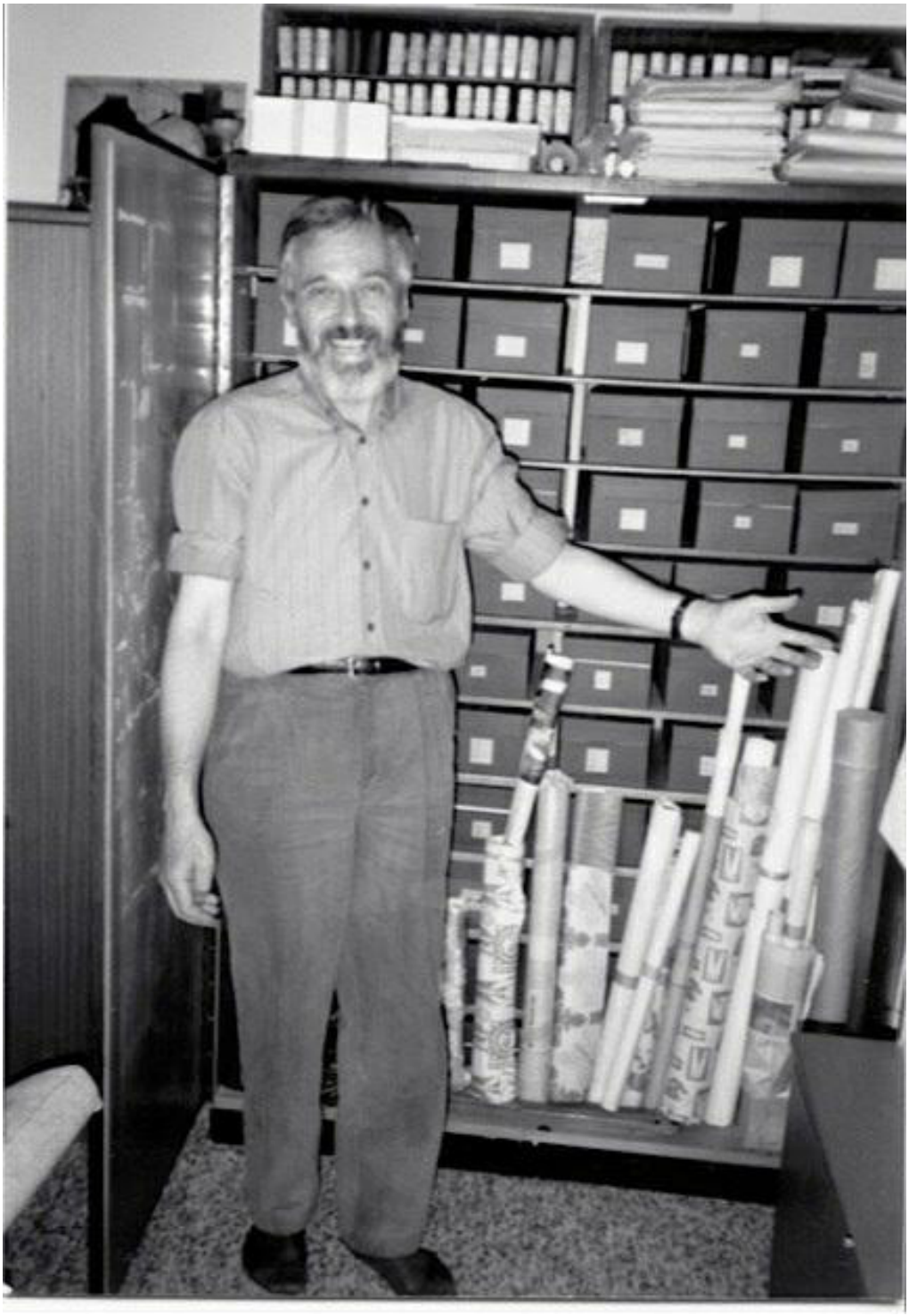

Jirka ve svém domácím archivu, 1994

Když jsem se vrátila do Cambridge, našla jsem dopis psaný směsicí češtiny a angličtiny:

Praha 2. 7. 94

„Milá Helenko,

včera byl tak rušný den a asi jsme na něco důležitého zapomněli. Nevím, co jsi zamýšlela, když sis psala poznámky o mém životě a mé práci – a navíc jsi mě ještě doma fotografovala – ale pro jistotu, pokud bys mě chtěla novinářsky popsat, chci doplnit jeden důležitý údaj. Aby se předešlo idealizovanému a zkreslenému vylíčení minulých let.

Náklady na dlouholetý výzkum židovských obcí, korespondenci, fotky, cestovní výlohy atd. pocházely samozřejmě především z našeho rodinného rozpočtu, k rodinné újmě, ale zapomněl jsem Ti říci, že jsem dostával významné příspěvky od dvou lidí, kteří si pravděpodobně uvědomili, že jsem seriózní osoba. Jedním byl dr. Desider Galský, který byl tehdy předsedou Rady židovských náboženských obcí, a pan Mark Talisman. Pan Galský mi občas dal příspěvek ze svého „prezidentského fondu"; někdy sloužil jako prostředník pro příspěvky od pana Talismana. Ten z dálky, z Ameriky, sledoval, co dělám, a ten projekt podporoval. Byl to vždycky velký přítel a podporovatel Federace a místních Židů. Ví toho hodně i o Židovské radnici v minulých dvaceti letech. Myslím, že by ses s ním měla seznámit a udělat s ním rozhovor. Určitě by byl zajímavý… Vlastně jsem se podivil, že pana Talismana ještě neznáš, protože je to takový „strýček" židovské obce. Právě on v roce 1990 pro mě a Arno Paříka zorganizoval a zaplatil týdenní návštěvu ve Washingtonu.

Jestli s ním budeš mluvit, pozdravuj ho a nějak mu dej vědět, že na jeho pomoc a podporu nikdy nezapomenu a velmi si jich vážím.

Tvá návštěva mě velice potěšila a ještě jednou musím smeknout před Tvou prací o třech dorot (pokoleních) Tvé rodiny…

Ahoj, hi, šalom,
Jiří"

Roku 2000 vyšla má kniha *Where She Came From: A Daughter´s Search for her Mother´s History* poprvé v českém překladu pod názvem *Nalezená minulost*. Ještě několikrát jsem se vrátila do Prahy a pokaždé jsme se s Jiřím sešli. Kromě uvedeného dopisu už se nikdy o penězích nezmínil.

Roku 2005 jsem měla čtení v pražské rezidenci amerického velvyslance v České republice a prosila jsem Jirku, aby se zúčastnil oficiální recepce. Poté, co jsem ho požádala, aby vstal, aby mohl být oceněn jako člověk, který ke knize významně přispěl, si postěžoval, že kolem něj vytvářím „kult osobnosti". Zanedlouho mi poslal balíček obsahující výběr z jeho úžasné sbírky pohlednic jako svérázný komentář k naší společné práci (v knize je zařazen do kapitoly 17).

Než nastalo jaro 2007, byl pro mě Jirka jistým druhem kouzelníka, který zodpoví jakoukoli otázku, nalezne jakýkoli dílek informace. Ale pochopila jsem, že vždycky

pohotově zdůrazní, když něco neví. Když jsem se ho zeptala, zda by mohl zjistit, jestli jeden z mých pradědů z otcovy strany byl tam, kde je dnes Liberec, lékařem nebo obchodníkem s pšenicí, odepsal mi svou směsicí češtiny, jidiš a angličtiny:

„V tomhle kraji a na tuto oblast jsem 100% amhoretz. Nic o tom nevím a nic k tomu nemám. Poslal jsem tvůj dotaz jedné odbornici v Liberci a doufám, že brzy odpoví.

Jirka“

Přiložil její jméno a e-mail.

Nijak mě nepřekvapilo, že poté, co jsem se dozvěděla o jeho zavraždění a začala jsem na internetu hledat stopy Jirkova života a práce, skoro nic jsem nenašla. Donedávna neměl Jiří Fiedler stránku na Wikipedii. Když byl zavražděn, nikdo v Praze nedokázal nalézt jeho životopis nebo rozhovor nebo stručné biografické údaje. Jiří byl alergický na vlastní propagaci a jakýkoli marketing. Byl ztělesněním skromnosti.

Jirka a Helen v Olomouci, 2010

V roce 2010 jsme se s manželem a Jirkou setkali v Olomouci. Ukázal nám dům, kde se narodil, vzal nás do zvonice nejvyššího kostela a prošel s námi univerzitní areál. Byl skvělý průvodce a společník na cestách.

Roku 2013 napsal, že šel do penze, a přiložil pár fotografií:

„Milá Helenko a celá rodino (včetně Kašu): počínaje tímto novým rokem jsem důchodce a má emailová adresa je fiedler.xyx@email.cz. Posílám srdečné pozdravy a přeju krásný rok 2013. Přikládám špatnou fotku naší nové kočky (nejmenuje se Kašu, ale Minda, původním jménem Máša). Doufám, že spojení mezi našimi adresami bude fungovat,

objímám a líbám,

Jirka“

Dagmar Fiedlerová s Mindou a knihou Děti holocaustu, kolem r. 2013

Roku 2014, jen pár týdnů předtím, než byl zavražděn, mi poslal další jazykovou parodii, které tak miloval.

„Předmět: Czenglish
Milá Helenko,
Možná, že Ti to nebude připadat tak rafinované jako obyvateli naší evropské země, a možná ani neznáš jména některých českých osobností. Přesto Ti ten materiál posílám pro Tvé eventuální jazykové potěšení.

Zdraví,
Jirka“

Slovníček Czenglish připojený k Jirkovu poslednímu e-mailu pro Helenu

Tím, že žiji v Lexingtonu, Massachusetts, tak daleko od Prahy, je možné předstírat, že Jirka stále žije a pořád se snaží uspořádat své obsáhlé složky.

Když jsem sbírala příspěvky pro tuto pamětní knihu, dozvěděla jsem se o životě Jiřího Fiedlera mnohem více konkrétních údajů než od něj samotného. Ukázalo se, že nevyžádaný dopis, který mi poslal, byl pro něj typický: byl to skromný člověk. Ale ačkoli jsem neznala podrobnosti jeho životopisu, věděla jsem, že sdílíme stejné hodnoty

a složitou kulturní historii. Až do jeho smrti jsem příliš nepřemýšlela o tom, jakým způsobem si dokázal udržet lidskost, sebeúctu a základní slušnost v podmínkách dvou nejbrutálnějších totalitárních epoch dvacátého století.

Vždycky mi bylo jasné, že to činil s grácií a se slušnou dávkou rošťáctví. Vybudoval si osobitý život podle svého a vytvořil nejen jedinečné badatelské dílo, ale – jak dokazuje tato kniha holdů – také společenství, které přesahuje mnoho hranic.

Lidé, kteří na něj v následujících kapitolách vzpomínají, tak učinili bez nároku na odměnu, stejně jako jejich překladatelé. Každý nám představuje muže, který byl naším přítelem, jiným způsobem. Pro mě zůstává jeho život a práce každodenní inspirací.

2 Skvělý kolega, skvělý člověk

Leo Pavlát

S Jirkou Fiedlerem jsem se poprvé setkal 1. října 1975. To datum si pamatuji přesně, protože toho dne jsem nastoupil do svého prvního zaměstnání, redakce umělecko-naučné literatury nakladatelství pro děti a mládež Albatros.

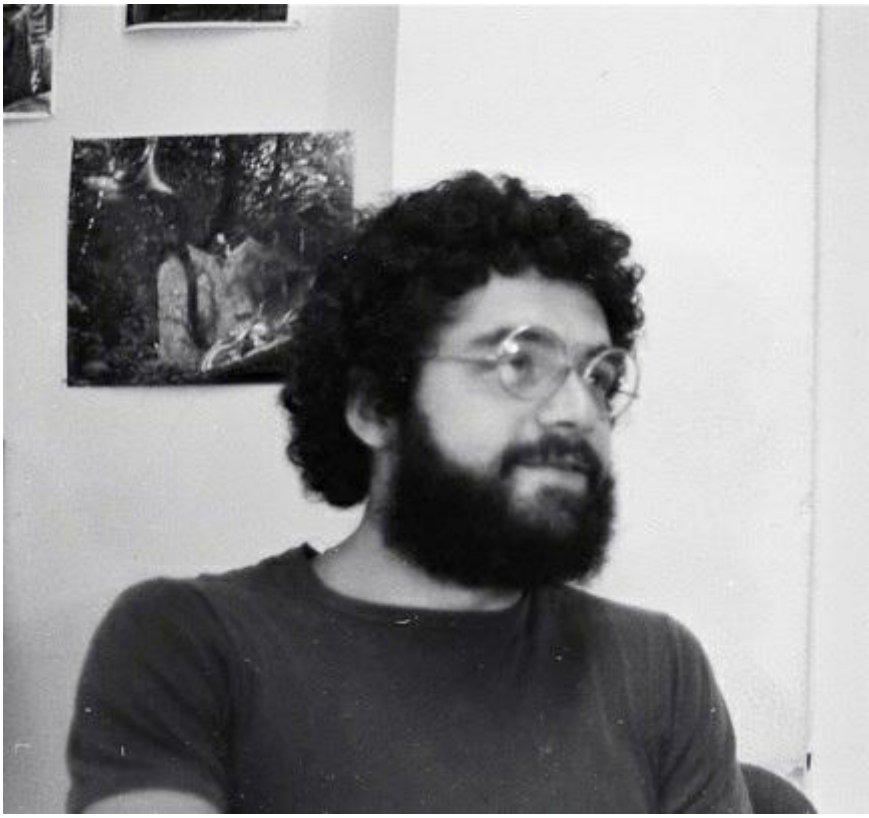

Leo Pavlát v kanceláři, kterou s Jiřím Fiedlerem sdílel 15 let.
Za ním visí jedna z Fiedlerových fotografií židovských hřbitovů.

Měl jsem krátce před pětadvacátými narozeninami, Jirkovi bylo těsně přes čtyřicet.

Neuplynul ani týden a pan Fiedler – vykali jsme si – mi přinesl jakýsi text psaný na stroji. „To jsem pro Vás přeložil," pravil. Pár stráneček, které mi podal, neslo název „Charta Organizace pro osvobození Palestiny". Přečetl jsem ten text a pravil, že ti, kdo ho sepsali, usilují o zničení Izraele. Pan Fiedler – a teprve zpětně mi došlo, jak šibalsky se

přitom díval – namítl, že Palestinci bojují proti izraelské agresi, že Izrael je vlastně umělý a navíc koloniální stát. Neudržel jsem se, začal rozkládat o blízkovýchodním konfliktu, příčinách šestidenní, pro Izrael obranné války, ale pan Fiedler zjevně neposlouchal. Pozorně, trochu uštěpačně si mě prohlížel a já pochopil, že jsem právě absolvoval zkušební, oťukávací rozhovor, test důvěryhodnosti. Po sovětské invazi v srpnu 1968 a nástupu Gustáva Husáka k moci totiž bylo v Čechách záhodno – a nejen v zaměstnání – vědět, před kým se takzvaně „dá mluvit", a před kým ne. Že mě Jirka – brzy poté mi již navrhl tykání – zkoušel právě prostřednictvím Izraele, mi přišlo divné až později. Zřejmě měl svůj neklamný čuch.

V Albatrosu jsem strávil 15 let – do léta 1990, kdy jsem po pádu komunistického režimu odjel na čtyři roky pracovat na československou, od roku 1993 českou ambasádu do Izraele. Z oněch 15 let jsem většinu pracovní doby strávil s Jirkou v jedné místnosti. Seděli jsme naproti sobě, pracovní den zahajovali při čaji neměnným rituálem: četbou komunistického deníku Rudého práva, který redakce povinně odebírala, a uštěpačně jsme při tom glosovali lži, polopravdy a manipulace, které list přinášel.

Jiří Fiedler čte v kanceláři Albatrosu Rudé právo

Jirka mi byl skvělým kolegou: pohotovým stylistou, když jsem nad rukopisem řešil zvlášť zapeklitý formulační problém, stejně jako vnímavým debatérem při řešení obvyklého nakladatelského rébusu té doby: jak vydat slušnou knihu, a přitom si nezadat s režimem.

V prvních letech našeho nakladatelského spolubytí ještě hodně překládal z polštiny a srbochorvatštiny, takže jsem díky jemu poznal skvělé spisovatele, o nichž bych jinak

neměl ponětí. Seznámil mě i s řadou svých spolužáků z univerzity, mezi nimi i takzvaně „zakázanými“ spisovateli, překladateli a kritiky, kteří ho navštěvovali. On to byl, kdo ke mně jako redaktorovi zamýšleného slovníku *Malý labyrint literatury* přivedl svého přítele, režimem zavrženého překladatele Dušana Karpatského coby nejlepšího možného autora. Když pak slovník i s Jirkovými doporučeními roku 1982 vyšel pod jménem jiného než skutečného autora, způsobil svým pojetím a přehlíživostí vůči režimním spisovatelům rozruch.

V roce 1988 se Jirka stal redaktorem mého vlastního titulu pro mládež *Tajemství knihy* o historii písma, tisku a vůbec knihách a jejich osudech. V poměrech, kdy opatrnost a obava z opovážlivého slova se pro režim stala nejspolehlivějším cenzorem, jsme se s Jirkou dobře shodli, že příběh knihy je právě tím, v němž se sluší hovořit o svobodě, mravnosti, ale i strachu mocných z nepotlačené myšlenky.

Jirka byl prostě z těch, kdo i za nepříznivých politických poměrů jednal vždy slušně, ctil profesionalitu, nenechal se zastrašit. Dva příklady: Někdy v druhé polovině osmdesátých let jedna z mála členek komunistické strany v nakladatelství Albatrosu nás oba přišla pozvat do průvodu Prvního máje. Slovy zvala, ale v ruce držela notýsek a tužku, aby si poznamenala naši odpověď. Rozhostilo se ticho. „Tak půjdete?“ řekla netrpělivě. V tu chvíli Jirka, muž vždy jemný, kterého jsem do té doby neslyšel zvýšit hlas, prudce odsunul židli, postavil se před tu ženu a ostře jí vytkl „hulvátství, s nímž jde někdo jakoby zvát, ale ve skutečnosti přichází zapisovat a kontrolovat“.

Jirka to také byl, kdo mi na jaře 1989 přinesl k podpisu protirežimní petici „Několik vět“ a naše jména pak tak jako stovky jiných neušla zájmu Státní bezpečnosti. Ten se ovšem datoval již z dřívější doby. V mém případě proto, že jsem se koncem sedmdesátých let zapojil do aktivit Židovské obce v Praze v okruhu mladší a střední generace kolem disidentského spisovatele Karola Sidona, a s časem, jak tato aktivita neustávala, policejní pozornost ještě zesílila. O Jirku se pak policie zajímala kvůli jeho dokumentaci nemovitých židovských památek.

Že systematicky objíždí neudržované židovské hřbitovy, rozpadající se či ve skladiště proměněné synagogy, že je fotografuje a informace o nich i někdejších židovských obcích doplňuje z nesčetných archivních i jiných zdrojů, jsem zvěděl brzy poté, co jsem se s Jirkou sblížil. Teprve po pádu komunistického režimu, když jsme se v polovině devadesátých let sešli v Židovském muzeu v Praze, jsem však plně pochopil, jak jedinečnou a v pravdě nenahraditelnou práci Jirka vykonal. Jeho znalosti a osobní archiv byly a dodnes jsou výjimečné, nebýt jeho, podstatná část novodobé židovské historie v Čechách a na Moravě by byla navždy zapomenuta. Na základě svých záznamů vytvořil v muzeu koncept jím stále doplňované elektronické *Encyklopedie židovských obcí*, základního informačního zdroje pro nesčetné badatele, přičemž desítky dalších zájemců o židovské dějiny a rodinné osudy, ať již z Čech, Moravy či ze zahraničí, informoval soukromě. Jeho zásluhu v tomto ohledu těžko docenit.

V době, kdy jsme pracovali v Albatrosu, rok co rok vyrážel v létě na kole tu po Čechách, tu po Moravě a vracel se s novým materiálem: snímky z někdejších židovských sídel, z nichž zbyly jen žalostné zbytky.

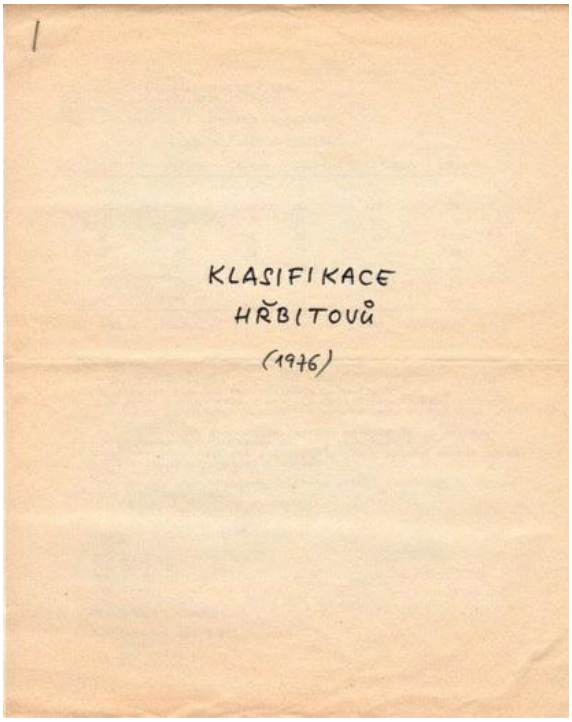

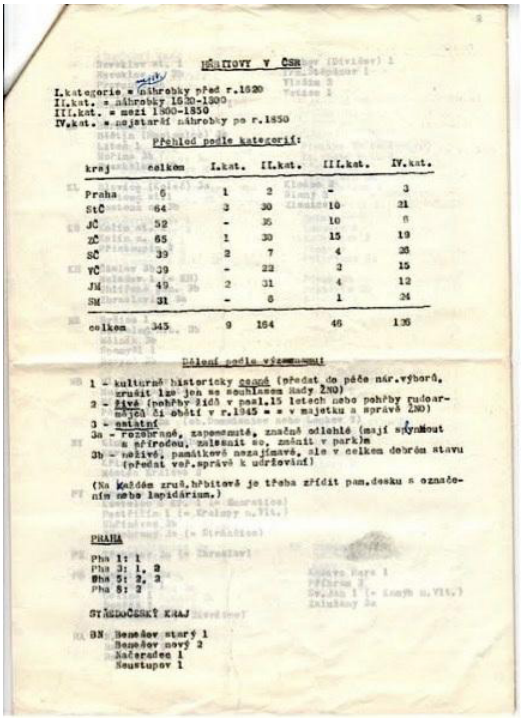

HŘBITOVY V ČSR

I.kategorie = náhrobky před r.1620
II.kat. = náhrobky 1620-1800
III.kat. = mezi 1800-1850
IV.kat. = nejstarší náhrobky po r.1850

Přehled podle kategorií:

kraj	celkem	I.kat.	II.kat.	III.kat.	IV.kat.
Praha	6	1	2	-	3
StČ	64	3	30	10	21
JČ	52	-	36	10	6
ZČ	65	1	30	15	19
SČ	39	2	7	4	26
VČ	39	-	22	2	15
JM	49	2	31	4	12
SM	31	-	6	1	24
celkem	345	9	164	46	126

Dělení podle významu:

1 - kulturně historicky cenné (předat do péče nár.výborů, zrušit lze jen se souhlasem Rady ŽNO)
2 - živé (pohřby židů v posl.15 letech nebo pohřby rudoarmějců či obětí v r.1945 = v majetku a správě ŽNO)
3 - ostatní
3a - rozebrané, zapomenuté, značně odlehlé (mají splynout s přírodou, zalesnit se, změnit v park)
3b - neživé, památkově nezajímavé, ale v celkem dobrém stavu (předat veř.správě k udržování)

(Na každém zruš.hřbitově je třeba zřídit pam.desku s označením nebo lapidárium.)

PRAHA

Pha 1: 1
Pha 3: 1, 2
Pha 5: 2, 2
Pha 8: 2

STŘEDOČESKÝ KRAJ

BN Benešov starý 1
Benešov nový 2
Načeradec 1
Neustupov 1

Fiedlerův inventář židovských hřbitovů, 1976

Jeho příběhy z cest svědčily o podezíravosti lidí, udavačství, nepřejícnosti. Někdy musel s fotoaparátem z místa svého zájmu utíkat, jindy podat vysvětlení policii. Tak se zvěst o něm nepochybně donesla až k Státní bezpečnosti. A Jirka vůči ní zachovával pravidla hry, na níž postavila svou činnost i Charta 77: nečiní přece nic nezákonného – naopak projevuje zájem o památky, což by mělo být i v zájmu státu. Byl při tom nesmlouvavý, jak o tom svědčí jeho stížnost na postup policie zaslaná Židovské obci v Praze v listopadu 1987. Kolik lidí by se v té době odvážilo veřejně obvinit komunistickou Státní bezpečnost z antisemitismu? Že se představitelé židovského společenství zachovali poté zbaběle a Jirku nevybíravě zavrhli, nemohlo ty, kdo znali obecní poměry, překvapit. O židovské náboženské a kulturní dědictví se v té době brali hlavně jiní lidé než ti ve funkcích: členové minjanu, udržující pravidelnou bohoslužbu, aktivisté hanbící se za patolízalství židovské obce a nakonec coby zvláštní kategorie Jirka. Ač s židovským společenstvím nebyl spjat členstvím či rodinnými kořeny, věnoval židovské kultuře velkou část svého života. Osobně jsem to vnímal jako osobitý výraz jeho češství a lidství.

Toto vše si při vzpomínce na něj vybavuji, ale nade vše mi v paměti zůstává jeho vtip, humor, nejednou na hranici humoru černého. Typický příklad: řekl jsem Jirkovi, že v létě plánuji jet na otcovu chatu. Napsal mi lístek, ve kterém mi sděluje, že od Státní bezpečnosti zjistil, kde má můj otec svou „haciendu“ (v Přívěticích). Zásobil mne ručně kreslenými mapkami a náčrtky židovských památek v okolí s kódovými značkami. Oblast za hraniční čárou je označena „impérialisti a jejich sluhové”.

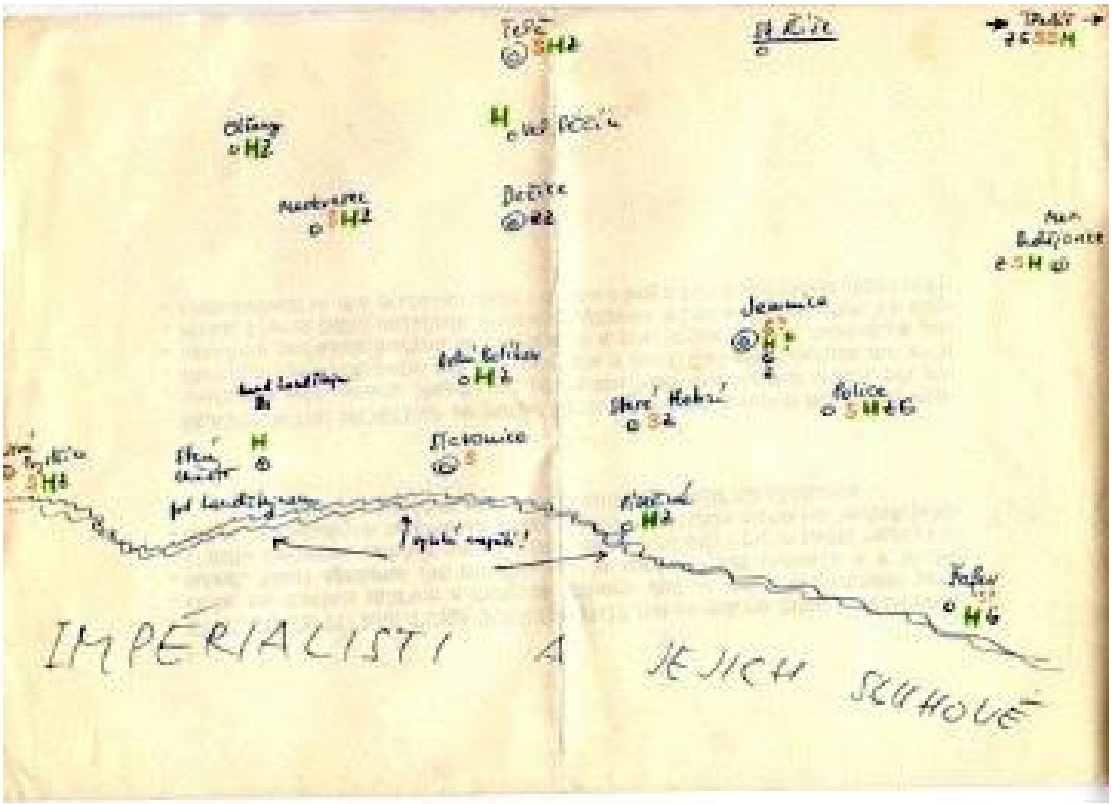

Legenda k Fiedlerově mapě Přívětic a okolí:
H — hřbitov, je zeleně kvůli trávě
S — synagoga
M — modlitebna
G — ghetto (nebo židovská ulice)
Z — zámek, pro orientaci a kontext
K — klášter
Dva kroužky značí město, menší kroužek malé město, nejmenší kroužek vesnici

Nebylo snad přípisu, vzkazu pro kolegu, který by nedoplnil svou originální průpovídkou – s jazykovou hravostí čerpající z jeho bohaté lingvistické výbavy, v narážce na komunistický režim, s cimrmanovskou fantazií. Kolikrát jsem si říkal, že Zdeněk Svěrák a Ladislav Smoljak, autoři této dnes již proslavené fiktivní postavy, by v Jirkovi našli skvělého pomocníka.

Každý, kdo Jirku znal, by mohl vyprávět o jeho kouscích a ani já, tím spíše, že jsem s ním léta seděl v jedné místnosti, jsem jich nebyl ušetřen. Stalo se, že jsem redigoval

knihu šéfa našeho oddělení, spisovatele Ludvíka Součka *Kdo byl kdo* – encyklopedii významných světových osobností pro mládež. Z tiskárny přišla první korektura a tu vidím, že vedle jmen jako Shakespeare, Churchill, Ampér, Galileo Galilei, César se skví i – Josef Novák. Nevybavoval jsem si, že by v knize měl někdo takový být, začetl jsem se do hesla. Tak jsem jako první čtenář měl tu čest dozvědět se, že Josef Novák se nikdy o nic nezasloužil. Rád jedl vepřové koleno a pil pivo, hodně si stěžoval, pomlouval. O Josefu Novákovi ovšem bylo v tom encyklopedickém stylu napsáno mnohem víc, a to, jak jsem se dočetl na konci textu, z jediného důvodu: i ti, kdo nikdy v ničem nevynikli, si zaslouží alespoň symbolickou vzpomínku vedle velikánů lidstva, protože bezejmenných je v dějinách mnohem víc než těch slavných.

Krátký pohled na Jirku mi ozřejmil, kdo byl autorem onoho encyklopedického hesla. V nestřežené chvíli, když už jsem měl rukopis připraven pro tiskárnu, je do něj vložil a potom čekal, až se rukopis vrátí z tiskárny s první sazbou. Raději jsem nedomýšlel, co by se stalo, kdybych snad heslo Josefa Nováka přehlédl a kniha o slavných osobnostech světa vyšla i s jeho portrétem.

Anebo jiný Jirkův nápad. Nosil jsem si do práce jogurty prodávané v baňkovitých sklenicích, které po umytí bylo možno v obchodě vrátit. Co sklenice, to koruna. Nechtělo se mi chodit s pár sklenicemi, čekal jsem, až jich bude víc, až jsem se jednou rozhodl pro rovnou stovku. Odjel jsem mezitím na dovolenou – a po návratu vidím na parapetu okna, po celé délce místnosti, své jogurtové sklenice. Nikoliv však prázdné, čistě vymyté, ale sto vodou vrchovatě naplněných sklenic hrajících v nesčetných barevných odstínech. Pro nezasvěcené Jirka přiložil cedulku hovořící o umělecké instalaci neznámého génia.

Když si na Jirku vzpomenu, musím se usmívat, i když je mi přitom smutno. Kéž je jeho duše zavinuta do svazku živých.

3 Bájný fabulátor

Jana Štroblová

S Jirkou jsme se dobře znali od studentských let prožívaných na filosoficko-filologické fakultě UK; byli jsme v jedné „partě“ přátel, která jezdila na společné výlety autostopem a na fakultě vyvíjela jakousi protestní kulturní činnost od recitace polozakázaných básníků přes výstavy polozakázaných umělců až po divadelní představení, zcela zakázané hned po premiéře – na kterou podrobně vzpomíná Dušan Karpatský, jeho nejbližší celoživotní kamarád.

Jirka jako student

Jirka byl proslulý svou věčně dobrou náladou, i když mi jednou přiznal, že si prožívá stálou úzkost ze ztráty blízkých, že je předem připraven na možné neštěstí a žádná špatnost ho nemůže překvapit. Ale tento svůj povahový rys dovedně skrýval, nikdy nezkazil žádnou legraci a navíc byl obratný mystifikátor, což mu umožňovalo spoustu legrace přímo vytvářet. Vytvořil například fiktivní postavu Konstancie Besserové a umístil ji do nakladatelství Odeon, kde po řadu měsíců dostávali a skladovali její poštu.

Nejvíc jsem si Jirkova nehynoucího smyslu pro humor a mystifikaci užila, když jsem ho koncem šedesátých let přizvala do nakladatelství Albatros ke spoluredigování Veroniky (verše-romány-nicůtky-karikatury). Původně to měla být sešitová edice pro dospívající dívky, ale s Věrou Adlovou, s kterou jsmeVeroniku zakládaly, jsme jí vtiskly spíš

podobu magazínu, vycházejícího dvanáctkrát do roka. Od začátku měl nevážný charakter, kladl si za cíl i své čtenářky naučit, aby se nebraly příliš vážně, nastavoval jim křivé zrcadlo například prostřednictvím fiktivních, mystifikačních rozhovorů s různými superhvězdičkami, zesměšňoval přehnanou parádivost ukázkami bláznivých smyšlených modelů atakdál. Pro Jirku to bylo vskutku správné pole působnosti. Vymyslel dokonce pro dívky poradnu, v níž hodně citoval z „květomluv“ či „tajemníků lásky“ a kterou podepisoval ženským jménem.

Bohužel to všechno nemělo dlouhého trvání. Jakákoli legrace tehdy skončila vstupem vojsk.

Jana Štroblová a Jirka

Jak šel potom čas, už jsme se často nevídali. Ale i náhodná setkání byla vřelá. Můj muž, který také býval v „partě“, Jirku shodou okolností potkal krátce před jeho a Dagmařinou smrtí a domluvili se na brzkém setkání. Už k němu nedošlo. A nedošel ani lístek – prý starodávný portrét dámy v širokém klobouku, který pro Jirku sehnala Jarka, další kamarádka z „party“, aby mu připomněla jeho celoživotní návyk sbírat staré pohlednice a rozesílat nám je pro pobavení s různými recesními dodatky.

Na světě je bez něho o dost smutněji...

4 Můj životní kamarád Jirka

Dušan Karpatský

Za bezmála 80 let života si člověk zvykne na to, že s přibývajícím věkem dostává čím dál víc špatných zpráv, a myslí si, že je proti nim už jakž takž obrněný. Ta, která se mi objevila na e-mailu 23. února 2014, mě však naplnila hrůzou. „Náš táta (Jiří Fiedler, 1935) se stal spolu s naší maminkou obětí strašného zločinu," stálo v oznámení, podepsaném syny mého celoživotního kamaráda. Jirku i Dagmar někdo zavraždil v jejich bytě v pražských Stodůlkách. Otázky kdy, jak, proč zůstávají nezodpovězeny ještě čtyři týdny po pohřbu. Snad na ně časem odpovědí orgány k takovému účelu ustanovené. Ale ať už se doberou k čemukoli, tu hrůznou propast už nikdo nikdy nezakryje. Jak někdo mohl zabít dva tak laskavé a dobré lidi?

Jirka byl pro mě víc než vlastní bratr. Od podzimu 1953, kdy jsme byli přijati na tehdejší Filologickou fakultu Univerzity Karlovy, jsme spolu trávili hodně času, a nejen na přednáškách a seminářích obou našich oborů, přičemž ten takzvaně vedlejší, srbochorvatštinu, jsme prožívali nějak intenzivněji.

Jednak jsme na ni byli v ročníku jen tři, jednak se za těch pět let našich studií oficiální vztahy s Jugoslávií rozvíjely jakoby podle názvu jistého Leninova dílka *Krok vpřed, dva kroky vzad*, takže leckdy nebylo zrovna lehké něco z tohoto našeho oboru dostat na veřejnost. A o to jsme se, vedeni naším praktickým učitelem Vladimírem Tognerem, začali snažit poměrně brzy, takže satirický týdeník *Dikobraz* už v červnu 1956 přinesl první výsledek našeho společného úsilí, překlad povídky Branka Čopiće *Afrikáni*. Podepsali jsme jej společným pseudonymem Jidu Kafić, jenže *Dikobraz* to neakceptoval a pod překlad šalamounsky podepsal mě a Jirkovi poslal honorář. Naše vztahy tím ale nenarušil, jen jsme svého pseudonymu nadále užívali takřka výhradně u našich společných hříček a příběhů, které jsme nastřídačku vymýšleli, když nám výklady některých našich učitelů přišly až příliš nezáživné. Dokladem tohoto našeho nonsensového úsilí zůstávají dva „samizdatovsky" rozmnožené svazečky *Opera scoro omnia* a *Hustě chumelilo*. Jirka byl ve vymýšlení všelijakých hříček neúnavný, můj archiv dodneška ukrývá různé umně vyvedené standarty neexistujících partyzánských oddílů i obrazy ze života záhadné Konstancie Besserové, která se v jeho hlavě zrodila dávno před Járou Cimrmanem.

V „přelomovém" roce 1956 jsme byli zvláště aktivní: absolvovali jsme dvě exkurze autostopem (na Slovensko a do Českého ráje) a také jsme (spolu s indologem Vladimírem Miltnerem) horlivě vyráběli fakultní nástěnné noviny nazvané původně „*..? .....!*"

Jirka (vlevo), jeho první žena Dagmar Zemanová a Dušan Karpatský

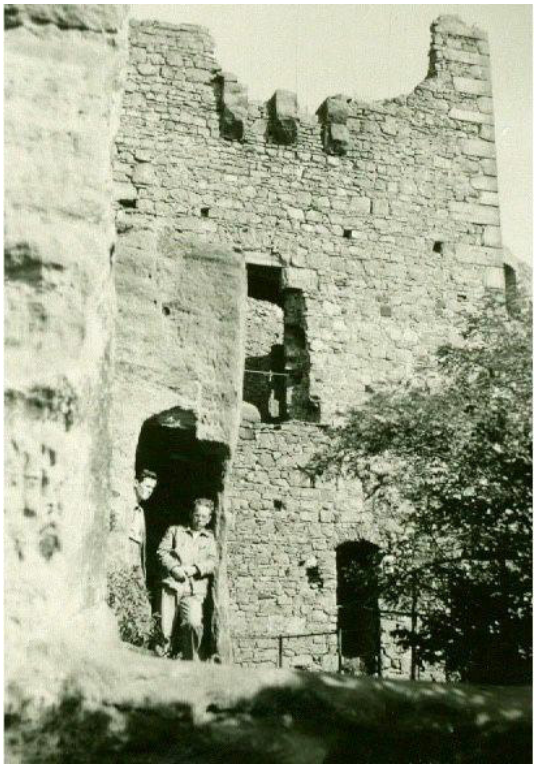

Dušan a Jirka roku 1956 v Českém ráji

a pak „detečkizované“ „*?!*“, které nás svými postoji k ožehavým otázkám, jako byly například maďarské události z podzimu 1956, přivedly „na koberec“ k děkanovi a málem nás připravily o další studium.

Ještě na sklonku studií jsme se oba pustili do překládání zcela vážně, všemožně v tom podporováni naší „nakládací matkou“, o málo starší Irenou Wenigovou, která nás prohlásila za své syny, čímž jen více utužila náš bratrský vztah. Naše spolupráce s Odeonem, jehož byla redaktorkou, trvala až do zániku tohoto dodnes plně nedoceněného nakladatelství. V rámci této spolupráce vznikly Jirkovy překlady povídek Vjekoslava Kaleba *Schody a nic víc* (1966), Danila Kiše *Ze sametového alba* (1974), dramatických satir Petra Kočiće *Jezevec před soudem* a *Souzénium* (1978), třídílného alegorického románu Miroslava Krleži *Banket v Blitánii* (1975) a několika novel do svazku *Tisíc a jedna smrt* (1966), románu Dragoslava Mihailoviće *Prohra* (1979), románu Borislava Pekiće *Obhajoba a poslední dny* (1983), dramatického *Válečného triptychu* Ivana Raose v antologii *Pět chorvatských her* (1966) – a dalších Raosových „triptychů“ v Dilii – a řady nejrůznějších textů do obsáhlé antologie Huseina Tahmiščiće *Sarajevo, město poezie* (1971). Mimo Odeon vydal Jirka další skvělé překlady: nedokončený román Iva

Andriće *Omerpaša Latas* (1981) a výbor z autobiografie Branislava Nušiće *Třináct lásek, čtrnáctá smrt* (1974).

Zleva doprava: Vladimír Miltner, Dušan a Jirka

Jako redaktor uměleckonaučné literatury v Albatrosu mě, tehdy (v roce 1976) veskrze zakázaného, pověřil zpracováním *Malého labyrintu literatury*, který vyšel v letech 1982 a 1983 pod jménem Viktora Kudělky a za redakce pozdějšího ředitele Židovského muzea v Praze Leo Pavláta, čímž mi nejen finančně pomohl ve svízelné době, ale nasměroval mě do jednoho z mých největších „literárních dobrodružství".

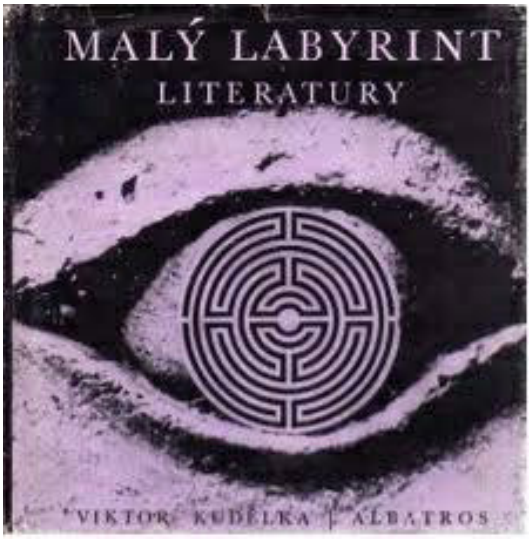

Karpatského *Malý labyrint literatury*

Po převratu v roce 1989 se Jirka konečně mohl plně profesionálně zasvětit své dávné lásce, kvůli níž najezdil autostopem i na kole stovky kilometrů a jejímž prvním dílčím výsledkem byla monografie *Židovské památky v Čechách a na Moravě (Přehledné dějiny židovského osídlení na území České republiky a první úplný soupis památek zbylých po více než 600 židovských obcích*. Praha, Sefer 1992). I v dalších letech pokračující Jirkovu práci na tomto tématu, jejímž hmatatelným výsledkem je 1670 hesel elektronické, stále doplňované a upřesňované *Encyklopedie židovských obcí v Čechách a na Moravě* v pražském Židovském muzeu, nyní přervala jeho nesmyslná tragická smrt.

Leo Pavlát při své smuteční řeči v motolském krematoriu mluvil i za mne: „Je nás zde nemálo z muzea i z Albatrosu, přátel ze studií a každý z nás si v sobě nese svůj obraz Jirky: jeho vědění, pevnosti názorů i v dobách zlých, kolegiality, přátelství, osobitého vtipu a humoru. To vše zůstává po zločinu, jehož obětí se manželé Fiedlerovi stali, vzpomínkou. Cítíme už jen bolest; bolest smíšenou přese vše s vděčností za to, že jsme Jirku znali, že jsme mu mohli být nablízku. Bolest i za paní Dagmar. Památka spravedlivého ať je požehnána."

Dva Jirkovy dopisy Dušanu Karpatskému (1956, 2013)

Bělehrad 14. 10. 1956

Milý Dušane!

Byl bych schopen napsat Ti celou knihu, ale s ohledem na zachování Tvého života se omezím na dopísek.

Především posílám moře plamenných přivětů Tobě a Jiřince a klukům a všem pannám a polopannám, které o to stojí, dokonce i Julínkovi (mimochodem, po zásluze ho tady jebají). Abych nezapomněl, také Vláďovi umělci a Elisabethě Blaskovicsové, jestli ji uvidíš. A paní Vocelové. A Slov. knihovně. A své P. T. rodině. A Boháčovi. Celému našemu úzkoprsému světu.

Vidím vás, jak sedíte ve škole a spíte, zíváte, moříte se s obludnou hydrou referátu, a je mi plicně (t. j. od plic) líto, že nerozmnožuji vaše řady.

Tady je to úžasné. Vím, že by Tě zajímalo moc věcí, ale není zvykem psát špionážní informace do obyčejného dopisu (to se posílá diplom. poštou). Začnu od obecně politických věcí. Stručně: ČSR a NDR jsou poslední východoevrop. státy bez přátelských styků s Jugoslávií. Mají nás tu rádi. Rádi by slyšeli, že je u nás hospodářsky hůř, ale bohužel tomu tak není. Všeobecná chladnost a výsměšnost vůči Rusům a Američanům. Nechápou naše parolky typu: „Sov. dítě náš vzor." Nějaké rušení rozhlasu a podobné preservace jsou jim cizí. Na vys. škole studují i ti, kteří otevřeně říkají „já nejsem a nikdy nebudu komunista". Policie je v Bgd. mnohem víc než u nás. Lidé se milicionářům

posmívají a nemají je rádi. Nezaměstnanost existuje, zvlášť v Bgd. to bije do očí. Stát platí nezaměstnaným asi 50 % platu jejich kvalifikace. Na ulicích ve stáncích: New York Herald Tribune, Life, Post, Les lettres françaises. l'Unita, Известия, Литер. газета, Правда, mnoho ital., západoněm. a jiných časopisů. Jsou tu veřejné čítárny USA a V. Británie, zařízené jako PIK. Do knihkupeckých výkladů se raději nedívám – zbytečně bolí, že člověk nemá prachy. To se prostě ani nedá vypočítat, jaké knihy tu mají. Orientace knihkupectví převážně na západ. Sov. literatury málo, naší taky. Staré ruské spousty. Filmy z 80 % hollywoodské – blbé i dobré, něco jako blbé i dobré filmy sovětské u nás. Také tu běží něco franc., angl., ital., mex., švéd., pol., čes., rus. a j. Právě běží festival dětských filmů (10 dnů) zároveň ve 4 kinech. Je v něm dost našich filmů (*Cís. slavík*, Árie prérie a j.) a také Červený balónek. Bohužel to budou dávat za tři dny, když budu v Sarajevě.

Je těžko vypočítat reálný kurs din ke koruně. Jinačí je rozdíl v cenách potravin, jinačí u prům. výrobků, jinačí u mezd. Tak zhruba 1 Kčs = 25–30 din. (...)

Bydlím v jedné koleji na předměstí. Nic neplatím a dostávám 3 jídla denně. Pohostinnost je veliká. Jedl jsem různé orientální pamlsky – nejlepší je baklava a k pití špricer (běl. specialita = směs citronády a bozy). Čokoláda, káva a pod. je 5 x levnější než u nás.

Srbocharvátština jest jazykem slovanským. Kdo ji neovládá (viz já), může se dohovořiti též rusky, německy, maďarsky a podobně. Ti lidé tu mluví tak rychle, že sotva polovinu slov pochytám do boltce. Uznává se v Bělehradě jedině srbština. Charvátština je tu jednak nesrozumitelná, jednak směšná – až nenáviděná. V Charvátsku prý je to zase naopak. Boga mi, ti Srbíni dovedou klít! Jen díky jejich „psovkám" se ještě hory zelenají a listí neopadalo.

Dušánku, jistě umíráš bolestí nad ovou* změtí myšlenek a informací. Jsem si toho vědom, že píšu bez ladu a skladu a snad zbytečně moc, ale nechci, abys mi potom vytýkal, že jsem Tě nechal bez informací a zpráv. (...)

Sa toplim* pozdravom

Jirka

* ovou – (srb.) – touto

* sa toplim – se srdečným

Praha 7. 2. 2013

(...) Už nějakou dobu máme pod oknem divadýlko. V bezprostředně sousedícím paneláku (s naším je kvůli požární bezpečnosti ve dvou podlažích propojený) bydlí paní Ivanka Zemanová s dcerou Kačenkou a zřejmě je tu trvale hlášený i její manžel, protože tady volil prezidenta (sebe). Máme společnou volební místnost, plentu i urnu... Když jsem v den volby vynášel pytle odpadků do kontejneru, najednou mě obklopil chumel

fotících a filmujících reportérů, protože ze sousedních dveří zrovna vycházel kandidát s rodinou. I zapózoval jim a pak zvolna, důstojně, s pokyvováním hlavou sem a tam, kráčel k volebnímu místu. Hned za ním jsem stejně zvolna (nemohl jsem ho předejít) kráčel já s odpadky a před námi ustupovali a poskakovali reportéři. Tak jsme se společně dostali do obrazového zpravodajství a společně jsme vstoupili do dějin. (Marně jsem čekal, že se mě Miloš zeptá „a co dělají Dušan s Emou?", ale nezeptal se.) Pod okny se nám teď střídají nenápadná i nápadná auta se směnami ochranky, občas zahlédneme, jak vítěze v nočních hodinách opatrně vedou do domu, a ráno v pravidelnou dobu můžeme sledovat sofistikovaný rituál, jak tři tajní nakládají dceru Kačenku do limuzíny a odvážejí kamsi do školy... Brzy se už budou jistě stěhovat do lepšího a bezpečnějšího hnízda. Dagmar pravila: tak to už tu paní v samoobsluze ani v metru nepotkám. (Já jsem její podobu neznal, takže bych ji ani dnes neidentifikoval.) Ale díky vítězné volbě nám teď už týden častěji zametají chodník a snad i bytoví lupiči se kvůli převaze pistolníků našim domům dočasně vyhýbají. Krleža by to možná umělecky zpracoval jako povídku...

S opožděným volebním mottem „voli volí voly" zdravím

Jirka

5 Opravdu svatý muž

Mark Talisman

Můj vztah s Jiřím Fiedlerem lze vysledovat od června 1963, kdy jsem začal pracovat pro kongresmana Charlese Vanika ve Washingtonu, D. C.

Kongresman Vanik byl tehdy jediný Čechoameričan v Kongresu; reprezentoval jeden okres v mém rodném městě Cleveland v Ohiu. Byl to oblíbený a moderní politik, jehož rodina emigrovala do Spojených států z Rokycan. Jeho otec a dědeček bývali místní řezníci a v Rokycanech stále žili příbuzní, které každoročně navštěvoval. V letech studené války se také dlouhodobě zajímal o lidská práva.

Stal jsem se vedoucím Vanikova týmu a roku 1968 jsem organizoval jeho první cestu do Izraele se zastávkou v Praze. Chtěl jsem znovu navštívit Josefov, starou pražskou židovskou čtvrť.

Interiér Maiselovy synagogy v šedesátých letech (foto Židovské muzeum v Praze)

Když jsme přijeli do země, která se tehdy stále nazývala Československá socialistická republika, Vanika zahrnuli láskyplnou péči vyhrazenou pro jediného amerického představitele v Kongresu s českými kořeny. Aby mu pobyt zpříjemnili, připravili českoslovenští činovníci zvláštní noční prohlídku Maiselovy synagogy. Prováděl nás dr. František Kafka, jenž se dostavil v bílém laboratorním plášti, svíral velký železný kruh, na němž chřestily starodávně vyhlížející rozměrné klíče, a jedním z nich otevřel mohutné vchodové dveře synagogy.

S panem Vanikem nás prováděl touto zajímavou budovou, plnou spousty pozoruhodných sbírek kidušových pohárů, ozdob na Tóru, velkých a malých menor, jedinečných hodin – kořisti holokaustu, shromážděné a katalogizované v průběhu deportace českých a moravských Židů. Tato návštěva mě navždy ovlivnila. Když člověk vidí v jedné vitríně za druhou 1400 *jadim*, ukazovátek na Tóru, nebo několik tisíc kidušových pohárů, z nichž na většině bylo vepsáno jméno rodin nebo jednotlivců, získá skutečný rozsah holokaustu ostré rysy.

Před rokem 1967 se plánovalo, že se tato muzejní sbírka vystaví, ale šestidenní válka plány zmařila. Pak roku 1968 Sověti okupovali Československo. Během následujících patnácti let jsem jednal přímo s představiteli ČSSR, aby se vytvořila a předvedla velká výstava.

V dubnu 1982 jsme dosáhli dohody mezi Československou socialistickou republikou a Spojenými státy, aby vznikla výstava, jež nakonec dostala název The Precious Legacy: Judaic Treasures from the State Jewish Museum in Prague (Vzácné dědictví: cenná judaika ze Státního židovského muzea v Praze).

Plakát k výstavě The Precious Legacy

Příprava probíhala v podmínkách ortodoxního komunistického režimu, který se velice zajímal o to, jak výstava dopadne. Úzce jsme spolupracovali s dr. Bedřichem Noskem, dr. Vladimírem Sadkem a desítkami českých a amerických odborníků a badatelů. Uvědomili jsme si také, že výstava poskytla práci mnoha lidem, kteří sice nepůsobili v muzeu, ale celé dny nás sledovali a podávali hlášení. Jak jsme zjistili po roce 1989, svá rizika měla i účast na bohoslužbách ve Staronové synagoze. Ukázalo se, že rabín Daniel Mayer, který byl přítomný u všech našich rozhovorů při šábesových večeřích, poskytoval informace Státní bezpečnosti; totéž činil i náš partner dr. Nosek.

Právě v tomto podezíravém prostředí jsem se poprvé setkal s Jiřím Fiedlerem. Při jedné z našich návštěv v židovské čtvrti se mi v košer restauraci (místě, kde se tehdejších pár amerických turistů mohlo setkat se členy místní židovské obce a sníst podomácku připraveného gefilte kapra, horkou polévku a *flanken*) představil drobný muž.

Ne, není Žid, odpověděl Jiří, když jsem se ho zeptal. Vysvětlil mi, že jezdí na starém kole, na nosiči má košík s náčiním, které zahrnuje poznámkové sešity, fotoaparát (jednoduchý starý Kodak), film, láhev vody a krabičku s obědem.

Vydával se na cesty o víkendech podle pečlivě promyšlené trasy.

Vyprávěl mi, že všude, kde jezdí, se nacházejí bývalé židovské domy. Většina z nich byla několikrát přeměněna, takže najít někoho postaršího, dost starého na to, aby si pamatoval, zda to původně opravdu byl židovský dům, vyžadovalo téměř detektivní práci. Pak šel na místní katastr, aby údaje zkontroloval. Poté budovu vyfotografoval a do svých složek přidal její snímek, dokumentaci, příslušnou židovskou obec a hřbitov.

Jiří nacházel hřbitovy v opuštěných polích a za betonovými panely domů stavěných za sovětské éry. Mapoval hřbitovy, které by bez jeho úsilí zmizely z historie. Jedna taková památka je pohřbena pod ohromnýma železnýma nohama vysílací věže, která hyzdí pražský horizont.

Jednou mi vysvětlil, že svou prací se snaží odčinit vinu, již cítí za svůj národ za to, co dovolil, aby se stalo židovskému společenství za nacistické okupace – jak připomněl, holokaust přežilo jen deset procent předválečné židovské populace. Snažil se ze všech sil, aby památka židovské komunity nebyla vyhlazena tak beze zbytku, jako byli ti lidé. Nikdy jsem se nesetkal s nikým, jako byl Jiří, a nějaký čas jsem pochyboval o tom, že je skutečný.

Postupně se stal jedním z mých hrdinů a patřil k nejryzejším duším, které jsem poznal. Jiří, i jeho úžasně tolerantní manželka Dagmar! Byla jediným člověkem, který by snad svého muže dokázal donutit, aby ukončil toto zahrávání si s průšvihem, do kterého mohl dostat sebe i rodinu. Těžko se mohl dopouštět něčeho, co by komunistický režim víc provokovalo.

Dagmar svého muže sice podporovala, ale nenápadně. Když jsem se jí zeptal, jak jeho vášeň vnímá, odpověděla: „Marku, a co bych podle tebe měla dělat? Když se vrací ze svých toulek po venkově, je vyrovnaný a spokojený. Když nemůže jet, je nešťastný."

Dagmar a Jiří byli tým, ona byla stoička. Pochopila, že kdyby se ho snažila od jeho úsilí odradit, žil by sice v bezpečí, klidu a bezčasí, ale uvnitř by odumíral jako tolik lidí kolem něj.

Když nás na pražském letišti obtěžovali a prohledávali nám hotelové pokoje, poměřoval jsem tyto potíže jejich volbou. Vzpomínám si, že mě pronásledovalo utkvělé podezření, že nás pronásleduje bílá škodovka s poznávací značkou ACE1 a že se za námi, když jsme chodili pěšky Prahou, pohybují dvě skupiny – pokaždé v nich byli ti samí lidé. Vždycky jsem si představoval, co musí zkusit Jiří, a s jakým klidem to snáší.

Chtěl své dokumenty shromáždit v knize, ale to se mohlo uskutečnit až po sametové revoluci. Strachoval jsem se, že když se s Jiřím stýkám, ohrožuji jeho samotného i jeho práci. Měl známé po celém světě. Pouštěl se do dlouhých debat v kavárnách. Někdy lidi i zval do svého malého bytu na rozlehlém sídlišti, kde byl každý člověk zvenčí nápadný, a o jeho návštěvách se posílala hlášení na vyšší místa. Starost mi dělaly i finanční náklady, které šly na vrub rodinného rozpočtu.

Během doby, kdy jsme se intenzivně stýkali, nám Jiří dodával elán, nikdy se nestaral o sebe, jen někdy vyjádřil obavy, co by se mohlo stát Dagmar.

Pak došlo k nevyhnutelnému. Jiří obvykle vyrážel na výlety na venkov z konečné stanice pražské podzemní dráhy. Nebyl jediný, kdo si bral kolo do metra, a asi ani jediný, koho si pozvala Státní bezpečnost, když nedopatřením nechal bez dozoru své zavazadlo.

Stalo se to roku 1987, dva roky před sametovou revolucí. Jiří mi vyprávěl, že čekal na zpáteční spoj. Kufřík měl plný poznámek, listin a nevyvolaných filmů. Pravou rukou držel kolo, kufřík zavěsil za držadlo na řídítka. V levé držel velkou otep dřívek na oheň na grilování, které miloval. Na rychlých a strmých jezdících schodech dokázal s kolem mistrovsky manévrovat a načasovat si, kdy vstoupí do vozu podzemní dráhy.

Tentokrát vhodil kvůli otepi dřívek do vozu nejprve kufřík, pak se pokusil naložit zbytek nákladu. Ale dveře podzemky se zavřely a vlak se rozjel. Okamžitě si uvědomil, že kufřík určitě předají policii a ta pak Státní bezpečnosti, „inkvizitorům", jak jim říkal. Nemýlil se. Za několik dní mu zavolali, nějaký hlas mu sdělil kam a kdy se má za dva dny dostavit na „pohovor".

Jiří mi svůj výslech podrobně popsal. Do místnosti uvedli nějakého důstojníka. „Nevěřil bys, kolik měl na prsou medailí. Řekli mi, abych se posadil na židli bez opěradla. Druhý chlap mi přímo před oči natáhl žárovku bez stínidla. Bavili jsme se tři a půl hodiny."

Jak si vzpomínám, Jiří napnul všechny síly a na veškeré tvrdé dotazy odpovídal otázkou, zda si „kapitán" přečetl československou ústavu. Citoval různé její články, které zaručovaly jeho právo využívat základní svobody projevu, tedy i dokumentovat dějiny židovského národa, jejich místa setkávání a hřbitovy.

Zeptal se, proč poté, co bylo tolik československých Židů vyvražděno nacisty, kapitán s touto jeho činností nesouhlasí. Pokud v tom bude pokračovat, řekl mu Jiří, „podám na vás a vaše dnešní chování vůči mně stížnost".

Jiří poté napsal vedení židovské obce následující dopis. (Korespondenci poskytl Leo Pavlát, pozn. red.):

Praha 29. listopadu 1987

Představenstvu
Rady židovských náboženských obcí v ČSR
P r a h a

Vážení pánové,

rád bych Vás informoval o následujících skutečnostech:

Dne 25. listopadu tr. jsem se na pozvání dostavil do jedné z budov SNB v Bartolomějské ulici, kde mi kladl otázky muž v civilu, který se představil jako kapitán Kučera a prohlásil, že se zabývá sionismem. Z toho vyvozuji, že šlo o pracovníka Státní bezpečnosti.

Na zmíněném "pohovoru" byly pozoruhodné tři aspekty:

1. Přestože podnětem k setkání byl můj dlouholetý aktivní zájem o dějiny zaniklých židovských obcí a o jejich nemovité pozůstatky, kpt. Kučera rychle přešel k otázce sionismu. Na moji poznámku, že židovské náboženství /natož pak dějiny zaniklých obcí/ a sionismus jsou dvě odlišné věci, které nelze spojovat, mi kpt. Kučera odpověděl v tom smyslu, že judaismus se sionismem těsně souvisí, takže jsou oba tyto jevy právem zkoumány společně.

2. Kpt. Kučera se mě dotazoval, zda jsem věřící. /Asi od roku 1950 se však u nás náboženská příslušnost neuvádí v žádných úředních dokladech a podle opakovaného oficiálního ujištění je u nás náboženské přesvědčení osobní záležitostí každého občana, kterou státní orgány zásadně nezjišťují./

3. Za nejvážnější považuji fakt, že se mě kpt. Kučera dotazoval, zda jsem "židovského původu". Na mou námitku, že takový údaj zjišťovali naposledy nacisté, mi tazatel vysvětlil, že na jeho pracovišti se běžně pracuje s pojmy "osoba židovského původu" a "osoba nežidovského původu". Potřebnost takového třídění občanů kpt. Kučera hájil tím, že u nás žije dost lidí, kteří se sice nehlásí k judaismu nebo jsou zcela nevěřící, ale přesto "jsou židovského původu".

Nebylo to poprvé, kdy se mě pracovník Státní bezpečnosti vyptával na můj původ, a vím, že podobné otázky kladli příslušníci

FOTOGRAFIA PRAHA

ČtP i jiným předvolaným osobám. - Nemohu se zbavit dojmu, že příčinou zjišťování "židovského či nežidovského původu" Bezpečností je jakási primitivní a nebezpečná víra v nějakou genetickou nebo rasovou předurčenost některých našich spoluobčanů k nepřátelské nebo trestné činnosti... Stručně řečeno, považuji tyto praktiky za příznak antisemitismu a rasismu.

Považuji za nutné seznámit s těmito ostudnými skutečnostmi právě Vás, představitele ŘŽNO, abyste mohli podobným nedůstojným jevům, odporujícím demokratickým tradicím našeho státu i socialistické etice, podle svých sil a možností čelit.

S pozdravem

Jiří Fiedler
Erdičkova 1916
155 00 Praha 5

/Kopie dopisu na vědomí dalším adresátům./

Za deset dní dostal Jiří tuto odpověď:

RADA ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÉ SOCIALISTICKÉ REPUBLICE
110 01 PRAHA 1 - STARÉ MĚSTO, MAISLOVA 18

Uveďte laskavě v odpovědi Vaše značka Praha dne 8. prosince 1987

Odd.
Č. j. 579/87

Vážený pan
Jiří Fiedler
Brdičkova 1916
155 00 Praha 5

Vážený pane Fiedlere,

reagujeme tímto dopisem na Váš dopis ze dne 29.11.1987, ve kterém nás upozorňujete na události, které se odehrály v souvislosti s Vaší osobou dne 25.11.1987 v jedné z budov SNB v Bartolomějské ulici. Protože jsme považovali Vaší informaci za velice závažnou, snažili jsme se celou záležitost objasnit. Na základě našeho šetření jsme nuceni Vám oznámit, že Váš dopis byl napsán zcela tendenčně, neboť jste v něm neuvedl některé okolnosti, které staví celou událost do úplně jiného světla. Věříme, že Vám, i když nejste členem žádné naší ŽNO, jde o to, aby v ČSSR nedocházelo k projevům antisemitismu a rasismu, neboť jak sám uvádíte, neodpovídají tyto nedůstojné jevy demokratickým tradicím našeho státu ani socialistické etice, ale zároveň se zde naskýtá i otázka, zda-li Váš dopis, který jste zaslal i jiným adresátům, nevyvolá zcela opačný účinek. Ve svém dopise uvádíte, že jste byl na MO VB v Bartolomějské ulici předvolán pro svůj dlouholetý aktivní zájem o dějiny zaniklých židovských obcí a o jejich nemovité pozůstatky, ale dle našeho zjištění jste byl pouze vyzván, abyste si vyzvedl tašku, kterou jste ztratil spolu s občanským průkazem, jeho ztrátu jste předtím na MO VB Bartolomějská nahlásil. Chtěl-li jste svým dopisem napomoci dobré věci, měl jste v něm uvést všechny okolnosti, které s danou událostí souvisely.

A nyní něco ke skutečným projevům antisemitismu. Jak sám jistě víte, přežila většina z nás, kteří nyní tvoříme

Adresa telegramů: KEHILAH — Telefon 23 10 951, 23 18 559, 23 10 840 — Státní spořitelna č. 4002440—948, 4003240—940

TZ 16-173-85

drtivou většinu členů ŽNO v ČSR, jedno z nejstrašnějších období dějin lidstva - II.světovou válku. Toto období bylo mimo jiné charakterizováno i vybičovanou hysterií proti židům, kteří v té době umírali po milionech v plynových komorách zrůdných nacistických koncentračních táborů. Nesouhlasíme s tím, abyste ztotožňoval důvody, které za okupace vedly příslušníky GESTAPA ke zjišťování židovského původu osob s důvody, které vedly příslušníka VB, který Vám předával Vaši ztracenou tašku ke zjišťování Vašeho vztahu k židovskému náboženství. Takovéto ztotožňování je zcela demagogické a přinejmenším zcestné. Můžeme Vás ujistit, že neznáme ani jediný případ, kdy by v současné době byl československý občan vyznávající židovské náboženství z tohoto důvodu nějakým způsobem šikanován nebo perzekuován. Vzhledem k tragédii, která postihla židovské obyvatelstvo v ČSR v období II.světové války, můžete Vy sám dnes konstatovat kolik v ČSR zaniklo židovských obcí. Pokud je nám známo, ve zkoumání těchto jevů Vám v ČSSR nikdo nebrání. Je pravdou, že antisemitismus neskončil s koncem II.světové války a jeho projevy pocítili mnozí z nás i zde v ČSSR v 50.letech, ale tyto časy jsou již dávno za námi. V současné době neexistují v ČSSR takové projevy antisemitismu, jako v některých jiných zemích, jako je např. Rakousko, Francie apod. S naprosto čistým svědomím Vám můžeme sdělit, že my, představitelé židovských věřících v ČSR nespatřujeme v činnosti čsl. státních orgánů projevy antisemitismu a rasismu a naopak jsme rádi, že právě tyto orgány jsou garanty klidného mírumilovného života nás a našich dětí.

Váš dopis, pane Fiedlere, považujeme proto za akt, kterým hodláte rozvířit v ČSSR kampaň proti čs. státním orgánům a jejich prostřednictvím proti celému čs. politickému systému. S tímto Vaším záměrem naprosto nesouhlasíme.

Za představenstvo Rady ŽNO v ČSR:

Kraus František

K r a u s František
sekretář RŽNO

H e l l e r Bohumil
předseda RŽNO

Rada židovských náboženských obcí
v České socialistické republice
sekretariát
110 01 Praha 1, Maiselova 18

Jiří to tak nenechal a okamžitě napsal další dopis:

Praha 14.prosince 1987

Představenstvu
Rady židovských náboženských obcí v ČSR
P r a h a

Vážení pánové,

cítím se povinen reagovat na Váš dopis č.j. 873/87 ze dne 8.12.1987, podepsaný předsedou RŽNO p. B. Hellerem a sekretářem RŽNO p. F. Krausem.

Nečekal jsem ani nežádal odpověď na svůj dopis z 29.11.1987, ale když už jste mi odpověděli, musím se ještě jednou ozvat. Rád bych totiž uvedl na pravou míru některé Vaše mylné formulace.

O ztrátě své tašky a o jejím vrácení na MO VB v Bartolomějské ulici jsem se ve svém minulém dopise nezmiňoval záměrně, protože jsem uváděním této celkem nepodstatné epizody nechtěl dopis zbytečně komplikovat a prodlužovat. Otázka ztracené tašky souvisela totiž s obsahem mého dopisu jen okrajově a nemyslím, že by stavěla "celou událost do úplně jiného světla", jak píšete. /Jde o to, že z pozvánky RŽNO na poradu konanou 12.listopadu a z několika dalších drobností v tašce nalezených příslušníci SNB poznali, že se zabývám židovskou tematikou. Předání tašky na MO VB pak bylo jen formální příležitostí k tomu, aby se mnou příslušník StB uskutečnil pohovor./

Nezasvěcený čtenář Vašeho dopisu by se dále mohl na základě Vašich formulací domnívat, že jsem byl do Bartolomějské ulice předvolán /ve skutečnosti jsem byl zdvořile telefonicky pozván/, že tam nějaký příslušník VB zjišťoval můj vztah k židovskému náboženství /ve skutečnosti mi kladl otázky jen pracovník StB v civilu, zatímco uniformovaný příslušník VB na dobu pohovoru odešel z místnosti/, nebo že jsem snad nějak ztotožňoval důvody zjišťování židovského původu zastavem a činností našich represivních orgánů /nic podobného z mého dopisu rozumně nevyplývá/. Zato se ve svém dopise vůbec nezmiňujete o tom nejzávažnějším jevu, kvůli kterému jsem Vám psal: o vyptávání na židovský nebo nežidovský původ.

Snad jsem na jakékoliv projevy rasismu /možná i jen domnělého/ přespříliš citlivý, ale v každém případě jsem považoval za svou

FOTOGRAFIA PRAHA

občanskou povinnost Vás na popsané skutečnosti upozornit. Přitom jsem rozhodně nehodlal kritizovat celou jednu početnou skupinu Sboru národní bezpečnosti: věřím, že jde jen o ojedinělé případy náčelníků nebo školitelů, kteří své podřízené vedou v uvedeném duchu.

Pokud pak jde o závěr Vašeho dopisu, ve kterém mě označujete za člověka hodlajícího "rozvířit v ČSSR kampaň proti čs. státním orgánům a jejich prostřednictvím proti celému čs. politickému systému", považuji takové obvinění za neopodstatněné a zcela absurdní.

S pozdravem

Jiří Fiedler
Brdičkova 1916
155 00 Praha 5

Uplynuly téměř tři měsíce a pak Jiří obdržel dopis, jenž ukončil jakoukoli možnost pracovat v židovské obci nebo s jejími materiály:

RADA ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÉ SOCIALISTICKÉ REPUBLICE
110 01 PRAHA 1 - STARÉ MĚSTO, MAISELOVA 18

Uveďte laskavě v odpovědi — Vaše značka — Praha dne 4. března 1988

Odd.
Č. j. 111/88

Vážený pan
Jiří Fiedler

Brdičkova 1916
155 00 Praha 5

Vážený pane Fiedlere,
dopisem ze dne 8.12.1987 reagovala Rada ŽNO na Vaši stížnost jíž jste jí napsal dne 29.11.1987. Kopie této stížnosti jste zároveň, jak sám na závěr svého dopisu uvádíte, zaslal četným jiným adresátům. Odpovědné orgány, které se Vaší stížností zabývaly a to dostatečně svědomitě, nám nyní sdělily, že Vaše stížnost - její forma - byla skutečně hodnocena jako svého druhu provokace a plně potvrdily stanovisko RŽNO, vyjádřené v dopisu, který jsme Vám tehdy poslali. Prezídium RŽNO se na své schůzi dne 24.2.t.r. tímto případem znovu zabývalo a s politováním Vám musíme sdělit, že spolupráce s Vámi není pro nás nadále možná. (čistě)

K většímu osvětlení našeho stanoviska k této problematice Vám zasíláme kopii článku v Rudém právu od Václava Doležala.

Prosíme, abyste toto naše stanovisko vzal na vědomí.

V pověření za prezídium
Rady ŽNO v ČSR

Rada židovských náboženských obcí
v České socialistické republice
sekretariát
110 01 Praha 1, Maiselova 18

1 příloha

Adresa telegramů: KEHILAH — Telefon 23 10 951, 23 18 559, 23 10 840

Kongresman Vanik a já jsme znali Františka Krause i chudáka pana Hellera. Kraus by zajatcem vládní strany, protože na něj věděla, že byl zapojen do trestné činnosti. Bylo mi řečeno, že Kraus se dopustil nějaké malé nekalosti, při které byl chycen, a stal se jejich donašečem a tvrdým vykonavatelem záležitostí, jako byla zmíněná korespondence. Vanik dával svým kolegům Krause jako příklad toho, jak vypadá postavení a duševní stav těch, kdo stojí v čele žalostné československé vlády. Proti nim stál Jiří Fiedler ve své nejlepší formě.

Jiří sám nikdy nezmínil své výdaje. Když jsem se ho zeptal, jak si může dovolit platit víkendové vyjížďky, tvářil se nechápavě, téměř dotčeně. Občas jsme mu dali menší sumu a pomohli jsme financovat vydání jeho knihy *Židovské památky v Čechách a na Moravě*.

Podle starého tradičního židovského rčení platí, že když zemře člověk, nechť je vzpomínka na něj požehnáním. Lepší modlitbu nelze za tak ryze svatého muže, kterého jsme všichni tolik milovali, pronést. Nechť on a Dagmar odpočívají v pokoji, neboť své dílo skutečně vykonali.

6 Statečný člověk

Olga Hostovská

Jirka byl svéráz!

Znali jsme se od vysokoškolských let, kdy jsme oba studovali na někdejší Filologické fakultě UK slavistiku. Jirka, ač jeho hlavním oborem byla srbochorvatština, „fušoval" i do mé specializace – polonistiky, a pamatuji se, jak v politicky rušném roce 1956 vyvěsil na nástěnce v přízemí fakulty překlad z díla polského satirika Janusze Osęky – provokativní text zamýšlející se nad tím, že na otázku *Kolik je pětkrát pět* nemusí existovat jednoznačná odpověď.

Olga Hostovská v 50. letech 20. století

Fiedlerův zájem se ovšem nesoustředil jen na slovanské jazyky. Jirka byl zvídavý filolog. Jednou se mu dostal do ruky dvojjazyčný časopis psaný v němčině a v jidiš, a Jirka si nedal pokoj, dokud, podobně jako profesor Bedřich Hrozný v případě hetitštiny – tj. na základě srovnání – nepronikl do tajů jazyka východoevropských Židů.

Koncem 60. let nás osud opět svedl dohromady v Albatrosu, někdejším Státním nakladatelství dětské knihy (SNDK), kde já s několika dalšími kolegy ze studií pracovala už delší dobu a Jirka tu nastoupil jako redaktor v oddělení uměleckonaučné literatury. Kupodivu oba jsme úspěšně absolvovali prověrky v roce 1970, načež já brzy odešla na mateřskou dovolenou a poté se s rodinou odstěhovala do Itálie.

Když jsem se v roce 1980 vrátila, sice mě opět přijali v Albatrosu, ale nikoli do redakce – pracovala jsem jako obchodní referentka v zahraničním oddělení. Z Itálie jsem si tehdy přivezla knížku biblických pohádek Alberta Moravii a jednu z nich jsem přeložila. Nabídla sem ji v časopise *Světová literatura*. Odmítli ji. Pak jsem ji nabídla v časopise pro mládež *Ohníček*. Líbila se jim, ale žánrově nevyhovovala. Nakonec jsem to zkusila v časopise *Zlatý máj* a taky jsem nepochodila. Vykládala jsem pak o tom Jirkovi, když jsme se jednou potkali na chodbě, a on mi povídá: „Zkus to nabídnout do *Židovské ročenky*," a dal mi kontakt na redaktorku Hanu Houskovou. Ta mé dílko přijala a otiskla v ročence v roce 1983.

Pár měsíců nato jsem byla pozvána na pasové oddělení MV na Žižkově, kde na mne čekali dva pracovníci StB. Zvolili toto neutrální místo patrně proto, aby to u mne, jakožto osoby s dvojím občanstvím, nebylo tak nápadné. Hned první otázka zněla: „Co máte společného s Židovskou obcí?" – Vysvětlila jsem jim, jak můj překlad doputoval do *Židovské ročenky*, ale zamlčela jsem, že můj otec v 30. letech nějakou dobu *Ročenku* redigoval, a že jsem se tam tudíž necítila nijak nepatřičně. Chtěli vědět, jak se jmenoval kolega, který mi to poradil, a já ke své hanbě jim nedokázala odpovědět, že jim do toho nic není.

Za nějaký čas jsem měla možnost vyslechnout Jirkovo barvité líčení průběhu jeho vlastního pohovoru na StB, přičemž jsem se hroutila pod návalem výčitek svědomí, protože jsem měla pocit, že tu pozornost „orgánů" jsem vlastně Jirkovi zavinila já, i když soudruhům asi jeho aktivity nebyly neznámé. Na rozdíl ode mne se ovšem Jirka zachoval statečně, a když mu na závěr výslechu oznámili, že předpokládají, že obsah pohovoru si nechá pro sebe, odpověděl v duchu své povahy: „Naopak, já to každýmu budu vykládat," což také učinil, a ještě se radoval, když se dozvěděl, že předseda Židovské obce údajně prohlásil: „Jestli se ten Fiedler tady objeví, tak ho vlastnoručně shodím ze schodů!"

Když Jirka zemřel, dočetla jsem se v jednom z nekrologů, že Jiří Fiedler vlastně nebyl Žid. Z čistě ortodoxního hlediska samozřejmě nebyl, ale jak je možno po holokaustu v naší převážně ateistické společnosti uplatňovat tak absolutistická hlediska?

Potěšil mě až spisovatel Henryk Grynberg, který mi napsal: někdo, kdo se jmenuje Fiedler, je dvojnásobný Žid, protože *fiedl* je židovský nástroj a *fiedler* židovské povolání.

7 Člověk z dřívější generace

Arno Pařík

S Jiřím Fiedlerem nás na počátku osmdesátých let svedl dohromady zájem o židovské památky. Znal jsem ho téměř třicet let, ale o jeho soukromém životě jsem se až do jeho smrti mnoho nedozvěděl. Nikdy se mnou o svém soukromí nemluvil; hovořili jsme o práci.

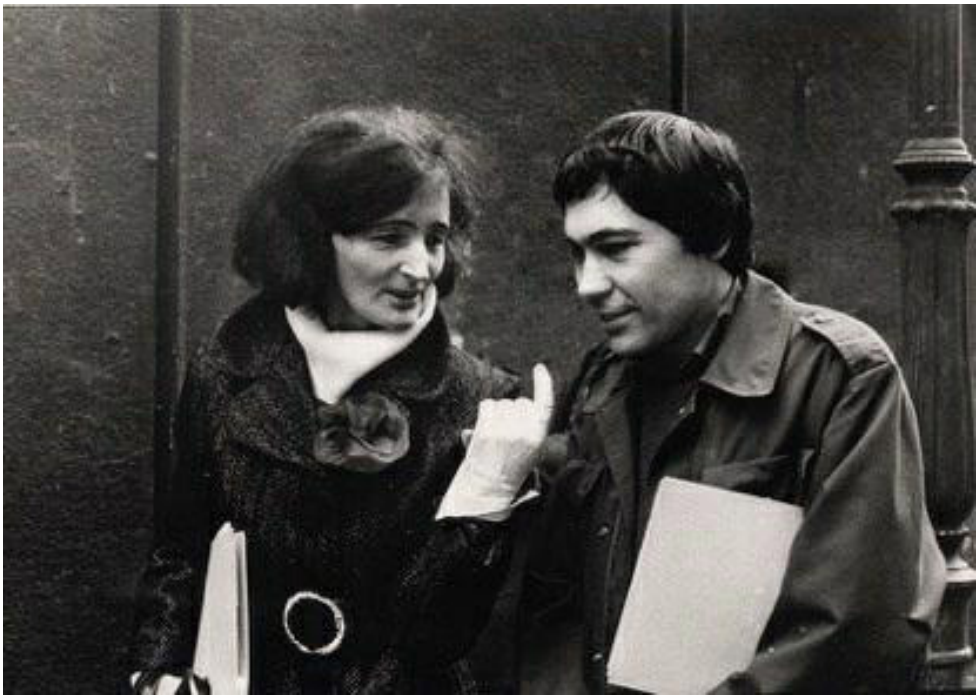

Umělecký historik Arno Pařík s kolegyní Janou Doležalovou, kolem r. 1984

Vždycky jsem měl pocit, že patříme k poněkud jiné generací. Jirka patřil ke generaci, která prožila dětství za války a mládí v 50. letech, generaci, která měla ještě v paměti dobu Masarykovy demokratické první republiky. Všímal jsem si jeho pečlivého oblečení a způsobu mluvy, ačkoli zadrhával. Vážil jsem si ho pro jeho důkladnost, pracovitost a nadšení, s kterým se věnoval čemukoli, co právě dělal, zdál se být příkladem Masarykovy ideje drobné práce, soustředěné na plnění menších, dosažitelných cílů. Pro mne byla důležitá jeho víra v jiný systém, než byl ten, v kterém jsme žili. Snad to byla právě jeho zkušenost z mládí, co mu usnadňovalo sledovat se skepsí a ironickým odstupem

všechny politické režimy. Sotva jsem ho někdy slyšel vyprávět skutečné vtipy, ale byl schopen si dělat legraci z čehokoli, často na účet přátel.

Jiří Fiedler se narodil 4. března 1935 v Olomouci, kde byl jeho otec JUDr. Viktor Fiedler ředitelem Okresní nemocenské pojišťovny. Maminka Vlasta byla učitelkou na obecné škole. Jiří měl dva mladší sourozence. Po válce se rodina přestěhovala do Prahy, kde Jirka navštěvoval Masarykovo gymnázium v Křemencově ulici a v letech 1947–49 studoval společně s Václavem Havlem a starším Milošem Formanem na poděbradském internátním gymnáziu T. G. Masaryka. Když v roce 1945 skončila válka, rodina se přestěhovala do Prahy a v jedenácti byl poslán do nově zřízené internátní školy Krále Jiřího v Poděbradech, kde studoval také Václav Havel a pozdější filmaři Miloš Forman a Ivan Passer. Škola Krále Jiřího byla vytvořena podle vzoru britských internátních škol a pečlivě si vybírala studenty. Chlapci studovali všechny předměty včetně latiny, řečtiny a angličtiny, hráli sporty a museli dodržovat přísnou disciplínu. Když komunisté školu z třídních důvodů zavřeli, Jiří se vrátil do Prahy a maturoval v roce 1953 na gymnáziu v Hellichově ulici. Na podzim začal studovat na Filosofické fakultě University Karlovy bohemistiku a srbochorvatštinu, později si přibral ještě polštinu. Studium ukončil v roce 1958 diplomovou prací z češtiny o studentském slangu. Po prvním krátkém manželství a 18 měsících vojenské služby, a druhém manželství s Dagmar Portychovou, zakotvil v Nakladatelství dětské knihy Albatros.

V době, kdy jsme se seznámili, Jiří seděl v jedné kanceláři s Leo Pavlátem, tehdy redaktorem, nyní ředitelem Židovského muzea v Praze. Jiří již publikoval své první články o synagogách v *Českém zápasu*, čtrnáctideníku Československé církve husitské, a ve *Věstníku* Židovské obce v Praze. Když jsem se ho zeptal, zda je členem církve, řekl, že ne. Když jsem se ho zeptal, jestli má jeho rodina nějaké židovské kořeny, řekl také ne. Nenaléhal jsem. Neměl rád osobní řeči a byl mistrem ve využívání svého pracovního času. Vždycky jsme měli o čem hovořit. Seděli jsme u jeho stolu v Albatrosu, ale spíše jsem jej vyzvedl večer a mluvili jsme spolu během cesty na metro – vždycky jsme se obávali odposlechu.

Byl jsem o 12 let mladší než Jiří, narozen jen měsíc a půl před komunistickým převratem v únoru 1948. Část mojí rodiny byli českobratrští evangelíci, ale měli jsme i některé židovské příbuzné (nejméně dva zahynuli v Osvětimi). Vyrůstal jsem na Novém Městě v Praze a v letech 1968 až 1974 jsem studoval dějiny umění a estetiku na Karlově Universitě. Chtěl jsem pracovat ve svém oboru, ale nechtěl jsem vstoupit do politických organizací, které byly tehdy povinné. Čtyři roky jsem pracoval jako uklízeč a noční hlídač, než jsem byl v březnu 1978 přijat jako historik umění do Státního židovského muzea. Mojí oficiální prací bylo starat se o zdejší uměleckou sbírku a katalogizovat dětské kresby z Terezína a práce umělců z ghetta. Tehdy muzeum nemělo zájem o nic mimo svých uzavřených sbírek. Ale mně vždycky zajímaly historické památky, některé z nich jsem vídal od dětství během prázdnin v Turnově. Začal jsem cestovat po zemi,

abych se s těmi zanedbanými židovskými památkami seznámil. Tak jsem, samozřejmě, brzy uslyšel o člověku jménem Jiří Fiedler, který jezdil po venkově na svém kole již od počátku 70. let a dokumentoval zaniklé židovské obce.

Je asi těžké pro lidi, kteří nežili v těch letech v Československu, pochopit, proč Jiří a já a další se začali zajímat o tyto stopy židovské existence v českých zemích. Nesmělo se o nich mluvit, nikdo se o ně nestaral, a pomalu začínaly mizet působením času nebo se záměrnou pomocí – jako Židé sami zmizeli o několik desetiletí dříve. Stavby a hřbitovy byly úplně zanedbané od války. V okolí nebyli žádní potomci, aby se o ně starali.

Pro nás se zájem o židovské památky stal jaksi symbolem zachování vzpomínek na předválečnou dobu a na jinou společnost. Snad jsme chtěli projevit jakýsi nevědomý odpor proti spoutanosti naší nesvobodné „socialistické" společnosti. Ať je to tak nebo ne, Jirka byl jediná osoba, kterou jsem znal, s tak hlubokým zájmem o židovskou minulost a ochotou o ní mluvit. Podle mého to snad byl jeho způsob, jak nalézt trochu svobody a demonstrovat proti podmínkám doby a režimu.

Přes počáteční a tehdy pochopitelnou nedůvěru jsme brzy nalezli široké pole společných zájmů. Jirka byl v té době již skutečný znalec židovských památek, jejichž dokumentaci se věnoval po řadu let jako svému hlavnímu „koníčku". Několikrát jsme potom putovali na staré židovské hřbitovy společně, častěji však poskytoval cenné rady zpaměti nebo do druhého dne ze svého archivu, včetně podrobných náčrtků přístupu ke hřbitovům skrytým v lese nebo zarostlých v remízcích mezi poli. Asi dvakrát jsem byl také u něj doma ve starém bytě, kde měl svůj pokoj až do stropu zastavěný labyrintem regálů, zcela zaplněných knihami a krabicemi s kartotékou židovských obcí s množstvím výpisků a rešerší z literatury, dostupných archivů a osobních svědectví od místních kronikářů – dodnes je záhadou, jak to všechno při svém časově náročném zaměstnání mohl stihnout.

Pro všechny tyto věci byl zajímavým kolegou a přítelem. Důvěřoval jsem mu, protože mi jej doporučili lidé, kterých jsem si vážil, a protože byl tak otevřený a upřímný. Možná jsem mu důvěřoval ještě více, protože zadrhával. Hodně riskoval. V té době většina zaměstnanců v Židovském muzeu nějak spolupracovala s režimem. Většina lidí se tehdy vyhýbala rozhovorům s cizinci o čemkoli – zejména o Židech.

Během let jsem objevil, že se Jirka zajímá o mnohé neobvyklé věci. Jeho otec amatérsky maloval a Jirka měl rád primitivní a naivní umělce jako Grandma Moses. Často se mne ptal na umění a různé umělce.

V Albatrosu přeložil desítky titulů z polštiny a srbochorvatštiny, ale ve volném čase se bavil četbou článků v obskurních tiskovinách, jako byl východoněmecký *Vorwärts* nebo ruská *Sovjetiše gejmland*. Prý si již v dětství sám vydával ručně psanou encyklopedii na různá témata, kterou nazýval Vševěd. Toto zaujetí pro encyklopedie mu zřejmě zůstalo – v nakladatelství Albatros později redigoval mj. četné svazky oblíbené dětské encyklopedie OKO nebo *Malý labyrint literatury*.

Jeho další vášní byly od střední školy výlety po vlasti, které předurčily jeho celoživotní cestovatelskou vášeň: pěšky, nejčastěji na kole, stopem nebo jinými prostředky se neúnavně vydával na cesty po republice až do pozdního věku. Od roku 1948 až do roku 2007 si psal podrobné „cestovní deníky". S těmito Jirkovými sklony souvisí i jeho hlavní vášeň – sběratelství místopisných pohlednic Čech, Moravy a Slezska. Jirku a jeho mladšího bratra Pavla však zajímaly především ty památky, které se tehdy na pohlednicích nevydávaly – zanedbané sakrální stavby a kapličky, později také synagogy, opuštěná ghetta a židovské hřbitovy, tvořící kdysi přirozenou součást české krajiny. Ty se snažili fotografovat, sami si je zvětšovali a vydávali v omezeném počtu jako pohlednice pro úzký okruh podobně zaměřených nadšenců. Mezi nimi byl Jirka již tehdy znám jako vlastník jedné z největších sbírek českých topografických pohlednic, a mnohé ze svých snímků později uplatnil v celé řadě památkových publikací.

Před listopadem 1989 nebylo možné využít Jirkových širokých znalostí veřejně. Teprve po sametové revoluci se stal ceněným spoluautorem řady výstav a publikací. Ještě před revolucí začal pracovat na svém průvodci *Židovské památky v Čechách a na Moravě* a na naší společné práci *Staré židovské hřbitovy Čech a Moravy* s fotografiemi Petra Ehla. Nejvýznamnější publikací Jiřího Fiedlera v prvním porevolučním období byl nepochybně jeho průvodce *Jewish Sights of Bohemia and Moravia,* který vyšel jako první publikace nakladatelství Sefer v anglické (1991) a o rok později s podporou amerického grantu i v české verzi jako *Židovské památky v Čechách a na Moravě*. Jako dokument z historie umění je tato kniha pěkně napsaným souhrnem Jirkových původních výzkumů a prvním tak kompletním dílem v češtině. Kniha se stala nepostradatelnou pomůckou pro každého, kdo se zabývá židovskou historií. Ve svých výzkumech Jirka pokračoval až do doby, kdy se v roce 1995 stal zaměstnancem Židovského muzea. Poté se zabýval svým „koníčkem" na plný úvazek ještě dalších 16 let. Později byl ke své první knize *Židovské památky* velmi kritický a litoval, že do ní nezařadil více informací a více lokalit. Četl jsem jeho první korektury *Židovských památek* a někdy jsem mu posílal své vlastní články ke korekturám. Byl nejlepší korektor, jakého jsem kdy poznal, a puntičkářský badatel.

Z našich společných zážitků byla pro nás oba zvláště významná společná cesta v listopadu 1990 na první konferenci věnovanou dokumentaci a záchraně židovských památek, kterou uspořádala v New Yorku v listopadu 1990 nadace Ronalda S. Laudera. Setkali jsme se tam s řadou odborníků, pracovníků židovských muzeí nebo soukromníků, kteří se věnovali výzkumu židovských památek v Holandsku, Francii, Maroku, Anglii, Řecku a dalších zemích. Přitom jsme s překvapením zjišťovali, že podobné problémy se židovskými památkami jako u nás mají i naši kolegové v mnoha dalších zemích. Jiří byl později jmenován „českým odborným vedoucím" projektu *Survey of Historic Jewish Monuments in the Czech Republic* (*Přehled historických židovských památek v České republice*), který publikoval roku 1995 Jewish Heritage Council. Obsahuje soupis a po-

drobné informace o 419 židovských hřbitovech a 221 dochovaných synagogách. Ačkoli tato zpráva je převratný dokument, Jirka shromáždil daleko více a podrobnějších dat, než o jaká se zajímal JHC. Účast na první konferenci byla ale příležitostí navázat kontakty a získat nějakou finanční podporu pro jeho výzkum.

Pro nás oba to byla současně první cesta do Spojených států, kterou jsme si náležitě užívali. Zatímco já jsem se po mnoha letech setkával s přáteli, s nimiž jsme kdysi v Praze připravovali výstavu The Precious Legacy, Jirka se při každé příležitosti vytratil a po vlastní ose prováděl výzkum židovských hřbitovů a synagog v New Yorku a Brooklynu, o kterých mi pak večer vyprávěl. Na pár dní jsme vyjeli také do Washingtonu, D.C., kde se nám vedle setkání s přáteli ze Smithsonova institutu dostalo díky Marku Talismanovi osobní prohlídky Bílého domu, Kongresu, Kongresové knihovny, Lincolnova památníku a řady zdejších muzeí.

Pařík a Fiedler před Bílým domem, Den díkůvzdání 1990

Od konce 80. let přijíždělo stále více zahraničních návštěvníků, bývalých rodáků nebo potomků židovských rodin, kteří hledali hroby svých blízkých a pro něž Jirkova pomoc byla velmi důležitá. Přes permanentní nedostatek času se jim téměř vždy věnoval a s pomocí svého archivu byl schopen poskytnout jim více informací než Židovské muzeum a jiné státní instituce. V muzeu zůstal do konce prosince 2012. Pracoval většinou podle svého plánu, pouze pod dohledem ředitele muzea. Pokračoval ve své práci pro muzeum dokonce i po svém oficiálním odchodu do důchodu, kdy digitalizoval obsáhlý archiv svých fotografií. Jeho poslední prací byla příprava textů o historii 40 židovských obcí pro novou expozici v Maiselově synagoze.

V lednu 2008, když mi bylo 60 a jemu 72 let, jsem měl oslavu narozenin a Jirka mne překvapil jednak tím, že přišel (pozdě), tak tím, že mi přinesl soubor obskurních dárků, které vytvořit mu muselo zabrat několik dní.

Arno Pařík s dárkem k šedesátinám, 2008

Nejpozoruhodnější byl růžový slamák, který považuji za Jirkovu surreálnou vizi šťastného důchodu. Má bílý (svatební?) závoj a je ozdobený červenými srdíčky, starými knoflíky, plyšovým medvídkem, který třímá izraelskou vlaječku, dále na něm je kartáček na zuby, čertík s vidlemi, gumová ještěrka, stříbrný přívěsek s Eiffelovkou a odznak s nápisem „Pilsner Urquell, součást české kultury". Je to vlastně směs lidového umění a pop artu, trošku na způsob svatebního čepce, a evokuje dovolenou, rekreaci a infantilní rozklad. Možná ho inspirovalo, jak tomu tehdy říkal, vlastní „předkremační" životní stádium a falešné iluze o potěšeních, o kterých by šedesátník mohl ještě snít. A možná, že mne tak viděl (jako dítko 60. let, ve srovnání s jeho serióznější generací), jako bezstarostného bonvivána? V každém případě, je to hodnotné dílo, které dodnes chovám doma ve skříni.

Daroval mi také ohyzdné tričko. Vpředu se sloganem „60 let bojů proti kýči", vzadu s Mojžíšovými deskami s Davidovou hvězdou (bývalý symbol Židovského muzea v Praze) a žertovným českým blahopřáním, napsaným hebrejskými písmeny. Vše bylo

zabaleno v igelitovém sáčku firmy H&M s nápisem „UNISEX – móda pro šedesátníky“ na jedné straně (česky) a „UNISEX – móda pre budúcich sedemdesiatnikov“ na druhé (slovensky).

Jiří Fiedler předvádí své výtvory

Dokonce v době své smrti, v 78 letech, Jirka vedl rozsáhlou korespondenci na svém muzejním e-mailu, takže se na něj zahraniční i domácích badatelé mohli vždy obrátit s prosbou o jeho odbornou radu. Odpovídal rychle a často doporučoval pomoc místních specialistů, které vyškolil. Tato možnost již neexistuje a bude bolestně postrádána. Naštěstí nám po něm zůstala jeho „Elektronická encyklopedie židovských obcí“, jeho fotografie židovských památek, jeho kniha a památka na něj, to vše nám zůstane a bude to sloužit i příštím generacím.

8 Kolega vědec a vzácný člověk

Wilma Iggersová

Narodila jsem se roku 1921 jako Wilhelmine Abeles v Horšovském Týnu, v Československu. Roku 1938, když mi bylo sedmnáct, jsem uprchla do Kanady. Vystudovala jsem McMaster University a poté jsem absolvovala doktorandská studia germanistiky na Univerzitě v Chicagu, kde jsem také získala doktorát. Vyučovala jsem na několika vysokých školách a univerzitách.

Roku 1963 jsem začala s výzkumem o českých Židech, celá šedesátá a sedmdesátá léta jsem shromažďovala materiál pro antologii *Die Juden in Böhmen und Mähren: Ein Historisches Lesebuch*. V angličtině kniha vyšla pod názvem *The Jews of Bohemia and Moravia: A Historical Reader*. Ať jsem se sebevíc snažila, tato antologie česky nevyšla. Kniha zkoumá společenskou a kulturní historii českého a moravského židovského společenství od osvícenství do poloviny 20. století (od roku 1744 do roku 1952). Obsahuje úryvky mnoha textů: rodinných pamětí, novinových a časopiseckých článků, závětí a dopisů, popisy života a zvyků, portréty významných osobností a rodin a příběhy jednotlivců. Prakticky všechny příspěvky odrážejí složitý boj o přežití.

Velice by mi tenkrát pomohlo, kdybych našla vstřícné kolegy v Československu. Jenže když jsem v sedmdesátých letech jezdila téměř každoročně do Prahy a chtěla jsem využít archivy Židovského muzea, ani jsem do něj nevstoupila. Ta čarodějnice u vchodu mě nepustila dovnitř. Lidé, kteří tenkrát pracovali v Židovském muzeu, i ti, kdo působili v Radě židovských náboženských obcí a na pražské obci, se mi vyhýbali. Jednou jsem je zastihla při obědě, kdy nemohli utéct. Jeden z odborníků v muzeu nejprve několikrát odložil nebo zrušil schůzku a nakonec mi řekl, že se se mnou vůbec nechce sejít. Všichni se báli. Nevěděli, do jakých potíží by se mohli dostat. Možná jsem se je měla snažit pochopit, ale připadali mi bezdůvodně nepříjemní, a navíc bezpáteřní.

Dnes už lidé jen těžko dokážou pochopit tu podezíravou atmosféru za komunistického režimu. Arno Pařík byl jeden z mála ochotných lidí, které jsem v osmdesátých letech poznala. Společně jsme si vzali taxi, abychom jeli navštívit člověka, který mi slíbil nějaký zajímavý materiál. Dala jsem taxikáři adresu jeho bytu, a když jsme vystoupili, Pařík mi poměrně příkře řekl, že bych nikdy neměla taxikářům udávat přesnou adresu místa, kam jedu. Měla bych říci jen název nejbližší stanice metra. Z toho si můžete udělat představu, jak to tenkrát vypadalo.

Jednou, když jsem byla v Praze ještě před pádem režimu v roce 1989, mi zavolal Tomáš Pěkný a řekl, že by se se mnou – on a Jiří Daníček a ještě pár lidí – chtěli setkat

Die Juden in Böhmen und Mähren: Ein Historisches Lesebuch,
vydáno roku 1986 v němčině a roku 1992 v angličtině

v jedné kavárně na Malé Straně. Sdělili mi, že má kniha byla přeložena do češtiny. Chtěla bych ji vydat? Odpověděla jsem, že samozřejmě, a zapsala si pár poznámek. Když jsme se rozloučili a já už šla po ulici, doběhli mě a řekli mi, abych své poznámky zničila. Pak už se neozvali. S rukopisem se nic neudálo. Několik dalších lidí zmínilo nějaký český překlad, ale nikdy nevyšel. Nejhorší byl muž jménem František Kraus. Byl knihovníkem na židovské obci. Poslala jsem mu německé vydání, protože jsem myslela, že do této knihovny rozhodně patří. Když jsem se ho zeptala, zda knížku dostal, přezíravě odpověděl: „Jo, někomu jsem ji dal."

Pak jsem vydala antologii textů o pražských ženách, *Women of Prague: Ethnic Diversity and Social Change from the Eighteen Century to the Present (Ženy v Praze: etnická rozmanitost a společenské proměny od 18. století do současnosti)*. Obsahovala dopisy, deníky, novinové články, biografie a autobiografie psané ženami nebo o nich. Byly mezi nimi Božena Němcová, Milena Jesenská, Gisa Picková-Saudková, Berta Fantová, Ruth Klingerová, Grete Fischrová a Jiřina Šiklová. A znovu: vyšla anglicky a německy, ale nikoli česky.

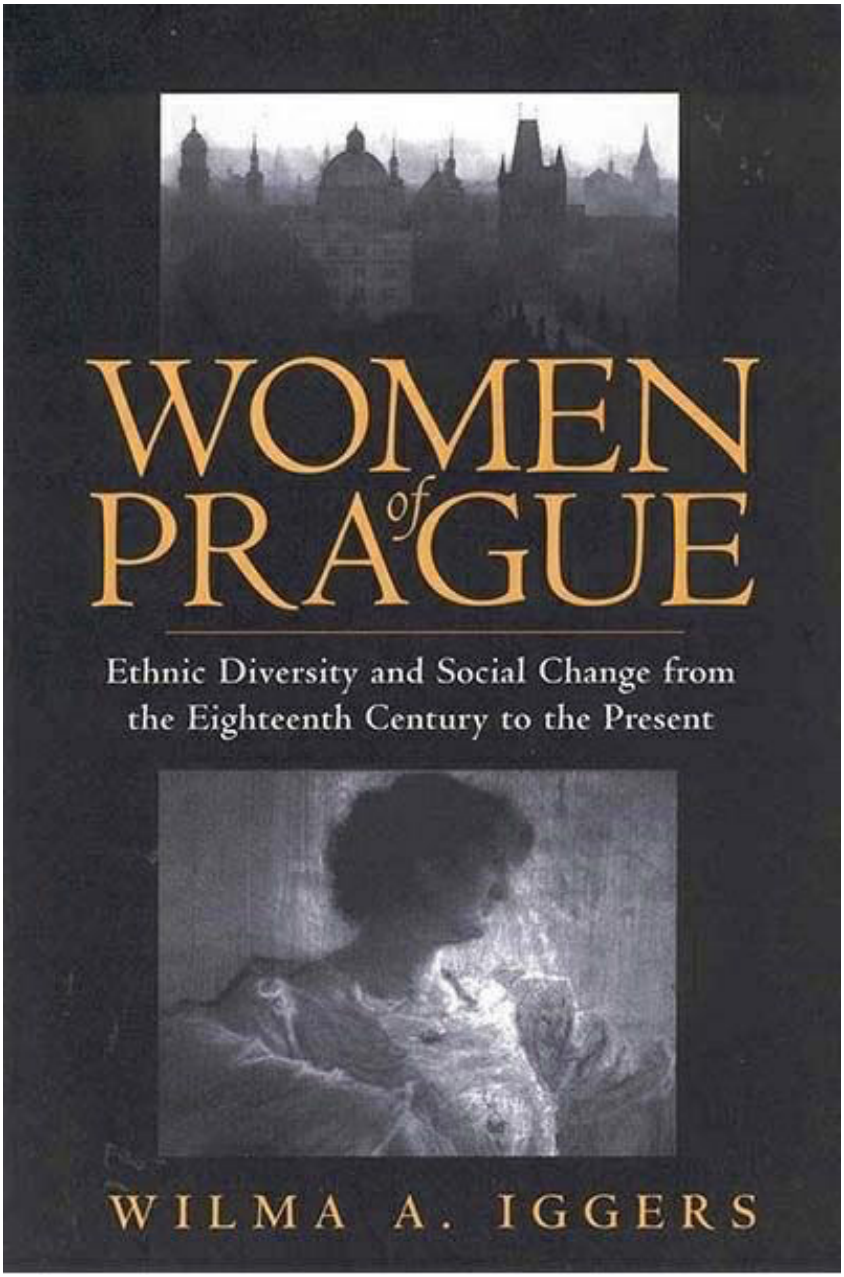

Během mého výzkumu mě kontaktoval jeden profesor němčiny v důchodu. Jmenoval se Alois Hofmann a řekl mi, že má unikátní materiál, který je ochotný mi prodat za 200 dolarů. Znělo to báječně, tak jsem se vydala do jeho pražského bytu. Jeho žena mi dala třešňový štrúdl a byla moc milá. Později jsem zjistila, že věci, které mi Hofmann dal, byly snadno dostupné jinde, a tak jsem mu poslala 100 dolarů. Odepsal mi, že vzhledem k tomu, že jsem Židovka, podobnou lakotnost očekával.

Vyprávím to všechno proto, abych vysvětlila, proč jsem měla takovou radost, když jsem se setkala s Jiřím Fiedlerem. Poznala jsem ho někdy v roce 1985, myslím, že prostřednictvím Arno Paříka, a bylo to milé překvapení. Jiří Fiedler vypadal jako naprosto nesobecký člověk – což jsem jako badatelka, které také nevadí, když se bez nároku na honorář věnuje tomu, co má ráda, dokázala ocenit. Byl srdečný a ochotný a zdálo se, že ho neznervózňuje, když nás někdo spolu vidí. Po celá léta jsem pak věděla, že ho mohu žádat o radu týkající se záležitostí, jež dalece překračovaly jeho konkrétní práci. Nikdy se nezmínil o penězích. Byli jsme kolegové, zabraní do čehosi, co bylo dlouho považováno za tajnou činnost.

Fiedler se zřejmě nebál ani toho pozvat mě do svého bytu. Ukázal mi spoustu fotografií hřbitovů, synagog a dalších židovských budov. Všimla jsem si jeho koktání a napadlo mě, jaké dětství a prostředí asi zažil, že mu takové zadrhávání způsobilo. Zodpověděl mi mnoho otázek, hlavně koho mohu oslovit v židovských obcích, v nichž žili mí předkové. Poradil mi také ohledně genealogie, které jsem se nikdy příliš nevěnovala. Kromě Paříka a jedné mladé ženy, která tehdy pracovala v knihovně, patřil k několika mála lidem v židovské obci a v muzeu, s nimiž jsem se cítila dobře.

Naposledy jsem se s Jiřím viděla roku 2012 v jeho kanceláři v muzeu. Bylo mu 76 a mně 91. Bylo to pěkné setkání. Daroval mi knihu a vzpomínám si, že jsem měla připomínku k části německého názvu. Jmenovala se *Böhmische Wald*. To nebyl správný název a řekla jsem mu, že by to mělo být *Böhmerwald*. Většinou jsem takové chyby neopravovala, zvlášť když už byly vytištěny a nedaly se změnit, nechtěla jsem se nikoho dotknout. Ale Jiří mě vždycky nabádal, abych mu zaznamenané chyby říkala. Dal mi velice zajímavý článek o Isaaku Meyerovi Wiseovi. Nemohu nalézt jeho poslední dopis, který mi poslal, ale líbilo se mi, že jeho psaní vždy začínala oslovením: „Vážená a milá paní profesorko!“

Považovala jsem ho za kolegu a vzácného člověka.

9 Cyklista

Evelyn Friedlanderová

V dávných osmdesátých letech minulého století jsem se v Německu účastnila řady konferencí o židovských hřbitovech. Tehdy jsem poprvé slyšela historky o muži, který objíždí na kole Československo a zaznamenává údaje o židovských hřbitovech. Za komunistického režimu se jednalo o podezřelou činnost a často kvůli tomu měl problémy. Nejpozoruhodnější a nejdojemnější mi na tom ale připadalo to, že neměl absolutně žádnou šanci, aby jeho práci lidé ocenili, natož aby mohla být publikována.

Čas plynul a já se stala předsedkyní nadace Memorial Scrolls Trust v Londýně.

Sídlo Memorial Scrolls Trust, Londýn

Během druhé světové války nacisté zkonfiskovali většinu židovského majetku, včetně asi 1800 svitků Tór. Byly dopraveny do Židovského muzea v Praze, kde je pracovníci pečlivě zaevidovali, označili a zaregistrovali na kartotéční lístky s popisem svitku a zaznamenáním místa, odkud pocházel. Po válce se Tóry přepravily do zničené synagogy v Michli na okraji Prahy, kde zůstaly až do roku 1963.

Jeden z českých svitků Tóry

Téhož roku dostal jeden londýnský obchodník s uměním nabídku zakoupit 1564 zbývajících svitků. Prodávalo je Státní židovské muzeum. Obchodník oslovil jednoho ze svých klientů, filantropistu Ralpha Yablona, ten svitky koupil a zařídil jejich přepravu do Londýna.

Do roku 1964 získala Westminsterská synagoga (kongregace, k jejímž zakladatelům Ralph Yablon patřil) 1564 svitků Tór. Synagoga založila nadaci Memorial Scrolls Trust, jejímž posláním bylo rozesílat svitky do takových židovských komunit a institucí po celém světě, které by je využívaly při bohoslužbách. Celý příběh popisuje ve své knize *Out of the Midst of the Fire* Philippa Bernardová.

Roku 1997 přijel do Londýna Jiří Fiedler a naši nadaci navštívil. Mluvil s mou předchůdkyní, Ruth Shafferovou – toto očividně radostné setkání zaznamenalo několik fotografií.

Ruth Shafferová a Jiří Fiedler

Mezi nadací a pražským Židovským muzeem se nakonec vytvořilo úzké pouto a roku 2003 společně vytvořily výstavu nazvanou Druhý život českých svitků. Jela jsem do Prahy na zahájení a tam jsem se konečně setkala s Jiřím Fiedlerem. Nyní už byl sice vyhledávaným znalcem proslulým nevyčerpatelnou zásobou informací, ale jeho tichá, spíše uzavřená povaha se nezměnila.

Roku 1991 se podařilo v Praze vydat knihu *Židovské památky v Čechách a na Moravě*, která obsahuje to, co během svých výletů na kole shromáždil. Ta knížka se stala biblí nadace. Zahrnuje židovské památky s jejich vyobrazeními na fotografiích nebo perokresbách, přesným určením místa, kde se nacházejí, historií místní židovské komunity a obsahuje i jména slavných rodáků. Často se jedná o pouhé vesničky, které by člověk v jiné publikaci vůbec nenašel.

Od počátku tisíciletí byl pan Fiedler oficiálně zaměstnaný v pražském Židovském muzeu, ale snažila jsem se ho obtěžovat jen v nejnaléhavějších případech. Horečnatě pracoval na tom, aby dokončil svou dokumentaci, uvědomoval si, že čas rychle plyne, a bál se, že úkol, který si sám uložil, nestihne dokončit. Jak teď víme, měl pravdu, ovšem nikoli z důvodů, které by kdy očekával. Svitky Tóry byly dopraveny do Prahy během 2. světové války z mnoha sběrných míst po Čechách a na Moravě a Jiří byl jediný člověk, na koho jsme se mohli obrátit, když jsme potřebovali informace o těchto bývalých českých komunitách.

Nadace Memorial Scrolls Trust je vděčná, že mohla přidat svůj hlas k tomuto uctění památky Jiřího Fiedlera a ocenit, jak užitečný a důležitý byl jeho příspěvek k naší práci. Velice nám schází.

Jiří Fiedler s pozůstatky svitků Tóry

10 Ten, který věděl všechno

Sam Gruber

Poprvé jsem se setkal s Jiřím Fiedlerem roku 1990, když jsem se poohlížel po účastnících konference s názvem „Budoucnost židovských památek". Byla jedním z prvních pokusů zjistit, co kdo dělá v souvislosti s dokumentací, ochranou a údržbou židovských památek po světě. Bill Gross, člen Výboru pro židovské dědictví při Nadaci světových památek (Jewish Heritage Council of the World Monuments Fund), který konferenci sponzoroval, mi sdělil: „Musíš sem z Prahy dostat ty dva, Paříka a Fiedlera, ti vědí všechno." Bill se nabídl, že jim zaplatí letenku. A tak jsem se dozvěděl o Jiřím, který „všechno ví" – ale vůbec nijak se tím nevychloubá.

O několik měsíců později dorazili Arno Pařík a Jiří Fiedler do New York City. Byla to jejich první cesta do Ameriky. I když Arnova angličtina byla vždycky dost svérázná, mluvil anglicky mnohem lépe než Jiří – a ten se rozhodl mluvit česky. Takže s Jirkou jsem se seznámil prostřednictvím překladu. Ale i tak jsem pochopil jeho jemný humor spojený s rozmarem a překvapením. Tehdy, a později, když skutečně mluvil a psal anglicky, jsem se od něj dozvěděl hodně o jeho práci – a velice málo o jeho osobním životě.

Arno a Jiří byli krásný pár. Byli nadšení, trošku nervózní, do roztrhání těla zkoumali New York, včetně toulek po chasidském Brooklynu. Tehdy jsme to ještě nevěděli, ale byl to začátek naší šestileté spolupráce. Brzy poté se World Monuments Fund spojil s Výborem Spojených států pro ochranu amerického dědictví v zahraničí (United States Commission for the Preservation of America´s Heritage Abroad), aby inicioval celostátní přehledy židovských hřbitovů a dalších památek v mnoha zemích. Jiří vydal svou základní knihu *Židovské památky v Čechách a na Moravě* roku 1991 a zhruba ve stejnou dobu dostal nabídku, aby pro výbor koordinoval přehled židovských hřbitovů v Československu.

Jiří nesmírně ochotně poskytoval své znalosti i čas – což byl fakt, který jsem připisoval tomu, že tím chtěl ocenit, že jsme je dostali do Ameriky. Rozpočet byl velice nízký – ale Jiří a jeho kolegové, kteří v minulosti vykonali tak mnoho za tak málo, si cenili každého penny. Platili jsme deset dolarů za každý vyhotovený formulář přehledu, což bylo v Americe pár drobných, ale v Československu na počátku devadesátých let to představovalo téměř celý jeden plat.

Pamatuji se na tehdejší rozpočty a faktury. Téměř na každý fax a poštovní známku se psala faktura, protože všechno bylo drahé a rozpočet byl nízký. Vláda ještě nevrátila Židovské muzeum židovské obci, a pro odborníka na židovské památky neexistovalo

mnoho vedlejších zdrojů příjmů. Během příštích několika let jsme vydali dvě verze Jiřího českého přehledu, přičemž já a Phyllis Myersová jsme jeho informace porovnali, zredigovali a rozšířili.

Většina tehdejších vzpomínek na Jiřího pochází z korespondence. Ještě mám spoustu jeho dlouhých seznamů, komentářů a oprav, psaných na stroji na tenoučkém papíru – a často natěsnaných do hustých řádků, pravděpodobně proto, aby se ušetřil papír nebo poštovné. Měl jsem počítač, ale on ne, takže stránky s jeho údaji se musely v New Yorku vkládat do databází a tabulek. Vždycky mi materiál posílal poštou, protože faxování bylo příliš drahé, ale domnívám se, že svou roli v tom, že se bál používat fax na Federaci židovských obcí nebo v Židovském muzeu, sehrálo i dědictví utajování z komunistické éry. Profesí byl redaktor, a tak pečlivě dbal na každý detail a diakritické znaménko, takže jsme museli dělat spoustu oprav.

Roku 1993 jsme představili první vydání jeho zprávy na recepci na českém velvyslanectví ve Washingtonu. Oslavovala se Jiřího práce, ale on přijet nemohl. Měl nějakou nutnou práci v muzeu, ale podezíral jsem ho, že se i ostýchal. Alespoň jednou jsem ho navštívil doma – byla to má první jízda podzemkou mimo pražské centrum – ale jindy bylo složité ho chytit nebo ho odlákat od práce. Myslím, že to bylo částečně kvůli tomu, že jsme se nedomluvili, a částečně kvůli tomu, že ke své úžasné práci přistupoval s výjimečnou skromností.

Zanechal po sobě nezměrné dědictví. Dokumentace a ochrana historických židovských památek v České republice stojí na základech, které položil on.

11 Řekl mi, kam mám jít

Ruth Ellen Gruberová

Jiří Fiedler mi řekl, kam mám jít, a já jsem šla.

Poprvé jsem se s ním setkala, spolu s Arno Paříkem, roku 1990 nebo 1991, když jsem začínala s výzkumem pro svou knihu *Jewish Heritage Travel: A Guide to Eastern and Central Europe (Cestování po židovských památkách: Průvodce po východní a střední Evropě)*, která poprvé vyšla roku 1992. Chtěla jsem, aby ta kniha vrátila na mapu stovky židovských památek, které kvůli holokaustu a poté komunismu upadly v zapomnění.

Celé měsíce jsem cestovala tisíce kilometrů po východní a střední Evropě. Byly to objevné cesty, archeologické výpravy; existovalo velice málo dostupné literatury a jen málo návštěvníků se odvážilo takové památky hledat. V každé zemi, kam jsem jela, abych nalezla, zdokumentovala, vyfotografovala a popsala taková místa, jsem nejvíc spoléhala na pomoc pár lidí, kteří sami dokumentovali židovské dědictví.

Jiří Fiedler byl jedním z nich.

Jeho a Arnovo jméno mi musel dát můj bratr, Samuel D. Gruber, který tehdy působil jako ředitel Jewish Heritage Council náležícího pod World Monuments Fund.

Při jednom z prvních setkání v Praze mě Jiří s Arnem posadili a přečetli mi seznamy synagog, židovských hřbitovů a starých židovských čtvrtí. Vše měli zaznamenáno na listech průklepového papíru, které shromáždili na vlastní pěst během svých často obtížných a osamělých výzkumů.

Zahloubali jsme se nad seznamy a pak mi doporučili, které židovské hřbitovy a synagogy bych podle jejich názoru měla nejspíše vidět a zahrnout do své knihy. Tyhle seznamy s rukou psanými poznámkami z našeho prvního setkání mám dosud někde založené. Jsou to hmatatelné talismany z dob, kdy ještě neexistovaly webové stránky, e-maily, digitální databáze, facebookové skupiny. Kdy tyto tenoučké listy a Jiřího a Arnova bezprostřední znalost představovaly nejúplnější studnici informací o židovských památkách v současné České republice.

„Asi to je moje vášeň zaplňovat prázdná místa," řekl mi Jiří při jednom z našich mnoha rozhovorů. „V knihách se psalo o křesťanských kostelech, o kaplích a zámcích – ale o židovských památkách ne."

Jiří zůstal důležitým průvodcem – jak on osobně, tak později prostřednictvím vyčerpávající publikace z roku 1991 nazvané *Židovské památky v Čechách a na Moravě*.

Radil mi i později, když jsem se věnovala výzkumu k dalším edicím své knihy *Jewish Heritage Travel (Cestovní průvodce po židovských památkách)*, včetně té poslední, která

vyšla roku 2007: když jsem ho požádala, našel si čas, aby pročetl celou českou kapitolu čítající 100 rukopisných stran a opravil nepřesnosti či neaktuální informace. „Omluvte mou strašlivou chucpe (spoustu drobných oprav, asi drzých poznámek, námitek a návrhů)," napsal mi v jednom e-mailu, když mi vracel kapitolu se svými poznámkami a opravami, které zažlutil. „Omluvte, prosím, mou špatnou a primitivní *Czenglish*," dodal se svým typickým sebepodceňováním.

Jiřího postřehy poskytly též cosi jako doprovodný komentář ke kapitole o Praze v mé knize z roku 2004, nazvané *Upon the Doorposts of Thy House: Jewish Life in East-Central Europe, Yesterday and Today (Na veřejích dveří tvých: Židovský život ve střední a východní Evropě včera a dnes)*. V kapitole s názvem „Hra v kruhu: zlatá matička, Praha slávou ověnčená" jsem vyobrazila Prahu jako střed terče, jehož centrum tvořily Staré Město a bývalá židovská čtvrť, tehdy již zaplavené masovou turistikou a komerčním využíváním. Pak jsem postupovala dál a dál od centra, kde jsem nalézala zapomenuté a opuštěné židovské hřbitovy a synagogy v různých stádiích proměny a chátrání.

Jiří mi vyprávěl o nepodařených akcích na likvidaci škod, a dokonce o tom, co nazval moderním „pogromem" v osmdesátých letech, při kterém se navršily náhrobky a zničené památníky na jednom odlehlém židovském hřbitově. A přitom jen asi tři kilometry odsud bylo turisty napěchované historické centrum velkoměsta, které již od pádu komunismu velebilo své židovské dědictví a udělalo si z něj svůj fetiš.

Nejdále na předměstí jsem se dostala do Uhříněvsi, kdysi samostatné vesnice, kde se nacházela synagoga a židovský hřbitov. Jiří mě připravil na to, co tam mohu očekávat a co mám hledat: tehdy byl hřbitov zdevastovaný a synagogu používali jako prádelnu.

Chvíli mi trvalo hřbitov najít. Napsala jsem k tomu:

Bylo těžké rozlišit, kde končí les a kde začíná hřbitov. Vysoké stromy prorůstaly, aniž by je cokoli omezovalo. Hustý lesní podrost vytvořil neproniknutelnou bariéru. Zahlédla jsem jen pár zapadlých náhrobků, těsně zaklíněných mezi houštím… Postupovala jsem po obvodu hřbitovní zdi a hledala jsem místo, kudy bych mohla vstoupit. Ale moc jsem se nesnažila, vlastně se mi nechtělo vstoupit na hřbitov. Byl příliš opuštěný; nepříjemný pocit, který jsem měla, když jsem šla po cestě, ještě zesílil. Zvuky lesa zněly ještě rušivěji. To zpustošení bylo příliš skličující.

Přinesla jsem si s sebou xerokopii hesla o Uhříněvsi z knihy o českých židovských památkách z roku 1930. Byl v ní snímek synagogy, tehdy pečlivě udržované. Před ní stál nízký laťkový plot a rostly prořezané ozdobné stromy. Na další fotografii bylo vyobrazeno osm význačných členů uhříněvské židovské obce… řádní, neteční, neúsměvní měšťané: tři pocházeli z okolních vesnic a všichni vypadali ve svých tmavých oblecích, těsných límcích a kravatách rozvážně a zámožně.

Myslela jsem na pračky, které stály tam, kde bývaly jejich synagogální lavice. A představovala jsem si, že kdybych se prodrala do zapomenutého lesního hřbitova, mohla bych na-

konec najít jejich hroby. „Nebo také ne. Ten hřbitov je neuvěřitelně zdevastovaný," řekl mi Jiří Fiedler. Po válce rozkradli spoustu moderních náhrobků. Byl zničen i nový památník holokaustu. Byl ve tvaru velkého žulového kamene s pamětní deskou. Tu desku ukradli.

Takhle to vypadalo před více než dvaceti lety, a musím se přiznat, že od té doby jsem se do Uhříněvsi už nevrátila.

Mezitím se samozřejmě mnohé změnilo.

Synagogu vrátili roku 1995 židovské obci; prádelna zmizela a komunita nyní pronajímá opravenou budovu jako kancelářský prostor a pro další komerční využití. Na vnější zdi budovy byl roku 2000 umístěn památník zničené židovské obce. Mezitím navázala Uhříněves kontakt s reformní obcí v londýnské čtvrti Finchley, která díky nadaci Czech Torah Scroll Trust používá svitek Tóry z uhříněvské synagogy.

Židovský hřbitov byl do určité míry vyčištěn a označen informační tabulí o jeho historii. Jednoho deštivého dne roku 2012 se konala ceremonie u příležitosti 70. výročí deportace místních Židů. Nevím, jestli se jí Jiří účastnil osobně, ale určitě tam byl v duchu.

12 Přes nemocniční okno

Dana Mihailovici

Poprvé jsem se s Jiřím Fiedlerem setkala přes okno pražské nemocnice pro infekční choroby. Bylo to v srpnu 1967, mně bylo sedmnáct a v nemocnici jsem ležela se žloutenkou. O pokoj jsem se dělila s mladou ženou jménem Dagmar Fiedlerová. Táhlo jí na třicet, také měla žloutenku a její manžel se jmenoval Jiří.

Návštěvníci do budovy nesměli, takže mí rodiče a Dagmařin muž stávali pod naším oknem a volali na nás. Rodiče za mnou přicházeli každý den; Jiří chodil denně za Dagmar. Takhle jsme se vídali asi měsíc, možná déle.

Dana Mihailovici v r. 1967

Už tehdy jsem se zajímala o matematiku – účastnila jsem se matematické olympiády – a většinu času v posteli jsem trávila tím, že jsem řešila matematické úlohy. Dagmar nemohla uvěřit, že mladá holka může věnovat tolik času matice. Všimla si také, že nosím na krku Davidovu hvězdu, a tak jsem jí řekla, že jsem Židovka. Pověděla mi, že její manžel se o všechno židovské velmi zajímá. Jelikož se s rodiči vídal každý den, když chodili na návštěvy, začali se bavit i spolu.

Narodila jsem se roku 1950 v Praze a žila jsem v bytě, kde můj otec bydlel před válkou s mojí babičkou, kterou zavraždili v Treblince. Otec sloužil za války v českosloven-

ské západní armádě a jako tolik západních vojáků ho v padesátých letech perzekvovali, vyhodili ho ze zaměstnání a mohl pracovat jen manuálně. Matka prošla Osvětimí, měla na ruce číslo, které nijak neskrývala. Jsem si jistá, že s Jiřím probírali spoustu témat.

Nakonec nás s paní Fiedlerovou obě pustili z nemocnice a každá jsme šla svou cestou. Musela jsem složit maturitní zkoušky, v srpnu 1968 nás okupovali Sověti, pak jsem rok studovala na univerzitě. Roku 1969 jsem dostala povolení vycestovat do Izraele na pracovní pobyt a už jsem se nevrátila. Byla jsem jedináček, takže jsem rodičům způsobila šok. Dokončila jsem studia v Jeruzalémě, provdala se za Žida s rumunskými kořeny. Získala magisterský titul ve statistice, nastoupila jsem do práce, měla rodinu a na Fiedlerovy jsem si ani nevzpomněla.

O své české rodinné kořeny jsem se začala zajímat v devadesátých letech, ale hlouběji jsem se genealogii mohla věnovat až v roce 2006, kdy jsem šla do důchodu. Když jsem roku 2010 pobývala u přátel v Praze, někdo mi doporučil, aby si přečetla český překlad knihy Heleny Epsteinové s názvem *Nalezená minulost*. Takže když jsem došla ke kapitole popisující muže jménem Jiří Fiedler, který se zajímal o Židy, a přečetla si, jak důležitou roli v příběhu sehrál, byla jsem zrovna v Praze. Nejenže jsem ho poznala, ale uvědomila si, že by mi mohl pomoct. Vždyť mě i rodiče koneckonců znal!

Vzala jsem telefonní seznam a začala ho hledat. V seznamu bylo šest nebo sedm Jiří Fiedlerů a postupně jsem všechny obvolala. Ani jeden nebyl doma. První, kdo mi nakonec telefon zvedl, byl ten pravý.

Jiří si mě i rodiče dobře pamatoval, a když jsem mu sdělila, že se druhý den vracím do Izraele, pozval mě domů a všichni tři jsme společně povečeřeli. Měli jsme se tak báječně, že pak pokaždé, když jsem byla v Praze, jsem mu zavolala nebo jsme se sešli. Napsali jsme si asi třicet e-mailů a velice mi pomohl. Nikdy se nezmínil o penězích. Veškerou práci udělal z přátelství.

13 Výzkumníkův výzkumník

Paul King

Na sklonku podzimu roku 2003 se jeden příspěvek na JewishGen zmínil o nové elektronické encyklopedii. Takhle jsem se poprvé dozvěděl, že existuje Jiří Fiedler a na čem pracuje.

Po tomto prvním příspěvku následoval další od českého židovského genealoga Julia Müllera. Napsal, že elektronickou encyklopedii společně vytvářejí Fiedler a Daniel Polakovič. Jejich projekt čerpá z dobře uspořádaných souborů údajů, které má Fiedler po desítky let uskladněné ve svém domácím archivu.

Tato data shromáždil během výzkumů po archivech a knihovnách, korespondencí a rozsáhlou prací v terénu. On-line bylo dostupných pět příkladů, jak vypadají hesla uspořádaná podle jednotlivých vesnic a měst: Brandýs, Dambořice, Dobruška, Horažďovice a Příbram. Pokud člověk nějaký materiál potřeboval (a byl-li už dostupný), mohl ho získat jedině tak, že si objednal CD, které obsahovalo základní údaje (narození, sňatky, úmrtí) a stručné informace o historii, topografii a architektuře konkrétního města/vesnice.

Ve své univerzitní knihovně jsem nalezl knihu *Staré české a moravské židovské hřbitovy*. Vyhledal jsem popis hřbitova, kde spočívala řada mých předků. Po čtyřech letech více méně intenzivního genealogického bádání nabývala naše rodinná historie jasnějších rysů. Poté jsem se z webové stránky Asociace židovských genealogických společností a jejich projektu o hřbitovech dozvěděl, že Jiří Fiedler zkoumal roku 1991 náš rodinný hřbitov v Radobýlu, přičemž „využil záznamy Státního židovského muzea v Praze, historie vesnice Drážkov a údaje ze sčítání obyvatel v roce 1724 a 1930".

Na konci léta roku 2005 jsme s manželkou přijeli do Prahy a požádali Julia Müllera, aby nás doprovodil při jednodenním výletě po vesnicích, kde žili mí předci. V jednom místě se stalo, že jsme nemohli najít cestu ke hřbitovu v Čelině, na který téměř nikdo nechodil. Julius zatelefonoval Jiřímu Fiedlerovi, vysvětlil mu, kde právě stojí, a Jiří ho nasměroval. Jen jsme žasli! Dokázal jsem rozeznat jen téměř nepatrnou rýhu v pastvině, naznačující, že tudy vede prastará pěšinka k zanedbanému hřbitovu.

Koncem podzimu 2005 jsem dostal z Matany, společnosti, která spadá pod pražskou židovskou obec a má za úkol udržovat, opravovat a chránit židovské památky, brožuru. Byla z roku 1992 a jmenovala se *Židovský hřbitov, Drážkov, Kamýk nad Vltavou*. Měla 34 stran a poskytovala historický přehled o hřbitovu počínaje 17. stoletím a pojednání o architektuře náhrobků ve srovnání s jinými českými hřbitovy. Když jsem Jiřímu

Fiedlerovi napsal o této knížečce, která ho neuváděla jako autora ani zdroj, dostal jsem překvapivou odpověď. Poděkoval mi za to, že jsem ho informoval, že brožura existuje. Byl to klasický příklad toho, jak levá ruka neví, co dělá pravá, neboť jak Matana, tak Jiří Fiedler byli součástí komplexu pražského Židovského muzea.

Stávalo se, že nějaký pisatel napsal například něco ve smyslu: „Jiří Fiedler z pražského Židovského muzea řekl, že v Židovském muzeu existuje přehled o [rokycanském] hřbitovu z roku 1890." Nebo: „Vlastním knihu *Staré židovské hřbitovy Čech a Moravy* od Arno Paříka, Jiřího Fiedlera, Petra Ehla. Jaké jsou na ni názory? Na JewishGen a jinde je zmiňována jako dobrý zdroj informací o českých vesnicích. Ale není v ní absolutně žádná bibliografie, ani jedna věta, která by uvedla: ‚Informaci o historii města jsem získal zde'."

Akademik ve mně velel, abych odpověděl. Zdůraznil jsem, že Jiří Fiedler sám provedl rozsáhlý průzkum českých a moravských hřbitovů. Když vstoupíte do oblíbeného hledacího systému „International Association of Jewish Genealogical Societies – Cemetery Project" a zadáte Československo, pak vyhledat a napíšete Fiedler, zjistíte, kolik a které hřbitovy osobně zmapoval, většinou na počátku devadesátých let. Pisatel mi odpověděl: „Moc děkuji za všechny informace o knize Jiřího Fiedlera. Používám ji teď s mnohem větší důvěrou." Vyčerpávající přehled hřbitovů, prozkoumaných Jiřím Fiedlerem naleznete na iajgscemetery.org/eastern-europe/czech-republic/.

V červenci 2009 jsem kvůli genealogickému zájmu chtěl získat jakoukoli psanou informaci o hřbitově v Dobříši. Jelikož jsem nemohl nic vyzvědět od Matany, obrátil jsem se na Jiřího Fiedlera, protože zmíněný projekt IAJGS ukazoval, že hřbitov v roce 1992 zkoumal. Naplánoval jsem si cestu do Prahy a uvažoval jsem o tom, že bych jel na dobříšský hřbitov, ale předtím jsem musel vědět, zda existuje soupis pohřbených, a za druhé, v jakém stavu se nacházejí náhrobky. Ptal jsem se také na to, kde se nacházejí ostatky židovských obětí epidemie z konce roku 1848. Informoval jsem Julia Müllera o své korespondenci a on odpověděl, že právě mluvil s Jiřím po telefonu a že mi radí, abych vyhledal dobříšský materiál v archivech Židovského muzea. Poslechl jsem, a když jsem v srpnu dorazil, záznamy o pohřbených v Dobříši už na mě čekaly.

Jiří mi opravdu na konci července odpověděl. Čtyřstránkový e-mail byl sepsán přehledně, tak aby se dal použít i později. Začínal – jak se mi zdálo – poněkud květnatě: „*Váš výzkum po stopách rodin Königových je velice zajímavý a vzrušující. Ale obávám se, že mé sporé informace budou jen několika kaménky do vaší velké mozaiky.*" Následně mě zásobil informacemi o dobříšském hřbitovu a jednom Königovi v okresu (věděl jsem o něm, ale s naší rodinou nebyl příbuzný). Pokračoval informacemi o sedmi obcích, v nichž Königovi předci žili, přidal bibliografické odkazy, stručné dějiny a kontaktní adresy lidí a organizací, jež by mohli být k užitku. Skončil s omluvou za svou angličtinu, která však byla srozumitelná. Zaznamenal jsem jen několik menších gramatických chyb a pár nejasných překladů z češtiny do angličtiny, které vysvětlil v následujícím e-mailu. Ptal jsem se jen na Dobříš, takže všechny ostatní údaje poslal Jiří sám od sebe.

Ve druhém e-mailu jsem se ho ptal na nejednotnou orientaci náhrobků a dostal jsem následující odpověď s větou „Znám stovky hřbitovů," a vysvětlením, že to, jakým směrem je náhrobní kámen umístěn, záleží na vrstevnici a místním a náboženském zvyku. Co se týče kremace Židů, kteří zemřeli za epidemie, ta „nepřichází v úvahu", ale mohli být pohřbeni v hromadných hrobech. Dva mí známí genealogové Jiřímu napsali a zeptali se na pohřebiště ve dvou městech u Berouna. Odpověď začínala: „Bohužel nemohu provádět rodinný nebo genealogický průzkum. Dovolte, abych uvedl jen několik důležitých (?) pramenů." Následují přesné detaily o archivním umístění a číslech složek v Národním a Oblastním archivu, navíc s údaji o pobočkách archivů v případě, že by se materiál nedohledal, jménech archivářů a jejich e-mailových adresách. Jak měl ve zvyku, e-mail označil referenčním číslem. Byl výzkumníkův výzkumník.

V srpnu 2011 jsem panu Fiedlerovi napsal, že přijedu do Prahy. Tentokrát jsem se ptal na dostupnost konkrétních míst, která mě zajímala v jeho Encyklopedii obcí. Dal mi jména tří lidí, které bych mohl kontaktovat, neboť bylo léto, a tak se mohlo stát, že lidé z Židovského muzea odjeli na dovolenou. Navíc mi poskytl název stanice podzemní dráhy a přesnou adresu archivu Židovského muzea a dodal, „Brzy nashledanou," ale protože ty dva dny, které jsem si vyhradil pro archiv a blízký smíchovský hřbitov, nebyl kvůli nemoci v práci, nikdy jsem se s Jiřím Fiedlerem nesetkal.

Jeden dopisovatel z Verony mi sdělil, že v Jiřího knize *Židovské památky v Čechách a na Moravě* je zmínka, že Valdštejn vyhradil Židům v Jičíně ulici k bydlení. Tento korespondent, odborník na Židy v Liberci, poznamenal, že Valdštejn, slavný vojevůdce z třicetileté války, měl zámky na třech místech, ale za domov pokládal ten čtvrtý, palácové sídlo v Jičíně. Jičínské domy vlastnil Jakob Baševi, což naznačuje těsný vztah mezi známým generálem a městskými Židy. Fiedlerova kniha se stala hlavním pramenem pro další dotaz. „DD se ptá na své předky, kteří zemřeli roku 1916 v Krnově. Podle Jiřího Fiedlera v knize *Židovské památky v Čechách a na Moravě* je Krnov ve Slezsku nedaleko od hranice s Polskem." Další člen JewishGen poukázal na hodnotu publikace takto: „Používám knihu Jiřího Fiedlera, když hledám místní jména, která nejsou v katalogu badatelny. Řídí se téměř stejnou logikou – malé obce ve Fiedlerovi jsou seskupeny kolem hlavního místa a totéž platí pro badatelnu."

Když jsem objednával materiál z Encyklopedie obcí, pan Fiedler mi sděloval, co je již dostupné a co teprve „v embryonálním stádiu", i to, co má objednávka nezahrnovala.

Začátkem léta 2013 jsem dělal poslední opravy v přednášce o familiantském zákonu z roku 1726, kterou jsem měl pronést na začátku srpna. Kvůli informaci o tom, že rabín Isaac M. Wise prováděl ilegální sňatky a kvůli tomu možná musel uprchnout do Ameriky, jsem kontaktoval již zemřelého historika Tomáše Pěkného. Pěkný mi řekl, že poté, co napsal svou knihu, mu Státní bezpečnost sebrala rukopisné poznámky, a nemůže mi proto uvést svůj zdroj. Současně mi genealog Julius Müller napsal, že kdysi viděl

rukopis či brožurku o „Mládí rabína Wiseho“, již napsal Jiří Fiedler a byla založena na jeho přednášce z roku 2004.

Obrátil jsem se na Jiřího, pověděl jsem mu o blížící se přednášce. Poslal mi tři verze nepublikovaného článku o mládí rabína Wiseho v Čechách. A pak, krátce předtím, než jsem odjel do Bostonu, jsem od něj dostal materiál týkající se čtyř vesnic, které byly součástí jeho Encyklopedie obcí. Tento materiál ukazoval, jak roku 1848 po zrušení familiantského zákona prudce vzrostl počet sňatků. To byl jasný důkaz toho, že v posledních letech před ukončením platnosti zákona se uskutečnila řada ilegálních sňatků, a ty se poté za nových podmínek spěšně legalizovaly. Byla to velkorysá nabídka informace, gratis a ve jménu vědecké práce.

Když mi 12. července 2013 pan Fiedler psal, požádal mě: „Omluvte, prosím, mou chabou „Czenglish“. Nemohl jsem se ubránit smíchu. Žiju téměř čtyřicet letech v Izraeli a říkávám, že jsem ztratil cit pro rodný jazyk a současně ještě nezískal cit pro jazyk své přijaté země, takže výsledkem je, že mluvím „Hebrisch“. Opravil mě v tom, že jsem mu přisoudil informaci o Wiseově útěku z Čech kvůli hrozícímu trestu za ilegální sňatky. Pak dodal, ne zcela jasně: „Předpokládám, že první manželství I. Wiseho bylo ‚nezákonné‘ (tj. že se jednalo jen o církevní, státem neschválený sňatek).“ Zdálo se, že mi tak Jiří naznačuje, že právě první manželství rabína Wiseho nebylo uzákoněno státem, nikoli že sňatky, které prováděl v rámci židovské komunity, byly jen církevní, ale možná neměly svolení státních úřadů.

Poslední e-mail mi Jiří Fiedler poslal 27. července 2013. Na důkaz rostoucí důvěry v naše epistolární přátelství mě Jiří již dříve požádal, abych se pokusil nalézt informace o jedné umělkyni původem z Čech, která strávila druhou část svého života v Izraeli. Slíbil jsem, že se vynasnažím kontaktovat někoho z oddělení dějin umění na Hebrejské univerzitě. Odpověděl, že děkuje, a pak dodal, s narážkou na můj předchozí zájem o legální a ilegální židovské sňatky v 18. století: „Co se týče případného trestu za ‚nezákonné, pouze církevní‘ sňatky, rád bych Vám doporučil dvě jména z oblasti historie a sociologie českých a moravských Židů – svou starší ‚tetu‘ prof. Wilmu Iggersovou a svou mladší ‚sestru‘ dr. Helenu Epsteinovou.“

14 Muž s mapami

Amira Kohn-Trattnerová

Narodila jsem se a vyrostla v Tel Avivu. Moje matka, Ruth Kohnová, a můj otec, dr. Elijahu Kohn, často vyprávěli o tom, jak žili Československu, a tak jsem se brzy začala zajímat o to, čemu rodiče říkali „mišpochologie". Můj prapradědeček, Leopold Kafka, a prababička, Marie (Miriam) Kafková se narodili v Oseku. Leopold byl nejmladší bratr dědečka Franze Kafky. Praprababička Amálie Kafková také nějakou dobu žila v Oseku. Podle knihy Anthoneyho Norheye *The Kafka Relatives* (*Kafkovi příbuzní*) a podle rodinných příběhů, které nám říkala máma, byli Kafkovi osečtí košer řezníci.

Díky tomuto zájmu jsem se seznámila s dr. Arno Paříkem z pražského Židovského muzea. Ve druhé polovině devadesátých let jsme s manželem jeli do jižních Čech do vesnice Osek. Den před cestou jsme měli schůzku s Arnem v jeho kanceláři. Zeptali jsme se ho, zda má muzeum nějaký archivní materiál vztahující se k Oseku a jeho židovským obyvatelům. Arno vstal, řekl „hned jsem zpátky" a vrátil se společně se štíhlým, vousatým mužem v červeném tričku s dlouhými rukávy. Představil nám ho jako Jiřího Fiedlera.

Vysvětlila jsem mu, kdo byli mí příbuzní, a zeptala jsem se ho, zda by mi mohl poskytnout nějaké informace.

Ulice v Oseku

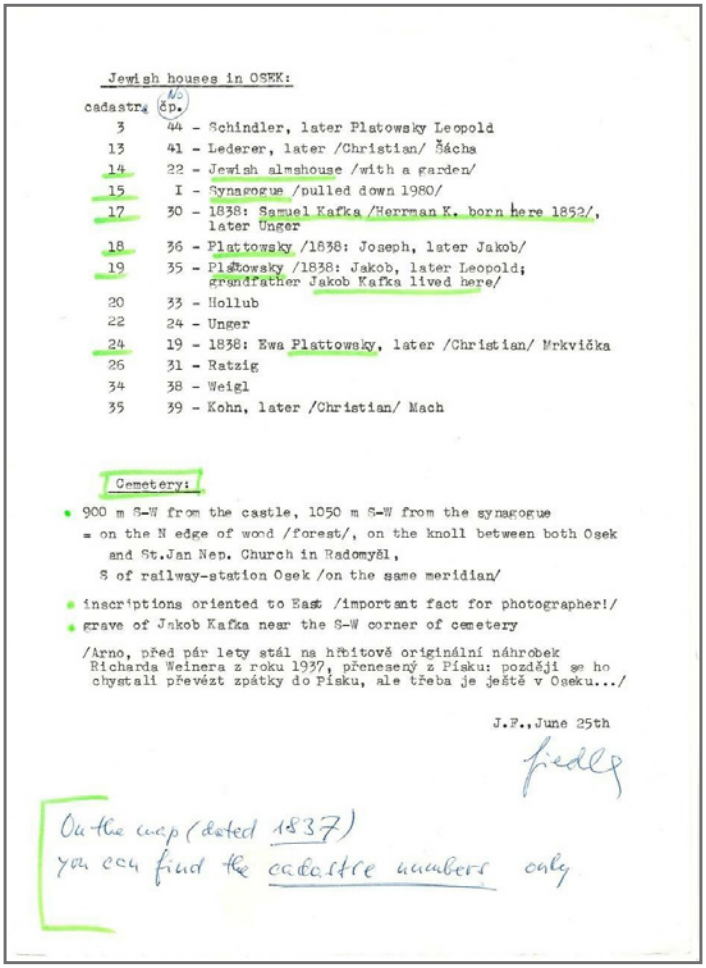

Jewish houses in OSEK:

cadastral	čp.	
3	44	- Schindler, later Platowsky Leopold
13	41	- Lederer, later /Christian/ Šáchs
14	22	- Jewish almshouse /with a garden/
15	I	- Synagogue /pulled down 1980/
17	30	- 1838: Samuel Kafka /Herrman K. born here 1852/, later Unger
18	36	- Plattowsky /1838: Joseph, later Jakob/
19	35	- Plattowsky /1838: Jakob, later Leopold; grandfather Jakob Kafka lived here/
20	33	- Hollub
22	24	- Unger
24	19	- 1838: Ewa Plattowsky, later /Christian/ Mrkvička
26	31	- Ratzig
34	38	- Weigl
35	39	- Kohn, later /Christian/ Mach

Cemetery:

- 900 m S-W from the castle, 1050 m S-W from the synagogue
  = on the N edge of wood /forest/, on the knoll between both Osek and St.Jan Nep. Church in Radomyšl,
  S of railway-station Osek /on the same meridian/
- inscriptions oriented to East /important fact for photographer!/
- grave of Jakob Kafka near the S-W corner of cemetery

/Arno, před pár lety stál na hřbitově originální náhrobek Richarda Weinera z roku 1937, přenesený z Písku: později se ho chystali převézt zpátky do Písku, ale třeba je ještě v Oseku.../

J.F., June 25th

fiedler

On the map (dated 1837) you can find the cadastre numbers only

Jiřího seznam židovských budov v Oseku

Jiří okamžitě prošel své složky a dal nám dva důležité dokumenty. První byl seznam židovských domů v Oseku a zahrnoval i dům Kafkových. Sdělil mi, že můj prapraděd Leopold žil se Samuelem Kafkou (svým strýcem) v domě č. 30 a že žil také v domě č. 35. Jiří nám dal ještě plánek Oseku z roku 1837 a napsal na něj „pouze s katastrálním č." – a určil křesťanskou vesnici a polohu „židovské čtvrti". Vysvětlil nám také, jak se dostat na židovský hřbitov, který se nachází v lesíku, nakreslil šipku, podle které jsme měli jít po cestě a tak ukrytý hřbitov nalézt.

Vyzbrojeni těmito dokumenty a informacemi jsme dokázali najít jak oseckou židovskou ulici, tak domy, v nichž žili mí předci.

Podle fotografií, které jsem viděla, mi připadalo, že se vesnice za ta léta příliš nezměnila a že když procházím stejnou cestou, po které chodívali mí příbuzní, a vidím domy, ve kterých bydleli, má to svůj význam. Najít hřbitov bylo poměrně obtížné, ale bez Jiřího mapky bychom ho nenašli vůbec.

15 Ze Společnosti pro dějiny československých Židů

Rabín Norman Patz

Členové Společnosti pro dějiny československých Židů jsou stále otřeseni vraždou Jiřího a Dagmar Fiedlerových. Jiří dělal práci, již má jako poslání i naše společnost, a dlouhou dobu jsme těžili z jeho erudice, moudrosti a velkorysosti. Úkladnost a banalita tohoto zločinu ho činí ještě děsivějším.

Se svou ženou Naomi jsme měli tu čest znát Jiřího celá léta. Svými jedinečnými encyklopedickými znalostmi českých židovských obcí nám pomohl připravit cesty do Dvora Králové a Jihlavy, a když Naomi prováděla výzkum kvůli monografiím, jež o těchto komunitách psala, dal nám další konkrétní informace.

Ať jsme se při práci ptali na cokoli, Jiří nám okamžitě poskytl zásadní vodítko, jež jsme potřebovali. Jeho skromnost a nesmělost nás nezmátly: na vznešeném díle, kterým se začal zabývat v temných letech komunismu, pracoval naprosto hrdinsky, statečně a nebojácně a nepřestal na něm pracovat ani později, kdy již nebyl nejmladší. Chápal významnou roli, již měli Židé v českých dějinách. Jeho průvodce je roh hojnosti informací v malém a obsah jeho nedokončené Encyklopedie obcí bude jak zdrojem zásadních informací, tak výzvou a inspirací pro další generaci badatelů. Jeho dílo je skvost. Chvála, již napsala po Jiřího smrti Helen Epsteinová do New York Times je naprosto přesná a bohatě zasloužená. Vyjádřila šok a smutek, který jsme pocítili a jejž stále cítíme.

S Naomi jsme se snažili setkat se s ním pokaždé, když jsme byli v Praze (ne vždy se nám to kvůli jeho možnostem a vzdálenosti podařilo) a vždycky odpovídal na naše e-maily, ať byl sebevíc vytížený nebo se necítil dobře.

Na židovských hřbitovech se nad hroby těch, kdo předčasně zemřeli, vztyčuje náhrobek ve tvaru useknutého kmene stromu, ponechaného trčet jako obnažený pahýl. Je smutné, že Jiřímu Fiedlerovi takový památník náleží.

Kéž je památka na tohoto spravedlivého, cadika, a na jeho manželku, s níž jsme se nikdy nesetkali, požehnáním.

Předsedkyně Společnosti dr. Eva Dermanová a všichni její členové se přidávají k této kondolenci rodině Jiřího a Dagmar a jeho kolegům v muzeu. Kéž vás Bůh utěší ve vašem zármutku a požehná vám útěchou a dobrými vzpomínkami.

16 Nezaplnitelná trhlina

Václav Fred Chvátal

„Tak takhle vypadá Václav Chvátal," řekl Jiří Fiedler a podal mi ruku, „myslel jsem, že jste tlustější a starší – podle písma."

Stalo se to na židovském hřbitově v Hroznětíně (Lichtenstadt) v roce 2005. Hřbitov byl tenkrát právě po rekonstrukci a při té příležitosti se tam sešla skupina, jejímž úkolem bylo pořídit komplexní dokumentaci všech náhrobků. Kromě mě a Jiřího do ní patřili ještě další tři lidé. Mým úkolem bylo geodetické zaměření a zhotovení mapy hřbitova.

S Jiřím Fiedlerem jsme si už několik let dopisovali, a protože jsem mu posílal i některé kopie svých poznámek, znal i můj rukopis. Jiří byl jedním ze slavných odborníků, jejichž práci jsem obdivoval (třebaže jsem ji zpočátku znal jen z knih) a měl v nich v mnoha směrech svůj vzor. Proto jsem se i na první osobní setkání a společnou práci v Hroznětíně velmi těšil.

Začala jím nová a významná etapa mé odborné práce, během níž jsme se často setkávali a která přinesla své ovoce – pro veřejnost několik publikací, pro mě pak byla velkou a neocenitelnou školou. A Jiří byl přísný učitel, často až protivně bazírující na nejmenších detailech. Jeho puntíčkářství mělo však svůj hluboký smysl: nikdy se nestalo, že by se v jeho textu objevila nepodložená domněnka. I k mým textům byl stejně kritický, jak byl kdysi zvyklý při své někdejší redakční práci v nakladatelství:

„Nech si od nějakého studenta zkontrolovat pravopis!"

Jeho přísnost však vždy vyústila do přátelské shovívavosti a ochoty pomoci vždy, když viděl, že na jeho neuvěřitelně široké znalosti nestačím. Všechno však vždy vysvětloval s roztomilou samozřejmostí a skromností, že jsem často zapomínal na to, s jak velkým člověkem mluvím.

Několik měsíců po našem prvním setkání v Hroznětíně jsem Jiřího navštívil v jeho pracovně v Židovském muzeu v Praze. Poprvé jsem tak měl možnost nahlédnout do jeho poznámek a počítačové databáze, jejíž uspořádanost, strukturovanost, komplexnost, smysl pro detail a hlavně nepředstavitelný rozsah zkrátka budily obdiv.

Shodli jsme se tenkrát na tom, že židovské památky okresu Tachov jsou již mnohem lépe probádané a zdokumentované než v 90. letech, kdy o nich Jiří napsal svou první knihu, věnovanou Tachovsku. Několik židovských hřbitovů bylo také už v podstatně lepším stavu – po opravách organizovaných naším muzeem. Rozhodli jsme se tenkrát napsat novou knihu o židovských památkách Tachovska, do které bychom začlenili i část mé dokumentace náhrobků včetně přepisu a překladu epitafů.

V roce 2006 jsme pak společně navštívili židovské hřbitovy na Tachovsku a sestavili koncepci obsahu této knihy. Při tom jsme jednou šokovali nic netušící obyvatele Lesné, kde jsme pátrali po skutečné poloze bývalé synagogy, když jsme se vetřeli do jejich domácnosti a pásmem měřili jejich kuchyni a chodbu ve staré budově a porovnávali míry se starou mapou.

Ve spolupráci se Zdeňkem Procházkou a jeho nakladatelstvím pak v roce 2008 vyšla dvojjazyčná česko-německá kniha s Jiřího podrobnými texty o historii židovských obcí a památek, mnoha fotografiemi a mými příspěvky o židovských hřbitovech a dokumentacemi epitafů.

Měli jsme z úspěchu této knihy takovou radost, že jsme se hned v následujícím roce rozhodli navázat na ni projektem série dalších knih o židovských dějinách a památkách, z nichž každá bude věnována jednomu okresu jihozápadních Čech.

Další v pořadí byl okres Domažlice, ležící jižně od Tachovska. Materiálu bylo dost, chybělo jen několik dobrých čitelných fotografií náhrobků. Ty pořídil plzeňský fotograf Radovan Kodera. Potřeboval jsem je, protože v rozhodující fázi přípravy knihy jsem žil ve Finsku, kde jsem pracoval na projektu dokumentace židovských hřbitovů. Přepisy a překlady epitafů jsem proto psal podle vynikajících Koderových fotografií.

Kontakt s Jiřím Fiedlerem se v té době musel změnit na e-mailovou korespondenci, ani v ní však Jiří nepolevil ve své pečlivosti. Odstíny značek v mapě židovských památek jsem podle jeho instrukcí musel několikrát změnit, aby nebylo možné zaměnit tmavě červenou za hnědou.

Ještě před vydáním knihy o Domažlicku byla opravena a slavnostně otevřena synagoga ve Kdyni. Naše muzeum doplnilo interiér této krásné budovy expozicí o historii místního židovského osídlení s fotografiemi, předměty a texty včetně epitafů. Na slavnostní otevření synagogy překvapivě přijel i Jiří Fiedler – a měl z budovy a snad i z celé akce toho večera tak velkou a neskrývanou radost, že jsem ho chvílemi až nepoznával. Nebyl jsem zvyklý, že by Jiří tak viditelně a veřejně dával někdy najevo své emoce.

V roce 2012 vyšla naše druhá společná kniha – o židovských památkách Domažlicka. A podařila se stejně, jako ta první o Tachovsku. Zájemci o židovskou historii byli spokojeni a mnozí se mě ptali, kdy vyjde další kniha. Vždycky jsem odpovídal, že to záleží hlavně na Jiřím Fiedlerovi, vždyť jeho databázi poznámek ani znalosti nic nenahradí, ale moc lidí ho potřebuje a je pořád zaneprázdněný, tak se na něj nesmí spěchat.

Na podzim 2013 jsme s Jiřím začali mluvit o tom, že připravíme třetí knihu, zaměřenou na židovskou historii a památky Klatovska a Šumavy...

Naši práci přerušilo zlo, nečekané a zákeřné. Když jsem se dozvěděl o vraždě, nechtěl jsem tomu uvěřit. Podobně na tom byli i ostatní kolegové a přátelé, všichni, kdo Jiřího znali. Zůstala nám po něm mezera, kterou nelze zaplnit a zahojit.

17 Vybrané pohlednice od J. Fiedlera

Od dětských let v poválečném Československu sbíral Jiří Fiedler staré pohlednice zobrazující lidi a místa. Rád tyto pohlednice komentoval a posílal je malému okruhu přátel.

Roku 2005 se konalo v Praze čtení Helen Epsteinové v rezidenci amerického velvyslance. Při této příležitosti představila Jiřího Fiedlera jako předního archiváře téměř vyhynulého českého židovského společenství. Jiří si později postěžoval, že kolem něj vytváří „kult osobnosti", a krátce nato jí poslal balíček s pohlednicemi.

Všechny textíky jsou satirické; žádný nelze brát doslova. Jsou výrazem absurdního a podvratného humoru, který spojuje české spisovatele – od Haška po Hrabala a Havla. Dopis je fiktivní. Popisky k pohlednicím poskytují očividně nepravdivé informace a ukazují středoevropské umění nebrat nic – dějiny, náboženství, genealogii a hlavně sebe samé – příliš vážně.

„Milá Helenko.

jako nečekaný doplněk k Tvým familyautobiografiím mě včera při odchodu z US Embassy Residence oslovila jistá paní Bubeníčková, která prý 30 let pracovala jako ferská kuchařka u nedávno zesnulého Msgre Jana Nepomuckého Furchta, faráře v Puklicích, a která prý zachránila před spálením část jeho pozůstalosti. Paní Bubeníčková se na ambasádu nedostala (neměla pozvánku), a tak Ti posílá aspoň několik starších fotografií, které pan farář schraňoval jako rodinné relikvie. - Z jeho hodně nečitelných rukopisných, jinak značně intimních deníkových poznámek, které si psal (z obavy před zvědavostí venkovanů) svérázným jazykem, pro Tebe opisuju aspoň jeho stručné texty k těmto fotkám. On prý pan farář v letech 1945-46, po totálním nasazení v Bremerhaven, žil několik měsíců mezi kanadskými vojáky v Německu, pochytil od nich trochu mluveného jazyka, a svoje deníky si pak psal nářečím, kterému říkal „beizik iizi inglish"...

Šťastný let přes velkou louži
Ti přeje

Jirka F."

FANNY FURCHT: *SAM NOUTS TU GRIIN NAMBAZ*
(několik poznámek k zeleným číslům)

1 – *Anidentitifikeitid memba of Furcht femili (hauziier) on skwee in Brtnice, 1911?*
(Neurčitelný člen rodiny Furchtovy [podomní prodejce] na náměstí v Brtnici, 1911?)

2 – *It's mii ez yang priist* (Já jako mladý kněz)

3 – *Mai lavli grendmadza Lilii Hecht-Furcht, e vainshtube-zingerin in Viin-Vyena, 1915*
(Má krásná babička Lily Hecht-Furchtová, zpěvačka ve vinných sklípcích ve Vídni, 1915)

4 – *It´s mee wis aua skat jeeni membez from Jihlava distrikt in Dalmaciya (ould foto sent from Varshava tuu pablisha haus Albatros in 1974)*
(Já v Dalmácii s našimi malými členy skautu z jihlavského okresu [starý snímek zaslaný z Varšavy nakladatelství Albatros v roce 1974])

5 – *Semyuel Schworzhat, e memba of femili klen, in Nyuu Yook (kaad sent tu mai ensesta Franci Zeiner)*
(Samuel Schwarthat, člen rodinného klanu, v New Yorku [pohlednice byla zaslána mé příbuzné Franci Zeinerové])

6 – *Mai grendfaadza Furcht wis hiz neiba Springl in Karlsbaad (foto Adler, aua faa releitid ankl)*
(Můj děd Furcht se svým sousedem Springlem v Karlových Varech. Foto Adler, náš vzdálený strýc)

7 – Mai liti grendmadza (anda hat) in spaa Poděbrady – bat wich iz shi?
(Moje babička jako děvče v klobouku v lázních Poděbrady – ale která z nich to je?)

8 – *Srii „frivol" geelz from yang kampeni of mai grendmadza*
(Tři „lehké" dívky z mladé společnosti mé babičky)

9 – *Anna, best frend of mai grendmadza* (Anna, nejlepší babiččina přítelkyně)

10 – *Maibii Franci end Hanči ez kabaret-staaz in Praag?*
(Pravděpodobně Franci a Hanči jako kabaretní hvězdy v Praze?)

11 – *Veri faa rileitiv (Sam Epstein from Roudnice) ez soulja dyuring eksesaiz niia Pardubice*
(Velmi vzdálený příbuzný [Sam Epstein z Roudnice] jako voják při cvičení poblíž Pardubic)

12 – *Ankl Rudi wis Zdenka*
(Strýc Rudi se Zdenkou)

13 – *Berta Furcht (from ketolik paat of femili) in Lourdes*
(Berta Furchtová z katolické části naší rodiny v Lourdech)

14 – *„Mistik“ oo „spiritist“ vyuu of mai madza, Brtnice 1927*
(„Mystický“ či „spiritistický“ snímek mé matky, Brtnice 1927)

15 – *Elejedli yanga bradza of Kurt Epstein (?) in spaa Joachimsthal – Jáchymov*
(Údajně mladší bratr Kurta Epsteina [?] v lázních Jáchymov)

16 – *Franci Schönová, mai faa rileitív living in Praag, dyuring hea profesnenl jeeni (wis hea madza Pepi) in Paris (in front of soukoold „Taj-Mahal" hotel) – ebaut 1936)*
(Franci Schönová, má vzdálená příbuzná z Prahy, během služební cesty se svou matkou Pepi v Paříži [před tak zvaným Taj-Mahal hotelem], asi 1936)

17 – *Mai lavli kazn „tetichka Helenka", dz laast fiimeil memba of Furcht klen from Brtnice*
(Má drahá sestřenka „tetička Helenka", poslední členka rodinného klanu Furchtů z Brtnice)

18 – *Not mai rileitivz! It iz e gruup of soukoold „nyuu Rashnz" klouz bai dz „dagenmauer" in Yerushalayim.*
(Tohle nejsou moji příbuzní! Skupina takzvaných „nových Rusů" u Zdi nářků v Jeruzalémě.)

18 Poslední Fiedlerův e-mail starému příteli Jiřímu Drbálkovi

22. listopadu 2013

Ahoj, Jirko,

Jsem rád, žes hned odpověděl. V mém věku udělá člověku radost, když ví, že ten či onen člověk ještě žije a dokonce je způsobilý přemýšlet a komunikovat…

Sám jsem byl zaměstnaný v letech 1969–92 v nakladatelství Albatros jako redaktor naučných a encyklopedických knížek, přitom jsem hodně překládal, především z polštiny a srbocharvátštiny. A v letech 1994–2012 jsem pracoval na historii asi 800 českomoravských židovských obcí v Židovském muzeu (byl to můj koníček už od počátku 60. let, takže jsem tím koníček zprofesionalizoval). Vymyslel jsem si např. „elektronickou encyklopedii obcí", což je teď jakýsi načatý maxiprojekt, ve kterém asi už nikdo pokračovat nebude (viz www.jewishmuseum.cz/sbirky-a-vyzkum/veda-a-vyzkum/dokumentace-zidovskych-obci/).

Velkou část pracovní doby v muzeu jsem ale strávil vyřizováním tisíců dotazů, konzultací a různých „historických" problémů (genealogické dotazy potomků, dějiny obcí, budov a hřbitovů aj.). Občas jsem se setkával např. s Miriam Malotínovou, Magdou Lichou i jinými... Od Nového roku 2013 jsem konečně ve 100% důchodu, i když dokončuju pro Židovské muzeum ještě nějaké slíbené dodělávky.

Především se teď doma pokouším v 78 letech o jakousi „předkremační inventuru". Můj pokoj (v sídlištním paneláku) vypadá jako sběrna odpadových surovin v hrabalovských filmech: knihy, šanony, kartotéční krabice a i na podlaze stohy utříděných i neutříděných papírů (publikace, korespondence, xeroxy, výstřižky), takže pro chodidla zbývají jenom úzké chodbičky. Probírání toho všeho a likvidace nepotřebných metráků papíru se zdají být nezvládnutelné. – Především se ale snažím o naskenování asi 90 tisíc negativů stavebních památek, které jsem nafotil od konce 50. let. Většinou ty stavby a stavbičky už dnes vypadají jinak nebo neexistují, takže staré záběry mají často dokumentární hodnotu (a možná ty památky nikdo jiný nevyfotil). Už jsem se skenováním skoro u konce (dělá mi to soukromník a padly na to samozřejmě těžké peníze), ale postupně naskenované fotky musím v počítači identifikovat, přesně pojmenovat, zařadit do tisíců adresářů pro jednotlivé obce a pokud možno (v případě aktuální potřeby) každou fotku otočit, napřímit, zesvětlit nebo ztmavit, přiostřit, zkontrastnit a udělat vhodný výřez... Ani šedesátihodinová denní pracovní doba by na to nestačila. – Naskenované fotky rozesílám případným zájemcům, samozřejmě zadarmo: pár tisíc jich už dostala některá regionální muzea a archivy i soukromí nadšenci, kteří mají regi-

onální vlastivědné internetové stránky. Teď jsem např. odeslal asi tisíc fotek církevních staveb do fotoarchivu litoměřické diecéze a zítra hodlám jinou tisícovku začít po částech odesílat do fotoarchivu Slovenského národného múzea v Martině. Hodně přes tisíc fotek jsem už nahrál na zajímavé stránky www.znicenekostely.cz a stovky fotek posílám administrátorovi stránek www.pamiatkynaslovensku.sk . Kromě toho občas oprašuju (spíš náročně předělávám) svoje staré překlady, pokud se náhodou najde mecenáš, který chce něco takového vydat. Před několika lety tak vyšly 6svazkové vybrané spisy bosenského spisovatele jménem Ivo Andrić, teď koncem listopadu mají vyjít snad 7svazkové vybrané spisy záhřebského Miroslava Krleži (v obou spisech je nějaký můj překlad).

Domácí pracovna Jiřího Fiedlera

Jak vidíš, nezahálím. Jsme s manželkou samozřejmě na práškách, tabletách, granulích, tinkturách a všelijakých mastích, abysme eště nějaký ten měsíc nebo i rok vydrželi. Naši kluci-dvojčata v říjnu dosáhli plnoletosti – 45 let. Jeden horko-ťažko živoří jako samostatná firma zabezpečovací techniky (kamery, čidla), druhý je technik v televizi. Máme tři vnučky a jednoho 3letého vnoučka. A doma nás hřeje kočka Minda. Nejnutnější kuchyňské bylinky si pěstujeme na zaskleném balkoně. V těsně sousedícím paneláku byl donedávna hlášený (a při volbách volil ve stejné volební místnosti jako my) jistý pan Zeman, který je dnes „prezentem republiky“. Před 40 lety jsem náhodou fotil i zchátralou, mezi chalupáře rozparcelovanou tvrz v Novém Veselí, kterou si později koupil a zrestauroval, aby mohl v okolí objímat stromy. To jsou ty paradoxy, pane sládku...

Pokusím se připojit několik dávných pohledů z Lékařského domu. Především tři záběry k západu, na omšelý starý činžák, který už dávno nestojí, mají vzpomínkovou hodnotu. Fotky do r. 1962 (dvojčíslí v názvu je datace) jsou spáchané dětským aparátem, který zaostřoval jenom střed snímku. Promiň mi tu mizernou amatérskou kvalitu, ale smazat se to dá bleskově.

Pozdravuj ode mě Pavla Holečka! Vidím, že část staré gardy, hochů od Zborova, stále ještě dýchá. Omlouvám se za tu spoustu keců a moc Tě zdravím,

Jirka

Přispěvatelé a překladatelé

Václav Fred Chvátal

Václav Fred Chvátal se narodil roku 1968, absolvoval univerzitní studia ve Finsku a České republice. Od roku 2002 se se zabývá výzkumem židovských hřbitovů v ČR, Finsku, Polsku a Německu. Vydal pět knih a přes padesát dalších publikací.

Helen Epsteinová

Helen Epsteinová (helenepstein.com) napsala o zavraždění Jiřího Fiedlera 8. března 2014 do *New York Times*. Narodila se v Praze v listopadu 1947, v srpnu 1948 uprchla s rodiči do New York City a vyrostla na Manhattanu. Pracovala jako novinářka, vyučovala mnoho let novinářství na New York University. Napsala šest knih literatury faktu, mj. *Děti holocaustu* (č. 1994), *Nalezená minulost* (č. 2000, 2005). S manželem Patrickem Mehrem založila nakladatelství Plunkett Lake Press, v níž vyšla kniha vzpomínek na Jiřího Fiedlera jako e-kniha.

Evelyn Friedlanderová

Evelyn Friedlanderová byla v letech 2004–2014 předsedkyní nadace Memorial Scrolls Trust v Londýně (memorialscrollstrust.org)

Ruth Ellen Gruberová
(foto Chuck Fishman)

Ruth Ellen Gruberová zaznamenává přes 25 let židovský vývoj v Evropě. Její knihy zahrnují *Virtually Jewish: Reinventing Jewish Culutre in Europe*; *National Geographic Jewish Heritage Travel*; *A Guide to Eastern Europe*; *Letters from Europe (and Elsewhere)* a *Upon the Doorposts of Thy House: Jewish Life in East-Central Europe, Yesterday and Today*. Koordinuje webovou stránku www.jewish-heritage-europe.eu.

Samuel D. Gruber

Samuel D. Gruber je historik architektury, památkář a výkonný ředitel společnosti Gruber Heritage Global (GHG), konzultační společnosti zabývající se kulturním dědictvím. Přes dvacet let je předním odborníkem na dokumentaci, ochranu, údržbu a prezentaci židovské kulturního dědictví po celém světě. Je zakládajícím ředitelem programu Jewish Heritage Program, jenž vznikl při nadaci World Monuments Fund, a je autorem knih *American Synagogues: A Century of Architecture and Jewish Community* (2003) a *Synagogues* (1999) a řady zpráv a článků.

Olga Hostovská Castiellová

Olga Hostovská Castiellová je redaktorka a překladatelka. Narodila se 20. března 1936 v Praze, je dcerou českého spisovatele Egona Hostovského. V letech 1954–1959 studovala češtinu a polštinu na Karlově univerzitě. Roku 1966 se provdala za Gennara Castiella a v letech 1973–1980 žila s rodinou v Itálii. Překládá především z polštiny a italštiny, publikuje pod svým dívčím jménem. V letech 1993–2002 se věnovala vydávání díla Egona Hostovského.

Wilma Iggersová

Profesorka a autorka dr. Wilma Iggersová (nar. 1921) získala roku 2002 čestné občanství svého rodného města Horšovského Týna a roku 2004 obdržela české státní ocenění Gratias agit za práci ve prospěch českých zemí. Její dílo zahrnuje: *Karl Kraus: A Viennese Critic of the Twentieth Century*; *The Jews of Bohemia and Moravia: A Historical Reader* a *Women of Prague: Ethnic Diversity and Social Change from the Eighteenth Century to the Present*. Wilma Iggersová je vdova po historikovi Georgovi Iggersovi (1926–2017), s nímž ji pojilo téměř sedmdesát let trvající manželství. Oba dosáhli v USA vynikajících profesionálních výsledků jako univerzitní profesoři; poté, co odešli do důchodu, zabývali se vlastním výzkumem a dělili čas mezi Buffalo a německý Göttingen.

Dušan Karpatský

Dušan Karpatský (pův. jménem Rosenzweig) se narodil roku 1935 v Trebišově na Slovensku. Jako překladatel a literární historik se věnoval české a srbochorvatské literatuře, jež studoval v letech 1953–1958 na Filologické fakultě Karlovy univerzity. V letech 1958–1970 působil jako učitel na základní škole, redaktor Československého rozhlasu a dvou literárních časopisů, *Plamen* a *Sešity pro mladou literaturu*. V sedmdesátých a osmdesátých letech, během tzv. normalizace, publikoval pod různými jmény. Po sametové revoluci začal pracovat v *Literárních novinách* a působil zde až do konce roku 1995. Přeložil přes sto děl z chorvatské, srbské, bosenskohercegovské a černohorské literatury a z češtiny do srbochorvatštiny překládal českou a slovenskou poezii. Knižně vydal v chorvatštině soubor korespondence s názvem *Epistolar* a v češtině pak rozšířenou verzi s názvem *Listář*. V říjnu 2016 byl Dušan Karpatský uveden do síně slávy Obce překladatelů. Zemřel 1. února 2017 ve věku 81 let.

Paul King

Paul King se narodil roku 1942 v Torontu, vyrostl v městečku Whitby v Ontariu a získal doktorát z politických věd na Kalifornské univerzitě v Los Angeles. Čtyři roky vyučoval na Univerzitě v Calgary, roku 1975 udělal alija do Izraele. V Izraeli pracoval ve výzkumných ústavech a učil na vysoké škole. Od roku 2000 se zabývá genealogií a svými českými kořeny.

Amira Kohn-Trattnerová

Dr. Amira Kohn-Trattnerová je psychoterapeutkou v New York City a bývalou předsedkyní Společnosti pro dějiny Židů v Československu.

Dana Horová Mihailovici

Dana Horová Mihailovici se narodila roku 1950 v Praze. Čtyřicet let pracovala jako statistička v Haifě. Má tři děti a čtyři vnoučata a od roku 1994 se zabývá výzkumem rodin Heitler, Fanta, Motz, Taussig, Pik, Bondy, Landesman, Strelinger a Leimdocharfer.

Arno Pařík

Arno Pařík se narodil roku 1948 v Praze a absolvoval studium dějin umění a estetiky na Filozofické fakultě Karlovy univerzity, které zakončil doktorátem. Od roku 1978 pracuje v Židovském muzeu v Praze, věnuje se především historii pražského Židovského Města, synagogální architektuře, židovským památkám v Čechách a na Moravě, židovskému umění 19. a 20. století a umění terezínského ghetta, dějinám židovských muzeí a muzeologii. Podílel se na přípravě mezinárodních putovních výstav The Precious Legacy (1983/85), Where Cultures Meet (1990/1992) a Jewish Treasures from Prague (1990/1997) v USA, Izraeli, Evropě, Austrálii a na Novém Zélandu. Je autorem řady časopiseckých studií, katalogů a publikací, mj. textu „Jiří Fiedler a dokumentace židovských památek", *Judaica Bohemiae*, Židovské muzeum v Praze, 2015, Nr. I.

Rabín Norman Patz a jeho žena Naomi Patzová

Norman Patz je již v penzi a působil jako kongregační rabín a prezident emeritus Společnosti pro dějiny Židů z Československa. Se svou manželkou Naomi navštěvují od roku 1983 často Prahu. Oba získali čestné doktoráty od Hebrew Union College – Jewish Institute of Religion. Naomi Patzová napsala dílo *The Last Cyclist*, rekonstrukci a adaptaci ztraceného stejnojmenného terezínského kabaretu od Karla Švenka. Je autorkou sedmi knih a monografií o vyvražděných židovských obcích ve Dvoře Králové a Jihlavě.

Leo Pavlát

Leo Pavlát se narodil roku 1950 v Praze, na Karlově univerzitě vystudoval žurnalistiku. V letech 1975–1990 pracoval jako redaktor v nakladatelství pro děti a mládež Albatros. Za komunistického režimu se v rámci pražské židovské obce podílel na neoficiálních aktivitách. Po roce 1989 se stal druhým tajemníkem na Velvyslanectví Československé (po roce 1993 České) republiky v Izraeli, od roku 1994 působí jako ředitel Židovského muzea v Praze. K židovské tematice se pravidelně publicisticky vyslovuje, je autorem čtyř knižních titulů pro děti i knižních překladů s židovskou tematikou. Od roku 1995 se podílí na tvorbě rozhlasového pořadu Šalom alejchem. Je rovněž poradcem Nadace Ronalda S. Laudera v Praze.

Jana Štroblová

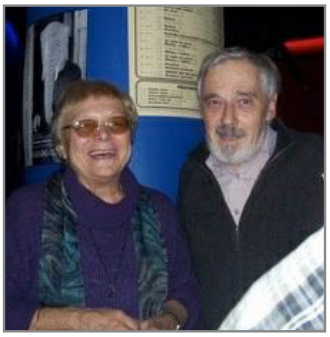

Jana Štroblová se narodila roku 1936. Je básnířka, spisovatelka, překladatelka, napsala více než dvanáct knih. Vystudovala češtinu a ruštinu na Karlově univerzitě v Praze, v letech 1960–1970 pracovala jako redaktorka knih pro děti. Za svou politickou činnost byla propuštěna a následujících dvacet let téměř nemohla publikovat. Po sametové revoluci začala pracovat v rozhlase, od roku 1994 v Rádiu Svobodná Evropa.

Mark Talisman

Mark Talisman působil v letech 1963–1975 jako vedoucí týmu amerického kongresmana Charlese Vanika. Poté založil poradní úřad Washington Action Office pro Radu židovských federací Severní Ameriky a osmnáct let působil jako jeho ředitel. Roku 1983 založil Talisman spolu se svou ženou Jill Project Judaica Foundation a od té doby působí jako její předseda. První výstava, již projekt uspořádal, byla Precious Legacy, společně se Smithsonovým institutem. Byl zakládajícím místopředsedou amerického Muzea holokaustu (U.S. Holocaust Memorial Mu-

seum), které inicioval prezident Jimmy Carter. Talisman do posledních let stále vyučoval a byl poradcem řady neziskových organizací; byl též poradcem mnoha zemí v oblasti demokratizace. Zemřel 11. července 2019 ve věku 78 let.

Z češtiny přeložila Alice Marxová, 2019.

Poděkování

Části první kapitoly jsou čerpány z knihy Heleny Epsteinové *Where She Came From: A Daughter´s Search for Her Mother´s History* (č. *Nalezená minulost*) a z jejího nekrologu *Eulogy for a Source* publikovaného v New York Times.

Čtvrtá kapitola byla původně publikována v časopisu *Slovanský jih*, Brno; Fiedlerovy tři dopisy byly původně vydány v knize Dušana Karpatského *Listář* (Torst, Praha 2014, str. 22–35).

Další e-knihy z nakladatelství Plunkett Lake Press (v závorce uvádíme česká knižní vydání)

Helen Epstein: *Children of the Holocaust* (*Děti holocaustu*, Praha 1994); *Where She Came From: A Daughter's Search for Her Mother's History* (*Nalezená minulost*, Praha 2000, 2005)

Charles Fenyvesi: *When The World Was Whole: Three Centuries of Memories*

Frederic Grunfeld: *Prophets Without Honour: Freud, Kafka, Einstein, and Their World*

Peter Stephan Jungk: *Franz Werfel: A Life in Prague, Vienna, and Hollywood* (*Franz Werfel/Příběh života/*, Praha 1997)

Egon Erwin Kisch: *Sensation Fair: Tales of Prague* (*Tržiště senzací*, poslední vydání Praha 1964)

Heda Margolius Kovály: *Under A Cruel Star: A Life in Prague, 1941–1968* (*Na vlastní kůži*, Praha 2012)

Jan Masaryk: *Speaking to My Country* (*Volá Londýn*, Praha 1990)

Vlasta Schönová: *Acting in Terezín* (*Chtěla jsem být herečkou*, Praha 1993)

Joseph Wechsberg: *Homecoming; The Vienna I Knew: Memories of a European Childhood*

Friderike Zweig: *Married to Stefan Zweig*

Stefan Zweig: *Freud by Zweig*; *The World of Yesterday* (*Svět včerejška*, 1999)

Pro více informací viz www.plunkettlakepress.com

Archivář na kole: Jiří Fiedler
Připravily Helen Epsteinová a Wilma Iggersová
Vydal Plunkett Lake Press, 2015
www.plunkettlakepress.com
© 2015 Plunkett Lake Press

Z anglického originálu *Archivist on a Bicycle: Jiří Fiedler* přeložila Alice Marxová.
Grafický návrh, sazba a technická redakce Vladimír Vašek

Vydalo Židovské muzeum v Praze
U staré školy 141/1, Josefov, 110 00 Praha 1

První české vydání, Praha 2020
ISBN 978-80-87366-60-8

ŽIDOVSKÉ
MUZEUM
V PRAZE

ISBN 978-80-87366-60-8